T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

DUNHUANG'DA BULUNAN 9.-10. YÜZYILLARDA YAZILMIŞ UYGUR YAZMALARININ (TRANSLİTERASYON-TRANSKRİPSİYON-METİN-ÇEVİRİ) TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE ÇALIŞILMASI

Ceren Yavuz

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2026

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

DUNHUANG'DA BULUNAN 9.-10. YÜZYILLARDA YAZILMIŞ UYGUR YAZMALARININ (TRANSLİTERASYON-TRANSKRİPSİYON-METİN-ÇEVİRİ) TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE ÇALIŞILMASI

THE STUDY OF 9TH–10TH CENTURY UIGHUR MANUSCRIPTS DISCOVERED IN DUNHUANG (TRANSLITERATION–TRANSCRIPTION–TEXT–TRANSLATION) WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION

Ceren Yavuz

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Mesut Şen

İstanbul, 2026

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2026

ÖZGEÇMİŞ

2018 Serik Anadolu Lisesi

2022 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun olma

2023 Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler

Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programına Giriş

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

…./…./….

(İmza)

Ceren Yavuz

ÖNSÖZ

Bu tez, Budist Uygur edebiyatına ait iki temel metin türü olan Aranemi Jataka ile Vinayavibhanga metinleri ve Dunhuang bölgesinde bulunmuş olup Uygur Türkçesi özelliklerini yansıtan yazmalar üzerinden yapılan bir dil ve eğitim incelemesidir. Çalışmamızda, Dunhuang bölgesinde bulunan metinler için kaynak olarak James Hamilton'un 1986 yılında Manuscrits Ouïgours du IX–X Siècle de Touen-Houang isimli yayını seçilmiş, bu yayından da Aranemi Jataka'nın yaklaşık 3 sayfalık bölümüne ulaşılmıştır. Vinayavibhanga metni için ise Ceval Kaya aracılığıyla ulaşılan tıpkıbasım kaynak alınmıştır. Her iki kaynak metin esas alınarak transliterasyon, transkripsiyon, çeviri ve dizin çalışmaları gerçekleştirilmiş; böylece ilgili alanyazına bilimsel katkı sağlanması amaçlanmıştır.

9.–10. yüzyıllarda özellikle Budist çevrelerde kaleme alınan dinî-didaktik metinler; dönemin inanç sistemini, kültürel yapısını ve dil özelliklerini yansıtan önemli kaynaklardır. Bu bağlamda vinaya ve jataka türündeki eserler, sadece dinî kurallar ve ahlâkî öğretiler sunmakla kalmayıp aynı zamanda Uygur toplumunun günlük yaşamına yön veren eğitimsel işlevleriyle de dikkat çekmektedir.

Vinayalar manastır kurallarını kuralın nasıl ortaya çıktığını anlatan bir öykü, pratimokṣa adı verilen özellikle rahip ve rahibelerin uyması gereken kuralın yer aldığı bölüm, kural hakkında detaylı açıklama ve kurallarda ortaya çıkabilecek istisnaları içeren bölüm olmak üzere dört bölümden oluşur. Aranemi Jataka'da ise Kral Aranemi'nin aydınlanmaya ulaşmak için maddi varlığından, ailesinden ve en sonunda kendisinden vazgeçişi anlatılır.

Bu çalışmada inceleme, tıpkıbasım, metin, çeviri ve dizin olmak üzere beş bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde Budist Uygur edebiyatı ile ilgili genel bilgiler verilip dönemin eserlerinin eğitime nasıl bir katkı sağlayacağı değerlendirilmiş, vinayalar ve jatakalar hakkında bilgilendirme sağlanmıştır. Ardından tezimizde incelenen eserlere nasıl ulaşıldığı ve eseler hakkında detaylı bilgilendirmeye yer verilmiştir. Daha sonra çalışmanın konusu, amacı ve yöntemi açıklanmaya çalışılmıştır.

Tıpkıbasım bölümde James Hamilton'un eserinden ulaşılan görsellere ve Ceval Kaya tarafından ulaştığımız bir yüzü Türkçe Çince karışık diğer yüzü Çince çeviri olan yazmaya yer verilmiştir. Metin bölümünde bu tıpkıbasımların transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarımı yer almaktadır.

Çeviri bölümünde, yazmaların anlam örgüsü bozulmadan, bağlamsal uyum gözetilerek Türkiye Türkçesine aktarılması sağlanmış; metinlerdeki kültürel ve dinî göndermelerin doğru anlaşılması için gerekli açıklamalar yapılmıştır. Dizin bölümünde metinde bulunan kelime ve kelime gruplarının gramatikal dizini ve sözlüğü yer almaktadır. Kelime anlamları bağlama uygun bir şekilde verilmiştir.

Bu çalışma yalnızca bir metin incelemesi değil, aynı zamanda Uygurca dinî-didaktik metinlerin eğitici yönlerini değerlendiren pedagojik bir çözümleme niteliği taşımaktadır. Tarihi süreçte dinin eğitim üzerindeki rolü göz önünde bulundurularak Budist Uygur dönemi metin üretim geleneği incelenmiş; vinaya ve jataka türü metinlerin toplum düzeni, etik kurallar ve bireysel disiplin gibi eğitimsel işlevleri yorumlanmıştır. Bu yaklaşım, çalışmamızın Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanına katkı sunmasını hedeflemektedir.

Hem lisans ve yüksek lisans hem bu çalışma sürecinde, akademik ve bilimsel yönlendirmeleri ile bana ve çalışmama çok kıymetli katkılar sağlayan, konu seçimimden çeviri çalışmalarına kadar tüm tez sürecimde bana destek olan hocam Prof. Dr. Mesut ŞEN'e tüm emekleri için teşekkür ederim.

Kaynaklara ulaşmamızı sağlayan Prof. Dr. Ceval Kaya'ya, alanyazın hakkında bilgi sahibi olmamı sağlayan değerli Türkolog Prof. Dr. Peter Zieme hocama teşekkür borçluyum.

Çalışmam boyunca hep yanımda olan ve bana yardım eden annem Seyhan Ulugüney Yavuz'a ve bana hep inanan, her koşulda yanımda olan, tez sürecimde kaybettiğim babam İlker Yavuz'a tüm emekleri ve desteği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ceren Yavuz

İstanbul, Mayıs, 2026

ÖZET

Bu tezde James Hamilton'un Manuscrits Ouïgours du IX–X Siècle de Touen-Houang eseri ışığında 9. ve 10. yüzyıllarda Dunhuang bölgesinde bulunan yazmalar ve Aranemi Jataka ile Sarvastivada Vinayavibhanga eserleri kapsamında Uygur edebiyatında eğitim konusu incelenmiştir. Genel olarak vinayalar, rahibe ve rahiplerin yaşamlarını, günlük hayatlarını kapsayan kuralları anlatmaktadır. Sarvastivada Vinayavibhanga'sı ise manastır kuralları üzerine bir açıklamadır.

Bu çalışmada Maue'nin tespit ettiği Brahmi alfabesiyle yazılmış Sanskritçe-Uygurca iki dilli metni üzerinden transkripsiyon ve çeviri yapılmış, metinde geçen eğitim unsurlarına ışık tutulmuştur. Söz konusu el yazması, Çince kitap tomarının sol tarafına yazılıdır. Aranemi Jataka, Visvantara Jataka'nın bir varyantı olup eserde Kral Aranemi'nin aydınlanmaya ulaşmak için parasından, ailesinden ve kendinden vazgeçişi anlatılmaktadır. Bahsi geçen eserler, iki ayrı bölüm olarak incelenmiş eserler üzerinde çeviri çalışmaları da yapılmıştır.

Tezin gayelerinden biri henüz transliterasyon çalışmaması yapılmamış Vinayavibhanga eserinin bilim dünyasına kazandırılmasıdır. Bir diğer gaye de Aranemi Jataka eserinin Türkçe çevirisinin yapılıp eğitim açısından irdelenmesidir. Yukarıda belirtilen amaçların yanı sıra bu tez ile Uygur edebiyatında eğitim konusuna değinerek, geçmişten günümüze edebiyatın eğitim üzerindeki aktif rolünü incelemek, edebiyat ve din faktörleriyle topluma dikte edilen unsurları ve "eğitimli ve ideal toplum" algısını gözler önüne sermek, toplumun bilgi düzeyini değerlendirmek çalışmanın esas amacını oluşturur.

Anahtar kelimeler: Uygur Edebiyatı, Eğitim, Budizm, Uygur Türkçesi, Dini inançlar

ABSTRACT

In this thesis, the subject of education in Uighur literature is examined within the framework of the manuscripts discovered in the Dunhuang region dating from the 9th and 10th centuries, as presented in James Hamilton's Manuscrits Ouïgours du IX–X Siècle de Touen-Houang, together with the works Aranemi Jataka and Sarvāstivāda Vinayavibhanga. In general, the Vinaya texts describe the rules that regulate the lives and daily practices of monks and nuns. The Sarvāstivāda Vinayavibhanga, in particular, offers an explanation of monastic regulations. In this study, transcription and translation were carried out on the bilingual Sanskrit–Uighur text written in Brāhmī script and identified by Maue, and the educational elements found in the text were examined. The manuscript in kuestion is written on the left side of a Chinese book scroll.

The Aranemi Jataka, which is a variant of the Visvantara Jataka, narrates King Aranemi's renunciation of his wealth, his family, and even himself in order to attain enlightenment. The works mentioned above were analyzed in two separate sections, and translation studies were conducted on the texts. One of the aims of this thesis is to introduce the Vinayavibhanga, a work for which no transliteration study has yet been carried out, into the field of scholarship. Another aim is to provide a Turkish translation of the Aranemi Jataka and to examine it from an educational perspective.

In addition to the aims stated above, this thesis seeks to address the theme of education in Uighur literature, to investigate the active role that literature has played in education from past to present, and to reveal the elements imposed on society through factors such as literature and religion, as well as the perception of an "educated and ideal society." Evaluating the level of knowledge within society and examining these educational implications constitute the fundamental purpose of this study.

Keywords: Uygur Literature, Education, Buddhism, Uyghur Language, Religious Beliefs

KISALTMA VE İŞARETLER

a.: Yaprak ön yüzü

b.: Yaprak arka yüzü

vd.: Ve diğerleri

Çin.: Çince

s.: sayfa

[ ]: Metinde okunamadığı için onarılan, tamamlanan kısımları gösterir.

TDK: Türk Dil Kurumu

bknz.: bakınız

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Tablo 1. Uygurca harf ve yazı çevirimi cetveli

	Berlin Japonya Rusya	Türkiye	Ürümçi / Uyguristan	*Uigurisches Wörterbuch* Transkripsiyon	*Uigurisches Wörterbuch* Transliterasyon	Giessen / Göttingen
a	a, a	a, a	A	a	’’ , ’	’’ , ’
b	b	b	B	b	P	p
ç	ç	ç	k, ch[AY]	ç	Ç	ç
d	d, ṭ	d, ṭ	D	d, ḍ	D, T	d, t
e	e, ’e	e, ’e	G[3], e	e	’	’

e	e / i	ė / i	İ	e	Y / ’Y	y / ’y
g / ġ	g / ɡ / ɣ / ɣ́	g / ġ	g / ɡ, gh^{AY}	g	K / K, K, K	k / k, k, k
h	ı / χ, x, x	h / ḳ, ḥ	X	h	H / X	h / x
ı	ï	ı	Ï	ı	Y, Y	y, ’y
i	i	i	İ	i	Y, ’Y	y, ’y
j	c, ž	j		c, ž	C, J, Ẓ	c, ž
k / k	k / k, k, k	k / ḳ	k / ḳ, k^{AY}	k	K / K, K, K	k / k, k, k
l	l	l	L	l	L	l
m	m	m	M	m	M	m
n	n, ṅ	n, ṅ	N	n	N, Ṅ	n, ṅ
ñ	ng, ñ, ñ	ng, ñ	ñ, ng^{AY}	ñ	NK	nk
o	o	o	O	o	W / ’W	w / ’w

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ ..... **i**

ETİK BEYANI ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

KISALTMA VE İŞARETLER ..... **vii**

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **ix**

BÖLÜM I: GİRİŞ **1**

1.1. Problem 1

1.2. Amaç 1

1.3. Önem 2

1.4. Sınırlılıklar 2

1.5. Sayıltılar 3

1.6. Tanımlar 4

1.6.1. Dil 4

1.6.2. Eğitim 4

1.6.3. Edebiyat 4

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **5**

2.1. Eğitim, Dil ve Edebiyat Eğitimi 5

2.2. Uygur Edebiyatı Üzerine Çalışmalar 5

2.3. Budist Uygur Edebiyatı Üzerine Çalışmalar 6

2.4. 9.-10. Yüzyıllarda Dunhuang'da Bulunan Uygur Yazmaları Üzerine Çalışmalar 6

BÖLÜM III: YÖNTEM 8

3.1. Araştırmanın Modeli 8

3.2. Evren ve Örneklem 8

3.3. Veri Toplama Araçları 8

3.4. Verilerin Toplanması 8

3.5. Verilerin Analizi 8

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM 10

4.1. Giriş 10

4.1.1. Uygurların Tarihi 10

4.1.2. Budist Uygur Edebiyatı 10

4.1.3. Sarvastivada Vinayavibhanga'sı 11

4.1.4. Aranemi Jataka 11

4.2. Eğitimle İlgili Kavramlar 11

4.3. Dil İncelemesi 14

4.3.1. Ses Bilgisi 14

4.3.1.1. Ünlüler 14

4.3.1.1.1. Ünlü Değişimleri 14
4.3.1.1.1.1. a > ı değişimi 14
4.3.1.1.1.2. e > i değişimi 14
4.3.1.1.2. Ünlü Uyumu 14
4.3.1.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 14
4.3.1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlık Uyumu 15
4.3.1.1.3. Ünlü Düşmesi 15
4.3.1.1.4. Ünlü Değişimi 15
4.3.1.2. Ünsüzler 15
4.3.1.2.1. Ünsüz Değişimleri 15
4.3.1.2.1.1. ñ > y değişimi 15
4.3.1.2.1.2. b > m değişimi 16
4.3.1.2.1.3. b > v değişimi 16
4.3.2. Biçim Bilgisi 16
4.3.2.1. İsimler 16
4.3.2.1.1. İsim Çekim Ekleri 16
4.3.2.1.1.1. Çoğul Eki 16
4.3.2.1.1.2. İyelik Ekleri 16
4.3.2.1.1.3. Aitlik Eki 17
4.3.2.1.1.4. Hâl ekleri 17
4.3.2.1.1.5. Soru Eki 18
4.3.2.1.2. İsimden Yapım Ekleri 18
4.3.2.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler 18
4.3.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler 19

4.3.2.1.3. İsimlerde Tamlama 19
4.3.2.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması 19
4.3.2.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması 20
4.3.2.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması 20
4.3.2.1.4. Sayı İsimleri 20
4.3.2.1.5. Renk İsimleri 22
4.3.2.2. Sıfat 22
4.3.2.2.1. Niteleme Sıfatları 22
4.3.2.2.2. Belirtme Sıfatları 22
4.3.2.2.2.1. İşaret Sıfatları 22
4.3.2.2.2.2. Sayı Sıfatları 23
4.3.2.2.2.3. Soru Sıfatları 23
4.3.2.2.2.4. Belgisiz Sıfatlar 23
4.3.2.3. Zamir 24
4.3.2.3.1. Kişi Zamirleri 24
4.3.2.3.2. Dönüşlülük Zamiri 24
4.3.2.3.3. İşaret Zamirleri 24
4.3.2.3.4. Belgisiz Zamirler 24
4.3.2.3.5. Soru Zamirleri 25
4.3.2.4. Zarf 25
4.3.2.4.1. Durum Zarfları 25
4.3.2.4.2. Zaman Zarfları 25
4.3.2.4.3. Miktar Zarfları 25
4.3.2.4.4. Yer-Yön Zarfları 25

4.3.2.4.5. Soru Zarfları 25
4.3.2.5. Edat 25
4.3.2.5.1. Ünlem Edatları 26
4.3.2.5.2. Bağlanma Edatları 26
4.3.2.5.3. Son Çekim Edatları 26
4.3.2.5.3.1. Yalın Hâl ile Birleşenler 26
4.3.2.5.3.2. Yönelme Hâli ile Birleşenler 26
4.3.2.5.3.3. Ayrılma Hâli ile Birleşenler 26
4.3.2.5.3.4. İyelik Ekleri ile Birleşenler 27
4.3.2.6. Fiil 27
4.3.2.6.1. Fiil Yapım Ekleri 27
4.3.2.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler 27
4.3.2.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri 27
4.3.2.6.2. Fiil Çekimi 28
4.3.2.6.2.1. Şahıs Ekleri 28
4.3.2.6.2.1.1 Şahıs Zamirleri 28
4.3.2.6.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri 28
4.3.2.6.2.1.3. Emir Kişi Ekleri 28
4.3.2.6.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri 29
4.3.2.6.2.2.1. Bildirme Kipleri 29
4.3.2.6.2.2.2. Tasarlama Kipleri 30
4.3.2.6.2.2.3. Fiillerin Birleşik Çekimi 30
4.3.2.6.3. Birleşik Fiiller 31
4.3.2.6.3.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller 31

4.3.2.6.3.2. Fiillerden Birleşik Fiillerle Yapılan Yardımcı Fiiller (Tasvir Fiileri) 31

4.3.2.6.4. Fiilimsiler 32

4.3.2.6.4.1. İsim-fiiller 32

4.3.2.6.4.2. Sıfat-fiiller 32

4.3.2.6.4.3. Zarf-fiiller 32

4.4. Metin 32

4.4.1. Metin (Dunhuang'da Bulunan Yazmalar) 32

4.4.2. Metin (Vinayavibhanga) 114

4.5. Dizin 115

BÖLÜM V: SONUÇ 167

5.1. Sonuçlar 167

5.2. Tartışma 168

5.3. Öneriler 169

KAYNAKÇA 170

EKLER 172

TIPKIBASIM (Vinayavibhanga) 172

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

Duygu ve düşünceleri aktarmak için bir araç olan edebiyat, insanların kültürel gelişiminde ve eğitiminde de büyük bir rol oynamıştır. Bu çalışmada Burkancı Uygur edebiyatının vinayaları ve abidermaları Vineyavibhanga ve Arenemi Jataka metinleri ile James Hamilton'un çalışmasında yer alan Dunhuang'da bulunan diğer Uygur yazmaları günümüz Türkçesine çevrilerek incelenmiş, bu metinler ışığında Uygur bilhassa Budist Uygur edebiyatının eğitim yönü irdelenmiştir.

Geçmişten günümüze dinin toplumu eğitmede önemli bir araç olarak görülmesi sebebiyle Budistlerin dini metinleri araştırmaya kaynak olarak seçilmiştir. Burkancı rahiplerin günlük hayatlarını düzenleyen kaideleri içine alması ve manastır kurallarını içermesi yönüyle toplumu eğitmekte önemli bir rol oynamaktadır. Burkancılığın metafizik yönünü işleyen abidermalar ise Türkçenin ilim ve felsefe yönünü öne çıkarması ve Türk dilinin imkanlarını gözler önüne sermesi aynı zamanda dini öğretiler de içerdiği için çalışmaya kaynak olarak seçilmiştir.

Uygurcaya ait birçok eser Türkçeye kazandırılmış olsa da Burkancı çevreye ait metinler bu konuda geri planda kalmıştır. Vinayavibhanga eseri üzerinde daha önce transliterasyon ve transkripsiyon çalışmaları yapılmamış, bu metnin daha önceden bulunmuş tıpkıbasımı üzerinden çalışmalar yapılmıştır. Aranemi Jataka eseri ise daha önce eğitim yönünden değerlendirilmemiştir. Bu tezde Türkçe çeviri yapılırken James Hamilton'un transkripsiyon çalışması kaynak olarak seçilmiştir.

1.2. Amaç

Bu tezde Aranemi Jataka ve Sarvastivada Vinayavibhanga eseleri ile Dunhuang'da bulunan diğer Uygur yazmaları üzerinde çalışılmıştır. Literatür taraması yapıldığı zaman Vinayavibhanga eseri üzerinde daha önce Türkçe veya herhangi başka bir dilde çalışma yapılmadığı görülür. Dunhuang'da bulunan yazmalar ise parça parça olmak üzere

alanyazında son yıllarda yer almaktadır. Araştırmadaki temel amaç Uygur edebiyatında eğitim konusunu Burkancı metinler ve Dunhuang'da bulunan 9.-10. yüzyıl yazmaları üzerinden incelemek ve o dönemde eğitime bakışı, edebiyat eserlerinin öğretici etkilerini gözler önüne sermektir. Bunlar dışında Vinayavibhanga eseri bilim dünyasına tanıtılmış ve kazandırılmıştır.

1.3. Önem

Araştırma sonucunda ortaya konan bulgular, Uygur edebiyatının eğitim temelli yönünü incelemek için bir fırsat sunar. Dunhuang yazmalarından özellikle Aranemi Jataka ve Sarvastivada Vinayavibhanga gibi önemli eserlerin ışığında yapılan bu çalışma, Uygur edebiyatının derinliklerine dalarak eğitimin toplumsal ve dini bağlamdaki rolünü keşfetmektedir. Bu tez, Budist metinler üzerinden de eğitim konusunu ele alarak, Uygur edebiyatının öğretici ve yönlendirici gücünü ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan çeviri ve transkripsiyon çalışmaları, daha önce Türk bilim dünyasına sunulmamış Vinayavibhanga'nın erişilebilir hâle gelmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışma ile Uygur edebiyatının zenginlikleri daha geniş kitlelere taşınacaktır. Dunhuang metinleri ise bir bütün olarak sunulmuştur.

Ayrıca, tezde incelenen metinlerin eğitim ve toplum arasındaki etkileşimini incelemek, geçmişten günümüze edebiyatın eğitim üzerindeki aktif rolünü gözler önüne sermek açısından önemlidir. Bu çalışma, hem akademik dünyada yeni bir bilgi birikimi sağlamak hem de Uygur edebiyatının geniş çapta tanıtımına katkıda bulunmak amacıyla değerlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, James Hamilton'un Manuscrits Ouïgours du IX–X Siècle de Touen-Houang adlı eserinde yer alan Uygurca metinler ile sınırlıdır. Hamilton'un neşrinde yayımlanan metinlerin dışında kalan Uygurca yazmalar araştırmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

Araştırmada ele alınan Aranemi Jataka, yalnızca Hamilton'un yayımladığı yaklaşık üç sayfalık bölüm üzerinden değerlendirilmiştir. Eserin Hamilton'da yer almayan diğer

bölümleri incelenmemiş olup çalışma, Aranemi Jataka'nın yalnızca bu sınırlı kısmı üzerinden yapılmıştır.

Bunun yanı sıra, Sarvāstivāda Vinayavibhanga metni, çalışmada kullanılan tıpkıbasım nüsha ile sınırlıdır. Tıpkıbasımın dışında, farklı arşivlerde veya kataloglarda bulunabilecek alternatif nüshalar karşılaştırma amacıyla kullanılmamıştır. Metinde yer alan eksik, hasarlı veya okunması güç bölümler, mevcut yazma özellikleri ölçüsünde çözümlenmiştir.

Çalışmada, bu iki metin üzerinden özellikle Budist Uygur edebiyatının eğitim yönü ele alınmıştır. Araştırma kapsamına yalnızca söz konusu metinler dâhil edilmiş; diğer Burkancı ya da Budist Uygur eserleri değerlendirme dışında bırakılmıştır.

1.5. Sayıltılar

Vineyavibhanga ve Arenemi Jataka metinlerinin, Burkancı Uygur edebiyatını temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.

Çalışmada kullanılan James Hamilton'a ait transkripsiyon metninin, özgün kaynağa en yakın ve güvenilir nüsha olduğu kabul edilmiştir.

Burkancı rahiplerin günlük yaşam kurallarını belirleyen vinaya metinlerinin toplumsal eğitim açısından belirleyici bir işlev üstlendiği varsayılmıştır.

Abhidharma türü eserlerin Türkçenin bilimsel ve felsefi ifade gücünü göstermesi bakımından çalışmaya anlamlı katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Yararlanılan kaynakların doğruluğu ve akademik geçerliliği kabul edilmiştir.

Eserlerin incelenmesinde objektif bir yaklaşım benimseneceği varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Dil

Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir. (Aksan, 2015, s. 55)

1.6.2. Eğitim

Eğitim; sözlükte "çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye" olarak tanımlanır. (TDK, 2023)

1.6.3. Edebiyat

Duygu ve düşünceleri ifade biçimi olan edebiyat kavramı Arapça "edeb" kelimesinden türemiştir. Günümüzde edebiyat; tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle, dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır. (Aktaş, 2009)

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Eğitim, Dil ve Edebiyat Eğitimi

Geçmişten günümüze, toplumların gelişmesi ve eğitimi için edebiyat bir araç olarak görülmüştür. Güzel sanatlardan biri olan, estetik zevk uyandıran edebiyat; Tanzimat Dönemi ve Cumhuriyet dönemi gibi bazı dönemlerde halkı eğitmek amacıyla da kullanılmıştır. Duygu ve düşüncelerin ifade aracı edebiyat yardımıyla hisleri, inanç ve tutumları birleştiren daha çok ahlak, etik konularını içererek bireyi topluma yararlı hâle getirmeyi hedefleyen duyuşsal öğrenme ile bireylerin sadece öğrenmelerini değil; öğrenilenlerin içselleştirilmesi ve kalıcılığının sağlanmasını da içerir. (Kan, Gömleksiz, 2012.)

Bireyin değer, bilgi ve beceri kazanarak topluma faydalı olmasını amaçlayan eğitimde dil önemli bir yer tutar. Eğitim hem bir iletişim aracı olan dil vasıtasıyla yapılır hem de dil, aktarımını sağladığı kültürü şekillendirir. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversitelerde ana dil eğitimi önemli bir yer tutar. Türkçe öğrenimi Tanzimat Dönemi öncesi ihmal edilen ana dil eğitimine Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte önemli bir yer ayrılmıştır. (Memiş, 2020, s. 2.)

2.2. Uygur Edebiyatı Üzerine Çalışmalar

Uygur metinlerine âit ilk neşir 1899 yılında W. Radloff tarafından Kelementslere âit metinlerin yayımlanmasıyla gerçekleşmiştir. (Şen, 2021, s. 45) Mani yazısını çözerek Uygur metinlerini seri hâlinde yayımlayan Alman etnolog F. W. K. Müller, Uigurica I eserini 1908 yılında, Uigurica II eserini 1910 yılında, Uigurica III eserini ise 1922 yılında yayımlamıştır. Bu serinin dördüncü cildi olan Uigurica IV (SBAW 1931) ölümünden sonra Alman Türkolog A. von Gabain tarafından neşredilmiştir. Yine Gabain, hocası W.Bang R. R. Arat ve W. Winter ile birlikte, on cildi bulan Turfan metinlerinin yayımlanmasında en büyük pay sahibidir. (Şen, 2021 s. 45-46.)

Uygurca Dönemi'ne ait gramer çalışmaları ise şunlardır:

Annemarie von Gabain, Alttürkische Grammatik, Leipzig 1941.

Annemarie von Gabain, “Das Alttürkische”, PhTF I, Wiesbaden1959.

Şinasi Tekin, “Eski Türkçe”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara 1976.

2.3. Budist Uygur Edebiyatı Üzerine Çalışmalar

Budist Uygur kültürü ve edebiyatının ilk kanıtları 1890 yılında Çin’in kuzeybatısında Avrupalı gezgin ve hükümet görevlileri tarafından bulunan el yazmaları olmuştur. Budist Uygur edebiyatı ve diğer dönemleri aydınlatmak amacıyla diğer bilim insanları ve Türkologlar birçok inceleme gezisi düzenlemişlerdir. Almanların 1902-1914 yılları arasında Doğu Türkistan’a yaptığı seferler Budist Uygur el yazmalarının elde edilmesi bakımından en başarılı olan seferlerdendir. Bu el yazmaları hâlâ Berlin’de korunmaktadır. El yazmalarının bulunmasının ardından bilim insanları tarafından el yazmalarının deşifre ve tercüme çalışmaları başlatıldı. Rusya’da, Budist Uygur el yazmalarının yayımlanması projesini, Türkolog Wilhelm Radloff başlattı, Uygur metinlerinin tercüme çalışmasını S. E. Malov sürdürdü. (Elverskog, 2020, s. 21.) Ardından, Turfansammlung’da bulunan Budist el yazmalarının yayımına Reşit Rahmeti Arat, Willi Bang, Annemarie von Gabain ve daha sonra Şinasi Tekin devam etti. (Elverskog, 2020, s. 21.)

Budist Uygur edebiyatı henüz tamamen aydınlatılmamıştır. Metin, çeviri, dizin bölümleri ile çalışmamızda yer verdiğimiz Sarvastivada Vinayavibhanga’sı henüz bilim insanları tarafından incelenmemiştir. Yazma Kumarajiva tarafından Uygurcadan Türkçeye çevrilmiştir.

2.4. 9.-10. Yüzyıllarda Dunhuang’da Bulunan Uygur Yazmaları Üzerine Çalışmalar

Dunhuang’da bulunan Uygurca el yazmaları üzerine yapılan araştırmalar, son yıllarda artış göstermektedir. Bu alandaki güncel çalışmalardan biri Aysun Soyer’in 2023 yılında yayımlanan Dunhuang Mağaralarında Bulunmuş 9. ve 10. Yüzyıla Ait Eski Uygurca El Yazmaları başlıklı doktora tezi, Dunhuang bölgesine ait Uygurca metinleri mektup türü dışında Hamilton’un eserine bağlı kalarak filolojik açıdan incelemektedir. Dunhuang malzemesi üzerine hazırlanmış bir diğer çalışma, Zeynep Pınar Can’ın 2016 yılında yayımlanan Dunhuang Uygur Metinlerine Açıklamalı Kaynakça adlı yüksek lisans tezidir.

Bu çalışma, Dunhuang kaynaklı Uygur metinlerini tür, katalog numarası ve araştırma geçmişi açısından değerlendirerek literatür için sistematik bir başvuru çerçevesi sunmaktadır. Ayrıca Hüsnü Çağdaş Arslan'ın 2021 yılında yayımlanan Eski Uygur Mektuplarının İncelenmesi ve Söz Varlığının Hakasça ile Karşılaştırılması adlı doktora tezi, Dunhuang'da bulunan mektuplarına odaklanmakta ve bu malzemenin söz varlığını karşılaştırmalı bir bakış açısı ile ele almaktadır.

James Hamilton'un Manuscrits Ouïgours du IX–X Siècle de Touen-Houang adlı çalışmasındaki metinler üzerine yapılmış incelemeler sınırlı sayıdadır. Hamilton'un neşrinde yer alan metinlerin tamamını merkeze alan veya bunları farklı içerik ve temalar doğrultusunda bütüncül biçimde değerlendiren sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Aynı şekilde Sarvāstivāda Vinayavibhanga'nın tıpkıbasım nüshaları üzerinden gerçekleştirilen filolojik çalışmalar da oldukça sınırlı görünmektedir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Vinayavibhanga eserinin Ceval Kaya vasıtasıyla ulaştığımız tıpkıbasımı üzerinden, Dunhuang'da bulunan 9. ve 10. yüzyıl yazmaları için James Hamilton'un 1986 yılında yayımlanan Manuscrıts Ouigours du IX-X Sıêcle de Touen-Houang eserinden ve bu eserde bulunan yaklaşık 3 sayfalık Aranemi Jataka üzerinden çeviri çalışmaları ve Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkısının literatür taraması yapılarak tespiti amaçlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışma Vinayavibhanga'nın Ceval Kaya vasıtasıyla ulaştığımız tıpkıbasımı ve James Hamilton'un 1986 yılında yayımlanan Manuscrıts Ouigours du IX-X Sıêcle de Touen-Houang eseri üzerinde yapılacaktır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler doküman analizi ve literatür taraması ile elde edilecektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Alan odaklı olarak yapılan bu araştırmada veriler, literatür taraması ve doküman analizi ile toplanacaktır.

3.5. Verilerin Analizi

Veri çözümlemesinde içerik analizi yöntemi kullanılacaktır. Herhangi bir istatistiki analiz çalışması yapılmayacak olup çalışmanın sonuç bölümünde genel ifadelere yer verilecektir. Literatür taraması ile toplanan verilerin çözümlenmesi yapılacaktır. Her iki metin de ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, eğitim unsurları özellikle göz önünde bulundurulmuştur. Metinlerin dil ve içerik özellikleri, eğitim teması açısından dikkatle değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Bu yöntem, metinlerin derinlemesine anlaşılmasını ve eğitimle ilişkilerinin belirlenmesini sağlamıştır. Elde edilen bulguların sistematik bir şekilde

sunulması ve yorumlanmasıyla, Uygur edebiyatında eğitim konusunun incelenmesine katkıda bulunulmuştur.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

4.1. Giriş

4.1.1. Uygurların Tarihi

5. yüzyılın ikinci yarısında, Tabgaçlar zamanında bir beylik kurup Kök Türkler zamanında Selenge ırmağı tarafında bulunan Uygurlar 745 yılında İkinci Köktürk devletini yıkmış ve Ötüken'de Ötüken Uygur devletini ilk hükümdarları Kutlug Kül Bilge Kağan önderliğinde kurmuşlardır. 747 yılında Kutlug Kül Bilge Kağan vefat edince yerine oğlu Bayan Çor gelerek Uygurların egemenliğini Orta Asya'ya ve Kerulen'e kadar genişletmiştir. Ölümünden sonra tahta geçen Bögü Kağan (759-779) zamanında Uygurlar, hayvanî gıdalar yemeği yasaklama, göçebeliğin zıddı bir hayat tarzını benimseme ve öldürmeyi men ettiği için savaşçılık duygusunu zayıflatma gibi özelliklere sahip olan Maniheizm dinini kabul etmişlerdir. Yeni bir dinle birlikte Uygurlarda görülen sosyal değişiklik ve bozkır kültüründen tamamen farklı özellikler taşıyan kültür yapısı, Ötüken Uygur devletinin 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılması ile sonuçlanmıştır. (Şen, 2021, s. 42-43.) Daha sonra Uygurlardan bir grup Çin sınırındaki Gansu bölgesine gelerek Kan-çou Uygur devletini, diğer grup ise Tarım bölgesine giderek Hoço Uygur devletini kurmuşlardır. Hoço Uygur devleti 9.yüzyıldan itibaren Budizm'i benimsemeye başlamıştır.

4.1.2. Budist Uygur Edebiyatı

1890 yılında Çin'in kuzeybatısında bulunan Tarım bölgesinde bulunan el yazmaları sayesinde Budist Uygur edebiyatı bilim dünyasına adım attı. Wilhelm Radloff önderliğinde tercüme çalışmaları başladı. S.E. Malov, Reşit Rahmeti Arat, Willi Bang, Annemarie von Gabain ve Şinasi Tekin Budist Uygur edebiyatı üzerine çalışmalar yapan diğer bilim insanlarıdır.

Budist Uygur edebiyatı genel olarak yazılı metinleri içerir. El yazmalarının çoğu, kursiv Soğd alfabesinden geliştirilmiş Uygur alfabesiyle, bir kısmı Soğd alfabesiyle yazılır. (Elverskog, 2020, s. 26.) Bunlar alfabeler dışında Brahmi ve Tibet alfabelerinin de kullanıldığı metinler tespit edilmiştir. Uygurlar Budizm'i benimseye başladıktan sonra

meydana getirilen Budist Uygur edebiyatına ait eserler için genel olarak Çinceden çevrilmiş metinlere rastlanır. Çince dışında Tibetçe ve Aranemi Jataka'nın da kaynak dili olan Toharca, Sanskritçe dilleri de kaynak olarak seçilmiştir. 3 eser ise Uygur Türkçesine ait özgün eserlerdir.

4.1.3. Sarvastivada Vinayavibhanga'sı

Genel olarak Vinayalar, rahibe ve rahiplerin yaşamlarını, günlük hayatlarını kapsayan kuralları anlatmaktadır. Sarvastivada Vinayavibhanga'sı ise manastır kuralları üzerine bir açıklamadır. Bu çalışmada Maue'nin tespit ettiği Brahmi alfabesiyle yazılmış Sanskritçe-Uygurca iki dilli metni üzerinden transkripsiyon ve çeviri yapılmıştır. Söz konusu el yazması, Çince kitap tomarının sol tarafına yazılıdır.

4.1.4. Aranemi Jataka

Aranemi Jataka, Visvantara Jataka'nın bir varyantı olup eserde Kral Aranemi'nin aydınlanmaya ulaşmak için parasından, ailesinden ve kendinden vazgeçişi anlatılmaktadır. Aranemi Jataka James Hamilton'un Fransızca olarak yazdığı "9. ve 10. Yüzyıllara ait Uygurca El Yazmaları" eserindeki transliterasyon çalışması kaynak alınarak Türkçe çeviri çalışmaları yapılmıştır.

4.2. Eğitimle İlgili Kavramlar

Eğitim içeriğine ilişkin bulgular tespit edilirken eğitim; toplumsal düzen eğitimi, bireysel disiplin eğitimi, dini eğitim gibi unsurlar ışığında değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde tümevarımcı analizin temel analiz birimi olan kavramlar sözcükler ve özdeyiş özelliği taşıyan cümleler şeklinde incelenecektir.

Yukarıda bahsi geçen unsurlarla alakalı olarak Aranemi Jataka metninde; saygı, amelli, merhamet, hürmet, öğreti, erdemli, temiz, öğrenci, soylu, bilge, sabır, güvenilir, güven, esen, esenlik, çabalayın, günahsız, mükemmel, donatılmış, bilgelik, bilgili, cesur, günah, günahkâr kelimeleri tespit edilmiştir.

Metinde saygı anlamına gelen "namo" kelimesi 12 kere geçmektedir.

Metinde saygılı anlamına gelen “ayaglıg” kelimesi 3 kere geçmektedir.

Metinde saygın “agır” kelimesi 1 kere geçmektedir.

Metinde salih amel yapan iyi davranışta bulunan anlamına gelen “edgü kılınçlıg” tamlaması 3 kere geçmektedir.

Metinde merhamet anlamına gelen “suy” kelimesi 1 kere geçmektedir.

Metinde saygı sunmak, hürmet etmek anlamlarına gelen “açın-, aya-” kelimeleri toplamda 6 kere geçmektedir.

Metinde öğreti ve şeriat anlamlarına gelen “nom” kelimesi 18 kere geçmektedir.

Metinde erdemli ve faziletli anlamlarına gelen “erdemlig” kelimesi 4 kere geçmektedir.

Metinde temiz, duru anlamlarına gelen “turug” kelimesi 3 kere geçmektedir.

Metinde asil anlamına gelen “tözlüg ve tüzün” kelimeleri 14 kere geçmektedir.

Metinde bilge anlamına gelen “bilge” kelimesi 13 kere geçmektedir.

Metinde bilgi anlamına gelen “bilig” kelimesi 10 kere geçmektedir.

Metinde sabretmek anlamına gelen “serin-” kelimesi 3 kere geçmektedir.

Metinde güvenilir, donatılmış anlamlarına gelen “urunçaklıg, tükel” kelimeleri 14 kere geçmektedir.

Metinde güven anlamına gelen “tayagu” kelimesi 2 kere geçmektedir.

Metinde esen anlamına gelen “esen” kelimesi 22 kere geçmektedir.

Metinde esenlik anlamına gelen “esengü” kelimesi 10 kere geçmektedir.

Metinde çabalamak anlamına gelen “katıglan-” kelimesi 2 kere geçmektedir.

Metinde günahsız anlamına gelen “suysuz, yazuksuz” kelimeleri 4 kere geçmektedir.

Metinde mükemmel anlamına gelen “paramıt” kelimesi 1 kere geçmektedir.

Metinde bilgili anlamına gelen “biliglig” kelimesi 3 kere geçmektedir.

Metinde cesur anlamına gelen “alp” kelimesi 2 kere geçmektedir.

Metinde günah anlamına gelen “manastar, tsuın, yazuk**”** kelimeleri 5 kere geçmektedir.

Metinde günahkâr anlamına gelen “yazuklug” kelimesi 1 kere geçmektedir.

Yukarıda bahsi geçen aynı unsurlarla alakalı Vineyavibhanga metninde üstat, öğretmen, yüce, bilge, aydınlanma, erdem, merhamet, destek, üstün kelimeleri tespit edilmiştir.

Metinde üstat kelimesi 4 kere geçmektedir.

Metinde öğretmen kelimesi 1 kere geçmektedir.

Metinde yüce kelimesi 2 kere geçmektedir.

Metinde bilge kelimesi 2 kere geçmektedir.

Metinde aydınlanma kelimesi 2 kere geçmektedir.

Metinde erdem kelimesi 3 kere geçmektedir.

Metinde merhamet kelimesi 1 kere geçmektedir.

Metinde destek kelimesi 1 kere geçmektedir.

Metinde üstün kelimesi 1 kere geçmektedir.

4.3. Dil İncelemesi

4.3.1. Ses Bilgisi

4.3.1.1. Ünlüler

4.3.1.1.1. Ünlü Değişimleri

4.3.1.1.1.1. a > ı değişimi

Kısmen bir ağız özelliği olarak değerlendirilen bu değişime amal > amıl (P05/36) sarsag > sarsıg (P01/28) balak > balık (PCH07/17) gibi sözcüklerde rastlanırken yalañ (P01/18) sözcüğünde rastlanmamaktadır.

4.3.1.1.1.2. e > i değişimi

el > il “ülke” (PCH16/07) elig >ilig “hükümdar” (P01/03)

4.3.1.1.1.3. u > ı değişimi

kuru > kurı “batı” (P21/11)

4.3.1.1.2. Ünlü Uyumu

Türk dillerinin önemli özelliklerinden bir tanesi ses uyumudur. Uygur Türkçesinde de ekseriyetle ses uyumu görülür.

4.3.1.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu sözcük içerisinde ünlülerin kalınlık-incelik açısından birbirlerine uyum sağlamasıdır. İncelenen metinde kalınlık-incelik uyumu büyük ölçüde sağlanmıştır: *berzün* (P21/16), *esengüleyü* (P22/02), *ıdur* (P22/06), *belekimiz* (P29/08), *yarlıgımız* (P17/02). Ancak metinde kalınlık-incelik uyumuna uymayan genellikle Çinceden alınan ödünç sözcükler de bulunur, bu sözcükler özellikle özel isimlerdir: *kingtu* “Bir özel ad” *(*P22/01), *lenhua* “Buda’nın adı” (P04/07).

4.3.1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlık Uyumu

Düzlük-yuvarlık uyumuna göre düz ünlülerden sonra düz ünlüler; yuvarlak ünlülerden sonra ise ya düz, geniş ya da dar, yuvarlak ünlüler gelir. Türk dilinde kalınlık-incelik uyumu kadar görülen bir ses uyumu değildir. Metinde düzlük-yuvarlık uyumuna uyan sözcükler bulunmaktadır: *alayın* (P27/11), *ıdayın* (P28/07), *sakınçın* (PCH08/03). Bunun yanı sıra uymayan sözcüklere tesadüf edilmektedir: *kelüreyin* (P27/09), *belgülüg* (P27/09).

4.3.1.1.3. Ünlü Düşmesi

Türk dillerinde vurgusuz olan orta hecenin düşmesi sıklıkla görülen bir ses olayıdır. Metinde ünlü düşmesinin bazı örnekleri şunlardır: *oglı* (P01/02), *köñlüñüz* (P01/53), *köñlüñ* (P22/02).

4.3.1.1.4. Ünlü Değişimi

Ben ve sen zamirlerine gelen yönelme hâl ekinin sebep olduğu ünlü değişiminin örneklerine incelenen metinde rastlanmaktadır: *mañа* (P01/09), *sañа* (P25/07).

4.3.1.2. Ünsüzler

4.3.1.2.1. Ünsüz Değişimleri

4.3.1.2.1.1. ñ > y değişimi

Uygur Türkçesinin en önemli özelliklerinden biri de yazmalarda görülen ağız farklılıklarıdır. Kök Türk Türkçesinde tek bir harfle gösterilen ñ sesinin Uygur metinlerinde n veya y şekline dönüşmesi söz konusudur. Buna göre Mani dininin etkisiyle yazılmış eserlerde n sesinin hakimiyeti görülürken 9. yüzyıldan sonra Budizmin etkisiyle ortaya konmuş eserlerde ise umumiyetle y sesinin ağırlığı göze çarpmaktadır. (Şen, 2021, s. 46-47) İncelenen metinde de Budizmin etkisiyle y sesinin hakimiyeti görülür: añıg > ayıg “kötü” (P20/15), çıgañ > çıgay “fakir” (P01/20).

4.3.1.2.1.2. b > m değişimi

beñü > meñgü “ebedi” (P05/25), ben > men “1.tekil kişi zamiri” (P01/45) bin > min “bin” (P02/12)

4.3.1.2.1.3. b > v değişimi

sab > sav “söz” (P01/38),sub > suv “su” (P02/23), sebinür > sevinür “sevinir” (P23/06)

4.3.2. Biçim Bilgisi

4.3.2.1. İsimler

4.3.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

4.3.2.1.1.1. Çoğul Eki

Çokluk eki olan -lar/-ler Kök Türk Türkçesinin aksine çokluk ifade eden yegâne ek durumuna gelmektedir: (Şen, 2021, s. 47) *amaçlar* “soylular” (P01/35), *toyunlar* “peygamberler” (P02/15) *yalavaçlar* “elçiler” (P16/03).

4.3.2.1.1.2. İyelik Ekleri

Tekil 1. Kişi +m bahşım (P01/47), ögüm (P/EK01/06), kañım (P/EK01/08).

Tekil 2. Kişi +n/+ñ köñlün (P22/02), yiniñ (P22/03).

Tekil 3. Kişi +ı/+i +sı/+si karası (PCH16/13), ordusıña (P05/25), savı (PCH16/17), tili (P21/09).

Çoğul 1. Kişi +mız/+miz +muz/müz iligimiz (P01/42), yarlıgımız (P17/12)

Çoğul 2. Kişi +ñız/+ñiz +ñuz/+ñüz tiliñiz (P01/40), körküñüz (P01/52), atıñız (P05/23).

Çoğul 3. Kişi +ları amaçlarıña (P01/44), atları (P02/25).

4.3.2.1.1.3. Aitlik Eki

+kı/+ki tsuıntakı” (P13/01)

4.3.2.1.1.4. Hâl ekleri

4.3.2.1.1.4.1. İlgi Hâli

Uygur Türkçesinde ilgi hali sıklıkla +nıñ/niñ biçimindedir. Nadiren de olsa +ıñ/iñ +nuñ şekillerine de rastlanmaktadır. siziñ (P01/40), biziñ (P/EK15/06), tınlıglarñın (P03/26).

4.3.2.1.1.4.2. Yükleme Hâli

Uygur Türkçesinde yükleme hali +g +n nadiren de +nı/+ni biçimindedir. *sizni* (PCH11/07) *yagıg* (P11/05)

4.3.2.1.1.4.3. Yönelme Hâli

Uygur Türkçesinde yönelme hali +ka/+ke nadiren +a/+e biçimindedir. nırvanka (P/EK01/30), küyin toyınka (P25/14), saña (P30/08).

4.3.2.1.1.4.4. Bulunma Hâli

+ta/+te +da/+de yarınta (P/EK01/38), arzıkı yultuzta (P/EK01/33), adında (P28/11)

4.3.2.1.1.4.5. Ayrılma Hâli

Uygur Türkçesinde +tın/+tin, +dın/+din nadiren de olsa +dan/+den +tan/+ten biçimindedir. ıraktın (P05/65), çunultın (P20/16), ıraktan (P17/02).

Metinde yönelme hâlinin ayrılma hâli yerine kullanıldığı örneklere de tesadüf edilmektedir: Kiwin Toyınta (P24/06).

4.3.2.1.1.4.6. Vasıta Hâli

Metinde ek olan vasıta hâline yalnızca bir kelimede tesadüf edilmektedir: körtle (P01/43). Bunun haricinde vasıta hâli görevinde birle ve birlen edatları kullanılmıştır: *etöz birle* (P27/05), *çeçim birle* (P29/05), *tezek bilen* (P30/05).

4.3.2.1.1.4.7. Yön Gösterme Hâli

+ra/+re içre (P/EK01/20).

4.3.2.1.1.5. Soru Eki

Uygur Türkçesinde isimlere gelen soru eki +mu/+mü şeklindedir: yalñuz mu (P01/32), yenik mü (P22/03), böz mü (P27/09).

4.3.2.1.2. İsimden Yapım Ekleri

4.3.2.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+an/+en: Çokluk ifade etse de kalıplaşmış olarak kuvvetlendirme anlamı da verir. eren (PCH07/07).

+ça/çe: Küçültme ve kuvvetlendirme ifade eder. barça (P01/31).

+çı/+çi: Meslek adı yapar ve yapan kişiyi ifade eder. targakçı (PCH34/18), yoñakçı (P01/29).

+kan/+ken: Unvan bildirir. burkan (P02/01) teñriken (P05/57).

+lı/+li +lu/lü Umumiyetle sıfat yapar. kutlu (P/EK01/01) tuñlı (P33/15).

+g, +ıg/ig: Sahiplik ifade eder. Ekseriyetle sıfat yapar. ilig (P01/03), tınlıg (P/EK01/38).

+lıg/lig +lug/+lüg: Sıfat ve soyut isim yapar. ugurlug (P05/72), kataglıg (PCH08/05).

+ku/+kü +gu/+gü: İsim ve sıfat yapar. meñigü (P05/25) esengü (P29/01).

+ınç/inç unç/ünç: Sayıların sırasını bildirir. üçünç (P05/05), beşinç (P05/07).

+sız/+siz +suz/+süz: Olumsuzluk bildirir. körksüz (P01/56), orsuz (P24/08), savsız (P24/08).

+tam/+tem +dam/+dem: Seyrek görülür. erdem (P/EK05/09).

4.3.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-a: yana (P14/25).

-duk/-dük tuk/tük: Ekseriyetle sıfat yapar. agduk (P/EK01/47).

-g: ötüg (P01/59), ayıg (P20/15),bilig (PCH07/02).

-ga/ge: bilge (P/EK05/10).

-glı/-gli: edgü ögli (P06/61).

-guçı/güçi: İşi yapanı bildirir. bitigüçi (P/EK15/04), tegletgüçi teñri (P05/41).

-l: tükel (P05/49), ınal (P32/07).

-mak/mek: Eylem adı yapar. sevinmek (P05/06), ögmekke (P/EK05/07).

-nç, -nçu/-nçü: tegzinç (P/EK01/45), ögrünçü (P05/28)

-p: kopka (P21/01).

4.3.2.1.3. İsimlerde Tamlama

Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturur, buna ad tamlaması denir. Birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir (Korkmaz, 2019, s.285).

4.3.2.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayan sözcüğün ilgi hâli ekini, tamlanan sözcüğün iyelik hâli ekini aldığı isim tamlamasına belirtili isim tamlaması denir. İncelenen metinde tespit edilen belirtili isim

tamlamaları şunlardır: sizin tiliñiz (P01/40), menin bahşım (P01/47), siziñ körtle körküñüz (P01/52).

4.3.2.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayan sözcüğün ilgi hâli ekini almadığı tamlanan sözcüğün ise iyelik hâli ekini aldığı isim tamlamasıdır. İncelenen metinde tespit edilen belirtisiz isim tamlaması örnekleri şunlardır: teñri oglı (P01/02), burkan yolı (P01/04), teñri yerine (P/EK01/43).

4.3.2.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tamlayanı ya da tamlananı isim tamlamasından oluşan tamlamadır. Metindeki örneği şudur: beş ajun tınlıglarnıñ umugı ınakı (P03/26).

4.3.2.1.4. Sayı İsimleri

Metinde geçen sayı isimleri şunlardır:

bir “bir” (P/EK01/45)

ekki “iki” (P/EK05/03)

üç “üç” (P03/01)

tört “dört” (P/EK01/31)

beş “beş” (P01/64)

altı “altı” (P01/06)

yetti “yedi” (P14/23)

sekiz “sekiz” metinde sekizinç “sekizinci” (P05/10) örneğine rastlanmaktadır.

tokuz “dokuz” (P17/05)

on “on” (P03/15)

bir yegirmi “yirmi bir” metinde bir yegirminç “yirmi birinci” (P05/13) örneğine rastlanmaktadır.

ekki yegirmi “yirmi iki” (P05/16)

üç yegirmi “yirmi üç” (P35/04)

tört yegirmi “yirmi dört” (P14/14)

beş yegirmi “yirmi beş” (P01/64)

altı yegirmi “yirmi altı” (P02/24)

yetti yegirmi “yirmi yedi” (P18/01)

bir otuz “otuz bir” (P34/01)

tört otuz “otuz dört” (P35/01)

altmış “altmış” (P14/04)

sekiz on “seksen” (P03/14)

sekiz on beş “seksen beş” (PCH34/12)

tokuz on “doksan” (P13/05)

yüz “yüz” (P04/14)

yüz yegirmi “yüz yirmi” (P14/13)

yüz yetti yegirmi “yüz yirmi yedi” (P26/07)

ekki yüz “iki yüz” (P14/22)

miñ “bin” (P/EK05/07)

ekki miñ “iki bin” (P02/12)

4.3.2.1.5. Renk İsimleri

Metinde geçen renk isimleri şunlardır:

altun sarugı “altın sarısı” (PCGH/16/12)

yürüñ “beyaz” (P36/03)

kara “siyah” (PCH15/03)

kızıl “kızıl, kırmızı” (P14/14)

boz “gri ve kahverengi arasında bir renk” (PCH/15/04)

4.3.2.2. Sıfat

Sıfatlar nesneleri vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir. Nesnelerin kendilerinin adları asıl isimlerdir. Sıfatlar ise nesnelerin kendilerinin değil vasıflarının adlarıdır. (Ergin, 2013, s. 244)

4.3.2.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin özelliklerini belirten sıfatlardır.

irig sarsıg sav (P01/28), yaruk kün (P05/10), yanı kün (PCH10/02), yig torku (P23/15).

4.3.2.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesneleri belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler. (Ergin, 2013, s. 247)

4.3.2.2.2.1. İşaret Sıfatları

İsimleri işaret yoluyla belirtir.

ol ödün (P01/42), bu kün (PCH15/29).

4.3.2.2.2.2. Sayı Sıfatları

4.3.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metindeki asıl sayı sıfatları şunlardır:

beş ajun (P01/64), bir otuz torku (PCH34/01), üç yig torku (PCH34/03).

4.3.2.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

yettinç oguşka (P/EK01/23).

4.3.2.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Metnimizde örneği tespit edilmemiştir.

4.3.2.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Metnimizde örneği tespit edilmemiştir.

4.3.2.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Metnimizde örneği tespit edilmemiştir.

4.3.2.2.2.3. Soru Sıfatları

Metindeki soru sıfatları şunlardır:

neçe yol (PCH16/16), ne kılınç (P24/02).

4.3.2.2.2.4. Belgisiz Sıfatlar

Nesnelerin sayılarını, özelliklerini vb. durumlarını belirsiz olarak belirten sıfatlara belirsizlik sıfatları adı verilir. (Ergin, 2013, s. 254) Metnimizdeki belirsizlik sıfatları şunlardır:

bir ödün (P02/07), bir savım (P29/14).

4.3.2.3. Zamir

Zamirler nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. (Ergin, 2013, s.262)

4.3.2.3.1. Kişi Zamirleri

Kişi adlarını karşılayan sözcüklerdir. Metindeki kişi zamirleri şunlardır:

Tekil 1. kişi zamiri: men (P/EK01/02)

Tekil 2. kişi zamiri: sen (P22/03)

Tekil 3. kişi zamiri: ol (P21/06)

Çoğul 1. kişi zamiri: biz (P/EK15/01)

Çoğul 2. kişi zamiri: siz (P01/02)

Çoğul 3. kişi zamiri:

4.3.2.3.2. Dönüşlülük Zamiri

kentünüñ (P05/11), (kentü P05/76), özin (P05/76), öz (P05/78).

4.3.2.3.3. İşaret Zamirleri

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir: ol (P21/06), bu (P/EK01/28), muntag (P01/29), munta (P/EK01/05).

4.3.2.3.4. Belgisiz Zamirler

Nesneleri belirsiz bir şekilde temsil eden zamirlerdir (Ergin, 2013, s. 279)

neñ (P30/03), bir ekki (P14/13), bir ekkike (PCH11/08).

4.3.2.3.5. Soru Zamirleri

Metinde geçen soru zamirleri şunlardır: kayu (P/EK01/06), kayuka (P26/09), kim (P05/08).

4.3.2.4. Zarf

Cümlede mekân, zaman, durum, miktar vb. özellikleri belirten isimlere zarf denir. (Ergin, 2013, s. 258)

4.3.2.4.1. Durum Zarfları

Metindeki durum zarfları şunlardır: kars berip (P24/03), alıp kalsar (P24/06).

4.3.2.4.2. Zaman Zarfları

Metindeki zaman zarfları şunlardır: bu kün (PCH15/29), amtı (P05/66), tañda (P/EK01/32).

4.3.2.4.3. Miktar Zarfları

Metinde miktar zarfı olarak ekseriyetle üküş sözcüğü kullanılmıştır: *üküş* köñül ayıtu ıdur (P24/01), *üküş üküş* köñül ayıtu ıdur biz (P29/04).

4.3.2.4.4. Yer-Yön Zarfları

Metindeki yer-yön zarfları şunlardır: içre (P/EK01/20).

4.3.2.4.5. Soru Zarfları

Metindeki soru zarfları şunlardır: neçük (P01/41), neteg (P26/02), nelük (P25/03).

4.3.2.5. Edat

Edatlar mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. (Ergin, 2013, s.348)

4.3.2.5.1. Ünlem Edatları

Duyguları, seslenmeleri, onaylama ve onaylamamayı ifade eden edatlardır.

Metinde yer alan ünlem edatları şunlardır: a (P05/19), ya (P01/02), ey (P14/01).

4.3.2.5.2. Bağlanma Edatları

Metinde geçen bağlama edatları şunlardır: yeme (P/EK01/01), ilig kan birle (P01/24) kim (P01/41), takı (P/EK01/21).

4.3.2.5.3. Son Çekim Edatları

4.3.2.5.3.1. Yalın Hâl ile Birleşenler

bilen tezek bilen (P30/05)

birle ilig kan birle (P01/24)

tep belek yok tep (P30/10)

üçün bodısavat üçün (P01/14)

teg çindemüni erdeni teg (P03/04)

tegi bu kün tegi (P15/31)

4.3.2.5.3.2. Yönelme Hâli ile Birleşenler

tegimligin sanınca tegimligin (P04/14) dıdımka tegimligin (P05/56)

tegi munçka tegi (P15/31)

üçün böri barska üçün (PCH34/18)

4.3.2.5.3.3. Ayrılma Hâli ile Birleşenler

berü ol antada berü (PCH08/07)

4.3.2.5.3.4. İyelik Ekleri ile Birleşenler

üçün kadırı üçün (P17/08)

birle anı birle (P28/20)

4.3.2.6. Fiil

İş, oluş ve hareket bildiren sözcüklere fiil denir.

4.3.2.6.1. Fiil Yapım Ekleri

4.3.2.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

+a-/+e-: tile- (P18/07), yaşa- (P02/05).

+d-, +ad-/+ed-: kutad- (P/EK05/06).

+gar-/+ger-: içger- (P01/55).

+la-/+le-: nomla- (P01/10), ayagla- (P01/27), başla- (P07/17), sözle (P30/05).

+ka-/+ke-: yarlıgka- (P01/16).

4.3.2.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-l-: Dönüşlülük veya edilgenlik bildirir. kesil- (P01/41).

-n-: Dönüşlülük veya edilgenlik bildirir. ötün- (P01/67), kılın- (P20/01), sevin- (P20/12).

-ş-: İşteşlik ekidir. tegiş- (PCH34/15), biliş- (P28/20).

-t-: Başkasına yaptırma ve edilgenlik bildirir. teglet- (P05/41), tet- (P01/34).

-tur-/-tür-: Başkasına yaptırma anlamı taşır. yantur- (P28/15), yokadtur- (P03/17).

4.3.2.6.2. Fiil Çekimi

4.3.2.6.2.1. Şahıs Ekleri

4.3.2.6.2.1.1 Şahıs Zamirleri

Teklik 1. şahıs: men: yükünür men (P/EK01/31), barır men (P24/05).

Teklik 2. şahıs: sen: ömez sen (P25/06).

Teklik 3. şahıs: eksiz: tudadı (P01/27), sözledi (P01/28).

Çokluk 1. şahıs: biz: ögütmiş biz (P05/19), sevinür biz (P23/06).

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler: agduklamazunlar (P/EK01/52), attılar (P29/16).

4.3.2.6.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs:-m : ötüntüm (P/EK01/03).

Teklik 2. : -

Teklik 3. şahıs: eksiz : sözledi (P01/28).

Çokluk 1. şahıs:-mız/-miz, -muz/-müz: ötüntümüz (P05/60).

Çokluk 2. şahıs: -ñız/-ñiz: tudadıñız (P01/42)

Çokluk 3. şahıs:-lar/-ler: ötüntiler (P01/52).

4.3.2.6.2.1.3. Emir Kişi Ekleri

Bk. Emir Kipi

4.3.2.6.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

4.3.2.6.2.2.1. Bildirme Kipleri

4.3.2.6.2.2.1.1. Geniş Zaman

Geniş zaman için -ur/-ür, -ır/-ir, -r kullanılmıştır. Uygur Türkçesinde geniş zamanın olumsuzu için -maz/-mez kullanılmıştır: sevinür biz (P23/06), közedür (PCH11/07), ötünür (P32/09). Gelecek zaman ve şimdiki zaman anlamları verdiği de tespit edilmiştir.

4.3.2.6.2.2.1.2. Gelecek Zaman

Uygur Türkçesinde gelecek zaman için 3 farklı yapı kullanılır.

-gay/-gey + şahıs zamirleri: utargay siz (PCH11/05), yangay men (P19/06).

-taçı/-teçi, -daçı/-deçi + şahıs zamirleri: yokadturtaçı (P03/17).

-taçı/-teçi eklerinin olumsuzu için -çı/çi ekleri kullanılır.

4.3.2.6.2.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Uygur Türkçesinde görülen geçmiş zaman için 2 farklı ek kullanılmıştır.

-tı/-ti, -tu/tü, -dı/di, -du/dü + şahıs ekleri: tudadıñız (P01/42), berdim (P14/18)

-yuk/-yük + şahıs zamirleri: baryuk (P23/16), kelyük (P28/20).

4.3.2.6.2.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Uygurcada öğrenilen geçmiş zaman için genelde -mış/-miş nadiren ise -maş/-meş, -muş/-müş kullanılır. İncelenen metinde -maş/-meş, -muş/-müş örneklerine tesadüf edilmemiştir.

bulmış (P05/50), bitimiş siz (P28/16), eltmiş (P29/20).

4.3.2.6.2.2.2. Tasarlama Kipleri

4.3.2.6.2.2.2.1. Şart Kipi

-sar/-ser: ıdsar (P22/07), kalsar (P24/06), kelser (P34/14).

4.3.2.6.2.2.2.2. Emir Kipi

Emir şeklinde diğer fiil çekimlerinden çok farklı olarak şahsıların ayrı ekleri vardır. Her şahsın ayrı bir emir eki olması demek her emir ekinin aynı zamanda bir şahıs ifade etmesi demektir. (Ergin, 2013, s. 304)

Teklik 1. şahıs eki: -ayın/-eyin, -yın/-yin: kılayın (P27/09), kelüreyin (P27/09), alayın (P27/11). İncelenen metinde -yın/-yin örneği yoktur.

Teklik 2. şahıs eki: eksiz, -gıl/-gil: bergil (P24/08), algıl (P25/07).

Teklik 3. şahıs eki: -zun/-zün: bolzun (P05/26), açınzun (P05/70),

Çokluk 1. şahıs eki: -alıñ/-elin, -alım/-elim, -lıñ/-liñ, -lım/-lim: ıdalım (P05/69). Metinde sadece -alım/-elim şekline tesadüf edilmiştir.

Çokluk 2. şahıs eki: -ñ, -ñlar/-ñler: nomlañ (P01/10).

Çokluk 3. şahıs eki: -zunlar/zünler: agduklamazunlar (P/EK01/52).

4.3.2.6.2.2.3. Fiillerin Birleşik Çekimi

4.3.2.6.2.2.3.1. Hikâye Birleşik Çekimi

edgü kılınç kılur erti (P01/07), kelti erdi (P18/02), kelir erdim (P21/07).

4.3.2.6.2.2.3.2. Rivayet Birleşik Çekimi

tegmez ermiş (P01/66), barır ermiş (P23/09).

4.3.2.6.2.2.3.3. Şartlı Birleşik Çekim

kergek boltı erser (P/EK01/51), almış erser (P28/18).

4.3.2.6.3. Birleşik Fiiller

4.3.2.6.3.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

İncelenen metinde isimlere getirilen asıl yardımcı fiiller kıl- ve bol- fiilleridir.

bol- ile yapılanlar: kutlug bolzun (P/EK01/04), alık bolzun (P14/07), bilge bolur (PCH17/07).

kıl- ile yapılanlar: edgü kılınç kılur erti (P01/07), muñ kılur (P01/61).

İncelenen metinde isimlere getirilen yarı yardımcı fiiller yarlıgka-, ayıt-, ber-, bul-, eşid- fiilleridir.

ayıt-: köñül ayıtu ıdur (P26/11)

ber- ög berigme (P05/21)

bul- kut bultuñuz (P/EK01/34)

eşid- sarsıg sav eşidip (P01/36)

yarlıgka- yarlıg yarlıgkadı (P01/16)

4.3.2.6.3.2. Fiillerden Birleşik Fiillerle Yapılan Yardımcı Fiiller (Tasvir Füleri)

Tasvir fiilleri zarf fiil bulunduran bir fiil ile yardımcı fiilin bir araya gelmesiyle oluşturulur. İncelenen metinde yalnızca yeterlilik fiilinin örnekleri bulunmaktadır.

4.3.2.6.3.2.1. Yeterlilik Fiili

ertü umatımız (P01/55), kelü umadım (P21/07), tegşürü umadımız (P22/15), kelü umasa (P30/06), ıtu umatım (P30/10).

4.3.2.6.4. Fiilimsiler

4.3.2.6.4.1. İsim-fiiller

Fiillerden yapılan isimlerdir.

-mak/-mek: agmak (PCH08/08), enmak (PCH08/08), ölmak (PCH08/08), tugmak (PCH08/09).

-gu/-gü: çıkanlaşgu (P28/11), algu (PCH34/03).

4.3.2.6.4.2. Sıfat-fiiller

-gan/-gen: tutgan (P17/07), kapgan (P17/08).

-guçı/-güçi: başlaguçı (PCH07/17), okıguçı (PCH15/18).

4.3.2.6.4.3. Zarf-fiiller

-galı/-geli: kolgalı (PCH16/05), tarıgalı (P29/16).

-p: yep içip (P05/16), ıdalap (P01/15).

-u: ısınü amranu (P20/04), ayıtu (P29/09).

-matın/-metin: taplamatın (P01/60).

4.4. Metin

4.4.1. Metin (Dunhuang'da Bulunan Yazmalar)

Bölüm 1 Uygurca Kısım

1. yeme ulugı teñri ınça tep tedi berü tıñlañ

Ve büyüğü tanrı onca (o kadar) öyle dediğinden beri dinleyin.

2. siz tüzün teñri oglı ya men öyür men

Siz ey asil tanrı oğlu ben düşünürüm/düşünüyorum.

3. bu sentür ilig aşnukı ajunta ernim atlıg

Bu Sentür hükümdar önceki hayatta Ernim adlı

4. ulug ilig kan erti burkan yolın tileyür

ulu hükümdar han idi. Burkan yolunu dilediği

5. üçün ertiñü edgü kılınçlıg erti poşı ulatı

için son derece.çok iyi amelli idi. Sadaka ve benzeri

6. altı paramıtka kataglanur üçün ulug ulug

altı mükemmellik olarak (şekilde) çabaladığı için büyük büyük

7. edgü kılınç kılur erti ol ödün

iyi amel kılar idi (sevap kazanır idi). O zamanda/dönemde

8. kiçigi teñri ınça tep tedi koduru ertiñü

küçüğü (küçük olanı) tanrı öyle diye dedi. Bütün/çok/devamlı olarak

9. sakınu kolulañ ne edgü kılınç kılmışıg maña

düşünüp taşınarak (çok fazla düşünüp taşınarak) ne iyi amel kıldığını bana

10. nomlañ men yeme eşideyin ol ödün ulugı

öğüt verin. Ben de işiteyim. O zamanın büyüğü

11. teñri ınça tep tedi üküş ajunta aşnu

tanrı şöyle dedi: Çok hayattan önce (uzun zaman önce)

12. erinetüv atlıg balıkta ernim atlıg ilig

Erinetü adlı şehirde Ernim adlı hükümdar

13. kan erti ol ilig burkan kutı-ña

vardı. O hükümdar Burkan'ın ihsanına

14. kataglanur bodısavat ücün özin başın

nail olmak için çaba gösterir. Bodısavat için özünden başından[1]

15. ıdalap alku-sın bermekke agıtmaz erti

vazgeçip hepsini vermeye yönelirdi.

16. anı üçün törtdin sıñar yarlıg yarlıgkadı

Onun için dört tarafa emir ve lütufta bulundu

17. kim kayu muñlug taklıg yok çıgay aç

ki hangi sıkıntılı, kederli, üzüntülü, yoksul, fakir, aç,

18. yalañ irinç yarlıg tınlıg-lar bar erser alku kelz-

çıplak, perişan, zavallı canlılar var ise hepsi gel

19. ünler kergekin alku bereyin tep ötrü tört

-sin, (onlara) gereken her şeyi vereyim diye. Sonra, dört

20. buluñdakı yok çıgay koltguçı-lar bramanlar eşidgeli

taraftaki yoksul fakir dilenciler Brahmanlar işitmek için

21. alku kelti-ler kop törlüg kergekin alku berdi

hepsi geldi. Gereken her türlü (şeyin) hepsini verdi.

[1] bütün kendi varlığından

22. ögrünçülüg bolup bardı-lar ol ödün

Sevinçli olup gittiler. O zaman

23. bir ertürmüki atlıg braman kelti ertiñü körksüz

Ertürmüki adlı bir Brahman geldi. Çok fazla çirkin

24. kılınçlıg artuk ayag kılınçlıg ilig kan birle

davranışlı çok fazla saygılı davranışlı hükümdar ile

25. üküş ajunta berü üz buz yavlak sakınç bar

çok hayattan beri[2] kin nefret (içeren) kötü düşünceler olduğu

26. üçün ertiñü övkelig bulganyuk köñüllüg

için çok öfkeli bulanık gönüllü[3]

27. ulug kuvrag ara ernim iligig ayıglayu tudadı

büyük cemaat arasında Ernim Hükümdarı'nı sövüp aşağıladı.

28. irig sarsıg sav sözledi ınça tep tedi

İri kaba söz söyledi. Şöyle dedi:

29. ulug ilig siz ne üçün yavlak yoñakçı

Büyük Hükümdarsınız. Niçin kötü, dolandırıcı

30. kişi-ler savın alır siz essiz uluş balık

kişilerin sözünü alırsınız? Kötü halk, şehir,

[2] çok uzun zamandan beri
[3] duygu durumu karışık

31. il törü barça buzar siz burkan kutı

krallığın hepsini bozmaktasınız. Burkan'ın ihsanı

32. yalñuz mu siziñe kergek ol ayılıg

yalnız sizin için mi gereklidir? Hazine

33. içinteki agı barım barça yok yodun

içindeki varlığın hepsini yok

34. kıltıñız ertiñü törüsüz il kan tetir

ettiniz. Çok kanunsuz hükümdar olarak bilinmektesiniz.[4]

35. siz ol ödün kamag ınançlar amaçlar bramanta

Siz, o zaman bütün sarayın ileri gelenleri ve asiller Braman'dan

36. bu muntag sarsıg sav eşidip bramanka ınça tep

böyle kaba söz işitip Braman'a öylece

37. tedi-ler ne üçün biziñ ilig kanag munçulayu

dediler. Niçin bizim hükümdarı böyle

38. tud uçuz sav sözleyür siz siz özüñüzni

tehlikeli, aşağılık söz söylüyorsunuz? Siz kendinizi

39. nelük bilmez siz kim hormuzta teñri teg ilig

nasıl bilmezsiniz? Siz Hormuzta Tanrısı gibi hükümdara

40. kanag munçulayu tudayur siz siziñ tiliñiz

[4] Size böyle denilir.

sövüp sayıyorsunuz? Sizin diliniz

41. neçük kesilip yerde tüşmez kim biziñ

neden kesilip yere düşmez ki bizim

42. iligimizni munçulayu tudadıñız ol ödün

hükümdarımıza bu şekilde hakaret ettiniz? O zaman

43. ernim ilig sukançıg körtle közin kayıp

Ernim Hükümdarı sevimli, güzel gözle dönüp

44. kamag amaçlarıña ınça tep yarlıg yarlıgkadı

bütün asillerine öylece diye lütufta bulundu:

45. men sizlerke ança amrak men kaltı ogul

Ben sizlere öyle sevgi doluyum. Demek ki oğul,

46. kız ögiñe kañıña amranurça amtı bu braman

kız; annesini, babasını sevdiği gibi şimdi bu Braman

47. meniñ bahşım ornıña olurmış erür bahşım

benim hocam yerine oturmuştur, hocam sayılır.

48. tetir munuñ sanlıg sarsıg savın edgüti

Bunun gibi çok sayıda kaba sözünü iyice

49. tıñlamış kergek ol ödün kamag amaçlar

dinlemiş olmalı. O zaman bütün soylular

50. ernim iligde bu yarlıg eşidip alkugun ornınta

Ernim Hükümdar’dan bu emri işitip hepsi topluca yerinden

51. turup yinçürü yükünüp ınça tep ötüg

kalkıp saygıyla eğilip öylece dua

52. ötünti-ler teñrim siziñ körtle körküñüz

ettiler. Tanrım; sizin güzel görünüşünüz,

53. tataglıg tiliñiz edgü kılınçlıg kövşek köñlüñüz

tatlı diliniz, iyi davranışlı yumuşak gönlünüz

54. biziñ iç içegü köñül köküz ulatı biligimiz-

bizim içimizdeki gönlümüz, yüreğimiz ve bilgimizi

55. ni alku içgerdi teñrim yarlıgınta ertü umatımız

herkes özümsedi, benimsedi. Tanrım, lütfunuzdan vazgeçemedik!

56. biz inçip körksüz körlüg yek meñizlig

Biz buna karşın çirkin görünüşlü, şeytan benizli,

57. ayag kılınçlıg braman ketip barzun biziñ uluş

kötü davranışlı Braman gidip varsın. Bizim memleketimizde

58. balıkta turmazun ol ödün ernim

durmasın. O zaman Ernim

59. ilig ınanç-larınta bu muntag ötüg sav

Hükümdar güvenilir kişilerden böyle dualı söz

60. eşidip ertiñü taplamatın ınça tep yarlıg yarlıgkadı

işitip tam olarak (yeterli görmeden) razı olmadan öylece emir verdi:

61. meni ayag muñ kılur sizler kim meniñ

Bana kötü bir sıkıntı verirsiniz ki benim

62. bahşımın mente adırar sizler köñüli biligi

hocamı benden ayırırsınız. Gönlü, aklı

63. ertiñü busantı yerinti ınça tep yarlıg yarlıgkadı

aşırı derecede kederlendi. Yeryüzünde bu şekilde emir verdi.

64. kamag beş ajun tınlıg-larınta […]

Bütün beş varlık canlılarından […]

65. maña sakınguluk ermiş sizler […]

yalnız bana (karşı) düşünceli imişsiniz. […]

66. tegmez ermiş ol ödün […]

iş değmez imiş. O zaman […]

67. ernim iligke yene ınça tep ötünti-ler

Ernim hükümdarına yine öylece diyip dilekte bulundular.

Bölüm 1 Kolofon

1. yeme kutlug tavışgan yıl törtünç

Yine kutlu tavşan yılı dördüncü

2. ay yetti yegirmike men siñtsi bu

ayın on yedisine (ulaştı.) Ben Siñtsi bu

3. nom bitig bitigeli ötüntüm-m

öğreti kitabını yazmak için dua ettim[5].

4. kutlug bolzun bu nom bitimiş buyan

Kutlu olsun. Bu öğreti kitabı[6] sevap,

5. edgü kılınç küçinte munta ömiş

iyi davranış gücüne sahip çıkmış.

6. ögüm kañım yeme kayu ajunta tugmakı

Annem babam dahi hangi hayatta doğması

7. erser bu buyan edgü kılınç küçinte

mümkün olmuş ise bu sevap iyi davranış gücünde

8. ögüm kañım arızınta vaçar teñri yerinte

annem babamın davranışında Vaçar Tanrı yerinde,

9. kişi ajunınta tugmakı bolzun

insan varlığında doğması mümkün olsun.

10. kañlarımız meñi açarı vardu/vandu açarı beg yegen

Babalarımız Meni Açarı, Bardu Açarı, Beg Yegen

11. açarı ayı tükel silig ayı on vartar

Açarı, Ayı Tükel Silig, Ayı On Vartar

[5] Dilekte bulundum.
[6] Metinde bitig yerine bitimiş yazılmaktadır.

12. yegen […] pişi katun kul yegen

Beg Yegen […] Pişi Katun, Kul Yegen.

13. kut yegen patar anant

Kut Yegen. Patar Anant,

14. darm vatz açarı siñtsi açarı

Darm Vatz Açarı. Siñtsi Açarı

15. begsig kulçor kut yegen kut yegen

Begsig Kul Çor, Kut Yegen, Kutlu Yegen,

16. kul bars katun sevig humar

Kul Bars Katun Sevig, Humar

17. kamag ka kadaş in eçi

bütün aile küçük erkek kardeş, ağabey,

18. ataylarımız közünür ajunta igsiz

çocuklarımız görünür (yaşadığımız) hayatta hastalanmadan

19. tugasız ermeki bolzunlar kop edgüde

doğasınız. Utanma duyguları olsun. Hep iyiliğe

20. içre kamag yavlakta taştın

doğru bütün kötülükten dışarı

21. bolzunlar takı bu buyan edgü kılınç

olsunlar ve bu sevap, iyi davranış[7],

22. öñ ülüg bolzun kamag

nasip olsun. Bütün

23. yettinç oguşkategi barçaka öñ

yedinci yere[8] kadar nasip

24. ülüg bolzun bu etözde

olsun. Bu vücutta

25. adasız tudasız buşuşsuz kadgusuz

tehlikesiz tasasız (sağ salim) sıkıntısız kaygısız

26. ögrünçü-lüg meñilig erzünler

sevgi dolu, neşeli olsunlar.

27. ken küniñe burkanlar birle

Sonraki güne kadar Burkanlar ile

28. tugmakları bolzunlar takı bu

doğmaları mümkün olsun. Ve bu

29. burkan altun nom tilgenin tevirdiñiz […]

Burkan Altun Öğreti Çarkı'nı döndürdünüz.

30. burkan altun nırvanka kirdiñiz teñrim

[7] iyi amel, salih amel
[8] Budizm'de yedi sayısı aydınlanmayı temsil etmektedir.

Burkan Altın Nirvan’a girdiniz. Tanrım (sana)

31. yükünür men ol tört sıñarkı

saygı duyarım (ibadet ederim). O dört taraftaki

32. uganka ımırt tañda tugduñuz

muktedir için karanlık şafakta doğdunuz.

33. teñrim […] arzıkı yultuzta kut

Tanrım […] Rsi Yıldızı’nda kut

34. bultuñuz kün ortuda nom tilgenin

buldunuz. Gün ortasında Öğreti (Şeriat) Çarkı’nı

35. tevirdiñiz tün ortusınta nırvanka

döndürdünüz. Gece ortasında Nirvan’a

36. kirdiñiz teñrim yükünür men ol

girdiniz. Tanrım sana saygı duyarım (ibadet ederim). O

37. kutlug öd koluka kim kayu

mutlu zaman yanında kim hangi

38. tınlıg ol kutlug orunlar-ka yarınta

canlı vardır? Kutlu yerlerde yarınki

39. kün sayu arıg turug köñlin

gün herkes arı duru gönlünü

40. ögü sakınu yükünü tursar ol

düşünüp sakınarak saygı gösterip dursa o

41. tınlıg neçe agır suy ayag kılınç

canlı birkaç değerli merhamet ve saygılı davranış

42. kılmışı bar erser alku yokadur

göstermişliği varsa hepsi kaybolur.

43. üzeki teñri yeriñe barır kurtulmak

Üstteki tanrı yerine varır. Kurtuluş

44. yolka tegir yükünç

yoluna kadar saygı

45. bitig bir tegzinç

kitabı ilk bölümü.

46. namo but namo darm namo sañ

Buda'ya saygı. Şeriata saygı. Cemaate saygı.

47. men onmaz yañı agduk bitkeçi

Ben iyileşmez cahil değersiz kitap yazıcı

48. alp toña tegintim siñtsi açarı

Alp Toña yerine getirdim. Siñtsi Açarı

49. üçün kutlug kıvlıg bolmakı

için kutlu, bahtlı olması

50. bolzun bu nom içinte eksük

mümkün olsun. Bu öğreti içinde eksik,

51. kergek boltı erser kim bahşı-lar

gereklilik oldu ise ki hocalar

52. okısar agduklamazunlar

okuduklarında acemi görmesinler.

Bölüm 2 Uygurca Kısım

1. teñri burkan yarlıgkamış nom […]

Tanrı Burkan lütfetmiş: Öğreti […]

2. namo burkan kutı […] namo nom kutı […] namo

saygıdeğer Burkan ihsanı, saygıdeğer şeriat ihsanı, saygıdeğer

3. arhant kutı […]

rahip ihsanı […]

4. teñri burkan yarlıgkamış ölügsüz kolusuz

Tanrı Burkan lütfetmiş; ölümsüz, zamansız,

5. alkınçsız yaşar amıta burkan nomı

sonsuz yaşar. Amıta Burkan öğretisi

6. bir tegzinç

bir bölüm.

7. yeme biziñ eşidtükümüz bir ödün

Ve bizim işittiğimiz bir zaman

8. teñri teñrisi burkan raçgri kentte

Tanrılar Tanrısı Burkan Raçgri kentte

9. bügülüg kuzgun tag sañramta

bilgiyle dolu Kuzgun Dağ Manastırı

10. erürü yarlıgkamış erti ulug bügülüg

olmasını emretmişti. Büyük bilgili,

11. erdemlig arhant toyunlar birle

erdemli Arhant rahipleri ile

12. kamag bir tümen ekki miñ alku nız –

bütün hepsi on iki bin (kişi)

13. vanı-sız arıg turug kurtulmag-ka

ihtirassız, temiz ve duru (olarak) kurtulmak (için)

14. tükel-lig erti-ler bu erür añilki

donatılmış (mücehnez) idiler. Bunlardan ilki şudur:

15. ulugı etnyetkentin ulatı beş toyun-

Büyüğü Atnakontin[9] ve diğerleri beş rahip

16. lar ulbırva keşip keye keşip […]

Ulbırva Keşip, Keye Keşip,

17. mahakeşip şarı- […] putar maxa-

[9] Buda'nın bir öğrencisinin adı

Mahakeşyapa, Şarı Putar,

18. motgalayan ulatı karı kalın erüş

Mahamotgalayan ve diğerleri yaşlı ve olgun çok sayıda

19. […] [yarlıgka]mış erti […] yeme bar erti-

ihsanda bulunmuş. Yine çok fazla bodısavatlar var idi.

20. ler erüş üküş bodı-savatlar kuvragı atları

çok fazla bodısavatlar var idiler. Gelecekteki Buda isimleri, cemaatlerin isimleri

21. bu erür tüzü tüzün bodısavat tüzün

şudur: Her yerde asil Bodısavat, asil,

22. […] kutlug bodısavat maytri bodısavat

talihli (ihsanlı) Bodısavat, Mehdi[10] Bodısavattan

23. -ta ulatı bu kelp bu yer suvda burkan

başlayarak bu dönem ve bu yeryüzünde Burkan

24. bolguçı-lar takı yeme bar erti-ler altı yegir-

olucular ve yine var idiler. On altı

25. mi adın tözlüg bodısavat -lar atları bu

ad ile asil bodısavatların adları şu-

26. erür patar palı bodısavat tüzün kolu-

dur: Patar Palı Bodısavat, Asillik İste-

[10] gelecekteki bodısavat

27. layur bodısavat kertgünç biliglig

yen Bodısavat, İnançlı Bilgili

28. bodısavat yok kurug ilig atlıg

Bodısavat, Boşluğun Kralı adlı

29. bodısavat bügülüg lenhua

Bodısavat, Büyüleyici Nilüfer Çiçeği adlı

30. bodısavat yaruk çeçek bodısavata

Bodısavat, Parlaklık Çiçeği adlı Bodısavat,

31. yegedmiş biliglig tug teñri bodısavat

Daha İyi Bilgili Tuğ Tanrısı adlı Bodısavat,

32. ürüg amal yiltiz-lig küsençig

Sonsuz Barış Yıldızlı […] İstekli

33. bilge bodısavat yıparlıg yaña

Bilge Bodısavat, Güzel Kokulu Mücevher

34. bodısavat erdeni çeçek bodısavat

Bodısavat, Mücevher Çiçek Bodısavat,

35. ortun ornaglıg bodısavat yorıgın

Ortada Sabit Duran Bodısavat, Yolunu

36. tıda yorıyur bodısavat kurtulmak

Engelleyerek Yürüyen Bodısavat, Kurtuluş

37. tözlüg bodısavat bu altı yegirmi

Cevherli Bodısavat. Bu on altı

38. bodısavat-lar alku tüzü tüzün

Bodısavatlar hepsi her yerde asil

39. mançuşırı […] bodısavat […]

Mançuşırı[11] Bodısavat'tır.

Bölüm 3 Uygurca Kısım

1. […] üç tamu emgikinte ozkurtaçı üç

Üç cehennem eziyetinden geçirecek (kurtaracak) üç

2. tüzün arıg uluk kutkañ tegürdeçi

asil, temiz, ulu ihsan atası ulaştıracak.

3. yükünür men bursıñ erdeni-ke kamag kuvrag-

Saygıyla eğilirim. Rahipler cevherine bütün cemaat-

4. tan üztünki tüzüni bilg[e]si çindemüni

ten üstte bulunan asili, bilgesi, Çindemüni[12]

5. erdeni teg kilber yekşü ulug-

cevheri gibi Kilparvrakşu[13]

6. nıteg erdeni-lıg kıdıg teg yükünür men

[11] yüksek mertebeli bir bodısavat
[12] İstek Mücevheri isimli Dhara
[13] Büyük Dilek Ağacı

ne gibi (tıpkı) cevherli kıyı gibi saygıyla eğilirim.

7. tüzit ordu-ka maytrı-ta ulatı kamag

Eğitim sarayından başlayarak Mehdi Bodısavat[14]'a kadar bütün

8. bodısavat-lar uluk kutıña kamag burkan-

bodısavatların büyük ihsanına bütün burkan

9. lar-nıñ urunçakı kamag beş ajun

-ların vasiyeti bütün beş hayattaki

10. tı[n]lık-lar-nıñ umukı ınakı

canlıların umudu, sabrı ile

11. yükünür men teñri yeri-gerü ekki erklig tört

saygıyla eğilirim. Tanrı yerine doğru iki kudretli dört

12. küçlüg kamag teñri-ler yükünür men burkan-

güçlü bütün tanrılar saygıyla eğilirim. Burkan

13. lar-ka kop tükellig bügülüg ulug kutı-

-lara bütün bilgiyle donatılmış, büyülü, büyük ihsanı-

14. ña otuz ekki lakşanı-ña sekiz on

na otuz iki güzellik alametine, seksen

15. yaratıglık yarukı-ña on uluk küçi-

şekilli ışığına, on büyük gücü-

[14] gelecekteki bodısavat

16. ñe yükünür men nom erdeni-ke kamag

ne saygıyla eğilirim. Şeriat cevherine, bütün

17. kararık kadgularık yokadturtaçı üç tamu emgekinte

kararmış kaygıları yok edecek, üç cehennem ızdırabından

18. ozgurtaçı üç tüzün arık uluk kutıña

kurtaracak üç asil, temiz, büyük ihsanına

19. tegürdeçi yükünür men bursıñ erdeni-ke

ulaştıracak saygıyla eğilirim. Rahipler cevherine,

20. kamag kuvragta üztünki tüzüni bilg[e]si

bütün cemaatten üstte bulunan asili, bilgesi,

21. çindemüni erdeni teg kilber yeksü ulug-

Çindemüni[15]cevheri gibi Kilparvrakşu[16]

22. nı teg erdeni-lık kıdıg teg yükünür

ne gibi (tıpkı) cevherli kıyı gibi saygıyla eğilirim.

23. men tüzit ordu-ka maytrı-ta ulatı

Eğitim sarayından başlayarak Mehdi Bodısavat[17]'a kadar

24. kamag bodısavat-lar uluk kutıña kamag

bütün bodısavatların büyük ihsanına bütün

[15] İstek Mücevheri isimli Dhara
[16] Büyük Dilek Ağacı
[17] gelecekteki bodısavat

25. burkan-lar-nıñ urunçakı kamag beş ajun

burkanların vasiyeti bütün beş hayattaki

26. tınlıklar-nıñ umugı ınakı yükünür men teñri

canlıların umudu, sabrı ile saygıyla eğilirim. Tanrı

27. yerriñerü ekki erkelig tört küçlüg kamag teñri-

yerine doğru iki kudretli dört güçlü bütün tanrı […]

Bölüm 3 Ek Kısım

1.kuanşe im bosar alkudın sıñar et ’öz körtkin körtkürüp t[ı]nlak-lar-ka asıg

Quanşi İm Pusar (dipnotta bodisavatta olduğunu belirt) her taraftan vücut güzelliğini ortaya çıkarıp canlılara fayda […]

2. […]

Bölüm 3 Düz Yazılan Ek Kısım

1. namo but namo darm namo asıñ sogu sukançıg çeçek nom bitig

Buda’ya saygı. Şeriata saygı. Cemaate saygı. Harika çiçek, şeriat kitabı.

Bölüm 4 Uygurca Kısım

1. -ñüz alkınçusuz tetir […] ne üçün teser

Sonsuz denilir. Ne için dese dahi

2. bügülüg bilge biligiñiz yeme alkın-

bilge bilginiz de son

3. çusuz tetir anı üçün men küçe

-suz denilir. Onun için ben Küçe

4. ınal yükünür men kamag ontun sıñarkı

Inal saygı gösteririm. Bütün sağ taraftaki

5. burkanlar-nıñ mengü -lüg nom tözlüg

burkanların ebedi şeriat cevherli

6. etöz körkiñe yükünür men

beden güzelliğine saygı duyarım.

7. buluñtın yıñak lenhua erdemlig

Her tarafı erdemli nilüfer çiçeği[18]

8. burkanka yükünür men yokkarudın

olan burkana saygı gösteririm. Yukarıdan

9. yıñak keñ alkıg burkanka yükünür

itibaren geniş ayrıntılı burkana saygı gösteririm.

10. men arıg turug nom tözlüg etözlüg

Arı duru, şeriat cevherli bedeni olan

11. teñri vıroçan burkanka yükünür

Tanrı Vıroçan Burkan'a saygı gösteririm.

12. men tegirmi tolu edgü kılınç utlısı

Tam dolu iyi davranış, sevap kazancı (olan)

13. teñri loçana atlıg burkanka

[18] Buda'nın lakabı

Tanrı Loçana adlı burkana

14. yükünür men yüz köti sanınça tegimligin

saygı duyarım. Yüzden fazla sayısınca yakışır bir şekilde [saygı gösteririm].

Bölüm 5 Çince Kısım

1. alkatmış bolzun yaruk teñri mani burkan

Övülmüş (kutsanmış) olsun. Işık Tanrısı Mani Burkan

2. yeme alkatmış bo[l]zunlar yaruk fri-şti-ler

dahi övülmüş (kutsanmış) olsun. Parlak melekler ki

3. kim teñri-dem arıg nomug közedür-ler

tanrısal, arı şeriatı gözetirler.

4. aşnukı ulug ilig teñri kanı ezrua teñri

Önceki büyük hükümdar Tanrı kağanı (olan) Azrua Tanrı,

5. ekkinti bilge ög teñri üçünç erdemlig

ikinci (olarak) Bilge Ana Tanrı, üçüncü (olarak) Erdemli

6. hormuzta teñri törtünç sevińmek beş

Hormuzta Tanrı, dördüncü (olarak) sevinmeyi (sağlayan) Beş

7. teñri beşinç tavranmak fri-roşan teñri

Tanrı, beşinci (olarak) gayretli, Fri-Roşan Tanrı,

8. altınç kertü vam teñri kim künke yañı

altıncı (olarak) gerçek Tan Tanrı ki güneşe tanrılar için yeni

9. teñri-lik yaratır yettinç kertgünmek wişparkar

yerler yaratır. Yedinci (olarak) inanmayı (sağlayan) Wişparkar,

10. sekizinç serinmek yaruk kün teñri tokuz-

sekizinci (olarak) sabretmeyi (sağlayan) Parlak Güneş Tanrısı, dokuz-

11. unç köni küçlüg teñri kentünüñ küçin

uncu (olarak) Doğru Gerçek Tanrı kendi gücüyle

12. yenik teñrig kötürü tireyü tutar onunç

daha hafif olan Tanrı'yı kaldırıp destekleyip tutar. Onuncu (olarak)

13. edgü kılınçlıg yaruk ay teñri biryegirminç

salih amelli (iyi davranışlı) Parlak Ay Tanrısı, on birinci (olarak)

14. tüz köñüllüg yaşın teñri keni-roşan teñri

düzgün gönüllü Şimşek Tanrısı (olan) Keni Roşan Tanrı,

15. ekki yegirminç yaruk ışugma burkan-lar

on ikinci (olarak) parlak ışıyan burkanlar

16. tükemiş boltı yaruk kün ekki yegirmi edgü öd

sona gelinmiş oldu. Parlak güneş on iki, iyi vakit övülmüş Mani Burkan

17. ögütmiş mani burkan arıg yaruk yul

övülmüş Mani Burkan temiz, aydınlık parlak pınar

18. başı tirig suv meñigü evinlig ulug

başı, canlı su sonsuz damlalı büyüğü

19. ı tüp tüz ögütmiş biz yep içip a tirig

dümdüz övdürmüş biz yiyip içip canlı

20. boltumuz tatıp ögrünçülüg boltumuz

olduk. Tadıp sevinçli olduk, mutlu olduk.

21. ınanç kelürügli ög berigme ög biziñe meñgü

İnanç getiren zaman veren bize sonsuz

22. öz yaralaglı ögütmiş bolzun siziñ

öz yararı olan övülmüş olsun. Sizin

23. atıñız yeme ayaglıg bolzun teñrim

adınız da saygın olsun Tanrım

24. siziñ erdemiñiz bu ötüg küçlüg

sizin erdeminiz olan bu duanın güçlü

25. teñri ordu-sıña kirmeki bolzun meñigü

tanrı ordusuna girmesi (nasip) olsun. Sonsuza dek

26. ınça bolzun

öylece olsun.

27. ün aşnukı ög teñri sav aşnukı-ı

Ses öncesi zaman Ana Tanrı, söz öncesi

28. hormuzta teñri ögrünçü eştürügli-i

Hormuzta Tanrı sevinci bilgilendiren

29. aşnukı wişparkar teñri yörüg aşnuk-ı

önceki Wişparkar Tanrı, yorum öncesi

30. kün teñri bilge bilig aşnukı ay

Güneş Tanrısı, bilge bilgi öncesi Ay

31. teñri kertü aşnukı keni roşan teñri

Tanrısı, gerçek öncesi Keni Roşan Tanrısı,

32. amranmak aşnukı tın tura teñri

sevilmek öncesi Tın Tura (dipnot gök yaşam tanrısı) Tanrısı,

33. kertgünmek aşnukı yel teñri tükellig

inanmak öncesi Rüzgar Tanrısı, tamamlama, bitme, sona erme

34. aşnukı yaruk teñri tataglıg aşnukı

öncesi Parlak Tanrı, hoşluk, zarafet öncesi

35. suv teñri serinmek aşnukı ot

Su Tanrısı, sabır öncesi Şifa Tanrısı,

36. teñri amıl yavaş aşnukı fri-roşan

sakinlik, yumuşaklık ve yavaşlık öncesi Fri Roşan

37. teñri tüz köñüllüg aşnukı vam

Tanrısı, ittifak öncesi Vam

38. teñri suysuz yazuksuzda aşnukı-ı

Tanrı, günahsızlık öncesi

39. hşyşpt teñri tükel urunçaklıg

Hşypt Tanrı, tamamen güvenilir olma

40. aşnukı kök teñri kanı ögdir aşnukı

öncesi Gök Tanrı Hanı, ödül öncesi

41. wşgny teñri bulunç aşnukı tegletgüçi

Wsgny Tanrı, kazanç öncesi kovalayan

42. teñri alkış aşnukı yer teñri kanı ögmek

tanrı, dua öncesi Yer Tanrı Hanı, övmek

43. aşnukı hroştg teñri üdrülmiş bulunç

öncesi Hroştag Tanrısı, seçkin kazanç

44. aşnukı pdw'xtg teñri yaruk ton

öncesi Pdwhtg Tanrısı, parlak elbise

45. aşnukı küçlüg teñri yaruk aşnukı

öncesi güçlü Tanrı, aydınlık öncesi

46. ulug nomkutı kamagan tükelligler ol

büyük şeriat ihsanı hepsi mükemmeldir.

47. yeme üzeki tört

Ve üstteki dört

48. yeme üzeki tört yaruk ilig

yine üstteki dört ışık hükümdar

49. teñri-lerde tükel kutbulmış burkanlarda

tanrılarda tamamen ihsan bulmuş, burkanlardan

50. a ülüg bulmış nomgu nom kutı

nasip bulmuş şeriat ihsanı

51. teñride bilge bilig bulmış kün

tanrıdan bilge bilgisi bulmuş, güneş

52. teñriteg körtle ay teñriteg yaruk

tanrısı gibi güzel ay tanrısı gibi parlak

53. yakov frişti teg alp erdemlig ekki

yakov meleği gibi cesur erdemli

54. külüg çoglug tört sıñar küsi

tanınmış, ünlü, haşmetli dört tarafta ünü,

55. atı yadılmış ekki törlügke tükellig

adı sanı yayılmış iki türlü donatılmış,

56. ekki dıdımka tegimlig yersuvdakı

iki taca ulaşmış, vatandaki

57. teñriken el toña tegin teñrim

ilahi tanrı Tenriken El Tona Tegin tanrımın

58. kutı-ña kiçig yavız kulı

ihsanına küçük, kötü (günahkâr) kulu

59. hşnaki alp kara yinçke

Hsnakı Alp Kara ince (nazik)

60. ötügümüz yaş turkaru edgü

dileğimiz hayat boyunca iyi

61. ögli edgü sakınaglı edgüsin küse-

düşünen iyi takva sahibi olan (her şeyin) iyisini iste-

62. gli bir kün içinte miñ

yen bir gün içinde

63. tümen kata körgeli artuk

on bin kez görmek için çok fazla

64. küsüşlüg kulı alp kara

istekli kulu Alp Kara

65. ıraktın üküş üküş köñül

uzaktan çok çok içten selam

66. ayıtu ı-dur biz amtı bitigde

göndeririz. Şimdi kitapta

67. ün aşnukı ög teñri sav aşnukı

ses öncesi Ana Tanrıça, söz öncesi

68. hormuzta teñri ögrünçu eşrürügli wiş-

Hormuzta Tanrı, sevinç işittiren Wiş-

69. pirkar üküş ayı ıdalım teñrim

pirkar çok fazla gönderelim Tanrım.

70. ögümin uzkıya açınzun

Tanrım Ana'mı çok iyi bir şekilde saysın (ona hürmet etsin).

71. körü titmezün teñrim ne-e

Koruyup gözetmekten vazgeçmesin. Tanrım ne

72. ugurlug ötügümüz erti

uğurlu dileğimiz vardı?

73. eñür-ki arkışta kentü bügü

Geçenlerde gelmiş olan kervanda kendi

74. ugan yarlıg boltı erki amtı

her şeyi bilen (muktedir) Tanrı lütfetti ki belki şimdi

75. takı ne ugurlug sav erser

dahi ne uğurlu söz olsa

76. kentü salçı tutuk öz akzın

kendi Salcı Tutuk öz ağzıyla

77. teñrim kutıña ne ugurlug

Tanrım ihsanına ne uğurlu

78. ötüg erser öz agzın

dua varsa kendi ağzıyla

79. sözlegey teñrim arkış yügürü

söylesin. Tanrım kervan yürütüp

80. teginür üçün anın bir

ulaştırması için onunla bir

81. esengü bitig ı-dtımız yazuk

esenlik mektubu gönderdik. Günah

82. bolmazun teñrim

olmasın Tanrım!

Bölüm 5 Ek Kısım

1. […] lig ekki

[…] li iki […]

2. […] çoglug tört sıñar

[…] haşmetli dört tarafta (yayılan)

3. küsi atı yadılmış ekki törlügke

şöhreti (ve) adı anılmıştır. İki türlü ve

4. tükellig ekki dıdımka tegimlig

tam olarak iki taca yakışır

5. yer suvdakı ulug erklig küçlüg

ülkedeki büyük kudretli, güçlü

6. ilig yegedmiş kutadmış alkatmış

hükümdar yüceltilmiş, ihsan verilmiş, kutsanmış,

7. edgü atı miñ ögmekke tümen

iyi adı bin (kez) övmeye on bin (kez)

8. alkamagka tegimlig kün teñride

methetmeye değer; Güneş Tanrısından

9. kut bulmış erdemin el tutmış

ihsan bulmuş, erdem ile el tutmuş

10. alp kutlug ulug bilge uygur teñri

Alp Kutlug Ulug Bilge Uygur,

11. uygur kan kutıña

Tanrı Uygur Hanı ihsanına

Bölüm 6 Çince Kısım

1. ün aşnukı ög teñri sav aşnukı

Ses öncesi Ana Tanrı, söz öncesi

2. hormuzta teñri ögrünçü eştürügli

Hormuzta Tanrısı sevinci işiten

3. wişparkar teñri yörüg aşnukı yaruk kün

Wişparkar Tanrısı, yorum öncesi Parlak Gün

4. teñri bilge bilig aşnukı ay teñri kertü

Tanrısı Bilgelik bilgesi öncesi Ay Tanrı, gerçek

5. aşnukı a kaniroşan teñri amranmak aşnukı

öncesi Kanı-roşan Tanrısı, sevmek öncesi

6. tın tura teñri kertgünmek aşnukı yel

Tın Tura Tanrısı, inanmak öncesi Rüzgar

7. teñri tükellig aşnukı yaruk teñri tataglıg

Tanrısı, mükemmellik öncesi, Parlak Tanrı, tatlılık

8. aşnukı suv teñri serinmek aşnukı

öncesi Su Tanrısı, dayanmak katlanmak öncesi

9. ot teñri amıl yavaş aşnukı fri

Ateş Tanrısı, huzur ve yumuşaklık öncesi Fri-

10. roşan teñri tüz köñüllüg aşnukı vam

roşan Tanrısı, düz gönüllük öncesi Vam

11. teñri suysuz yazuksuzda aşnukı hşyşpt

Tanrısı, günahsızlık öncesi Hşypşt

12. teñri tükel urunçaklıg aşnukı kök teñri

Tanrısı, emanet öncesi Gök Tanrı,

13. kanı ögdir aşnukı wişparkar teñri bulunç

hanı övme öncesi Wişparkar Tanrı, kazanç

14. aşnukı tegleçgüti teñri alkış yer teñri kanı

öncesi Kovalayan Tanrı. Dua etme Yer Tanrısı, hanı

15. ögmek aşnukı hroşyd

övme öncesi Hroştag Tanrı

Bölüm 7 Çince Kısım

1. bay bay erenler bayın bilig tutmañ küç küç kişi-ler küvenyük

Zengin zengin adamlar zengin olanla aynı olan vicdanını tutmayın, bırakın. Güçlü güçlü kişiler gururlu

2. bilig tutmañ küvenyük bilig tutsar-a ko kölikd(e)me küç yek

vicdanı tutmayın, bırakın. (Bir insanda) kibir bulunursa (onun) şöhret gölgeliğinde güçlü şeytan

3. bar ermiş bayın bilig elitser-e batagdama vaktı yek bar ermiş

bulunurmuş. Bir insanı zenginlik vicdanı yönetirse (ona kılavuzluk ederse) bataklıkta da zaman şeytanı bulunurmuş.

4. […] tun […] ogul baş ogul ınanç sañun

[…] İlk doğan çocuk, baş evlat Inanç Sañun

5. […] çor tirek […]

[…] Çor Tirek […]

6. teñrim swyn tünerig Teñriken begsig tutuk […]

Tünerig, Begsis Tutuk, Tanrıkan.

7. […] bay bay erenler bayın bilig

Zengin zengin adamlar zengin olanla aynı olan vicdanını […]

8. […] namo but namo dram namo sañ

Buda’ya saygı, dine saygı, cemaate saygı.

9. edgüde edgüsi negü bolur edgü kılınç kılmış-ta

İyiden iyisi nasıl olur? İyi davranış (salihi amel işlemiş) kılmış kişide

10. […] edgü küleş erür alp ınal bitiyü tegintim

[…] iyi övgü bulunur. Alp Inal yazarak değindim (amacıma ulaştım).

11. […] külüg çoglug kanımız küsi atı yadılzun

[…] Meşhur haşmetli adı, adı sanı yayılsın.

12. […] teñri mar şad frazint avtadan

[…] Tanrı Mar Şad Frazint Avtadan,

13. teñri mar yişo yazd ku mozak […]

Tanrı Mar Yişo Yaz Ku Mozak […]

14. […] mar adda fuhar avtadan mar wahman

Mar Adda Avtadan, Mar Wahman […]

15. […] şahryar avtadan mar […] adda

Şahrıyar Avtadan Mar […] Adda

16. […] avtadan mar wispu yad avtadan

[…] Mar Wişpu Yad Avtadan

17. beş beş-balıkta nom başlaguçı ermen wispuhr avtadan

Beş (kez) Beş Balık şehrinde vaaz vermek için Arman Wişpuhr Avtadan

18. fristom murwa pn’ mwrwa xoşti angad-farrox beg yegen hoşti

Fristom Murwa, Hweste Angad Faroh, Beg Yegen Hoşti

19. […] alp er yavrı bolsar

[…] Cesur kişi güçsüz olsa

20. […] tolun ay teg körtlügüm

[…] dolunay gibi güzelliğim

Bölüm 8 Çince Kısım

1. […] yeme […]

[…] yine/ve […]

2. manastar hirza teñrim egsüklüg yazuklug

Günahlarımı bağışla tanrım! Hatalı ve günahkâr olan

3. biz […] sakınçın sözün kılınçın teñri

biz […] düşüncenin, sözün, davranışın Tanrı

4. aygıña yarlıgıña […] bu öñreki ödteki

günahına/kötülüğüne […] bundan önceki zamandaki

5. yavlak yagı kataklıg etöz şamnu yekire

fena düşman sert görünüşlü Simnu (Buda'yı baştan çıkarmak isteyen şeytanın adı) Yekira

6. yapıgı nızvanı-lar kaçug öñreki hormuzta

Yer altındaki hapishaneye geçiş yeri/açma için evvelki Hormuzta

7. süñüşinte tokıntı-m antada berü az

savaşında karşı karşıya geldim. Ondan beri az

8. yek elginte agmak enmak ölmak

da olsa şeytan vasıtasıyla ruhun yeniden doğuşunda yükselme ölme

9. tugmak yer suv içintin teñriñ tuttı

ve doğmada yeryüzünün içinden tanrının tuttu.

10. tümen tük

On binlerce

11. munça yaruk küçi kim teñri-ler

böylece ışık gücü bazı tanrılar

12. yeme üzeki yaruk ell-ig teñri-lerde

ve üstteki ışıklı ülkeye/ışık ülkesine ait tanrılarda

13. munça yaruk küçi kim teñri-ler kurtgardı

böylece ışık gücü bazı tanrıları çıkardı.

14. yeme üzeki yaruk ell-ig teñri-lerde

Yine o üstteki ışıklı ülke/ışık ülkesine ait tanrılarda

Bölüm 9 Uygurca Kısım

1. yeme üzeki tört yaruk ilig

yine üstteki dört ışık hükümdar

2. teñri-lerde tükel kut bulmış

tanrılardan hepsi ihsan/kut bulmuş.

3. burkan-lar-da a ülüg

Burkanlarda kısmet/nasip

4. bulmış

bulmuş!

5. yeme türk savınta

Yine Türk sözünde var:

6. bar yer üze yol

Yer üstünde yol,

7. bodun üze […]

halk üstünde […]

Bölüm 10 Çince Kısım

1. yeme [bongarar]

yine bongarar[19]

2. yeme başlatı ötüg bitig yañı kün ugrınta

Yine başladı başvuru (dilek) yazı(sı) bayram günü münasebetiyle/fırsatıyla

3. yeme başalatı ötüg bititig yañı kün

yine başladı dilek kitabını bayram günü

4. yeme üzeki tört yaruk ilig teñrilerde tükel kut

yine üstteki 4 ışık hükümdar tanrılarda hep kut

5. bulmış burkanlar-da a ülüg bulmış

bulmuş burkanlardan yine pay bulmuş.

[19] sözlüklerde böyle bir kelime yok

6. […] spa[a]hb[a]d

yardımcı general[20]

Bölüm 11 Çince Kısım

1. bir bir-ke küçlüg

Birbirinden güçlü

2. bir bir-ke küçlüg teñri küç basut

tanrı destek

3. bergey tört buluñda yoluñuz açuk ne

versin. Dört tarafta yolunuz açık

4. kut kolur siz tükel bulgay siz yavlak ne

ne ihsan istersiniz? Hepsini bulacaksınız kötü ne kadar

5. yagıg utargay siz ne sakınmış iş

düşmanı yeneceksiniz. Ne düşünmüş[21]iş

6. erser tükellig bolgay teñri tün kün

varsa hepsi tamamı olacak. Tanrı gece gündüz

7. sizni közedür edgüke tegürür

sizi gözetir iyiliğe ulaştırır.

8. bir ekki-ke buyruk teñri yarlı-kayur

[20] spa(a)hb(a)d olarak okundu
[21] kafanda ne düşündüğün

Tanrı birkaçına buyruk buyurur.

9. takı

daha

10. odon kan

Odon Han

Bölüm 12 Uygurca Kısım

1. […]

[…]

2. […] ulug-luk köki

[…] çok büyük/ görkemli gölü

3. […] tutuñ iç nom taş

[…] tutun. İç ve dış şeriat

4. […] yörüg teriñ uz ermiş-ler-niñ

[…] anlamını derin/toplayın. İyiliğe ulaşmışların

5. […] etingüçi bedzenti tek egil ketti

[…] Etingüci (özel ad bodısavat adı) Bedzenti (rahip olmayan kişi) gibi gitti.

6. […] lagay ugrayukı e-dimiz yegen

[…] Tam doğru şekilde idik. Yegen

7. […] ötüg […] yañırtı türk

[…] dileği […] geçenlerde Türk

8. […] atlıg sudur erdeni baştınkı

[…] adlı Sudur cevherini baştaki

Bölüm 13 Uygurca Çince Karışık Kısım

1. tsuıntakı la tutuk oglı arslan sañun

Günahındaki/suçundaki La Tutuk oğlu Arslan Sañun

2. bu kutlug varkar-ka kirü teg-intim burkan-

bu Barkar'a geri ulaştım. Burkan-

3. lar küç basut b-erzün esen tükel

lar güç yardım versin. Sağ salim

4. tokuz on yaşayur karı atam-ka burkan

doksan yıl yaşar. Yaşlı babamı Burkan

5. küçiñe öz evke tegmez bolzun

gücüden öz öfke değmez olsun.

Bölüm 14 Uygurca Kısım

1. kat ey tokuz on kat azıkı

Katacak Doksan kat yiyeceği

2. aglukranmazun ayı tuglum ilim

yüksünmesin. Fevkalade/çok iyi sancaklı ülkem

3. yavız kulıntın aglukranmazun tuglug

kötü kulundan yüksünmesin. Sancaklı

4. ilim onmaz kulıntın uçuzlamazun

ülkem iyileşmez,hayırsız kulundan dolayı hor görmesin,küçümsemesin.

5. yıları yençülüg yegren adgır ayu

Yuları incili kestanerengi,kumral aygır çok iyi

6. yetmiş tümen ögiriñe kutlug bolzun

yetmiş tümen sürüsüne kutlu olsun.

7. altmış tümen kulunçak-ıña alık

Altı yüz bin tayına güçlü

8. bolzun süçi bir teñri kanım süke

olsun. Asker bir tanrı kanım orduya

9. yorıtsar ayu yetmiş tümen sü-

yürütse çok iyi/fevkalade yetmiş tümen sü-

10. çisiñe kutlug bolzun altmış tümen

rüsüne kutlu olsun. Altı yüz bin tümen

11. tümen avçısıña añlık bolzun

avcısına bol olsun.

12. yoknan bitidim

Yoknan yazdım.

13. bir ekki komta yüz yegirmi kızıl

Birkaç deve semeri için yüz yirmi kızıl

14. kars tört yegirmi yürüñ kars

yün kumaş, on dört beyaz yün kumaş

15. pökpü balıkda tört kars yegen sıñkur

Pökpü şehrinde dört yün kumaş kestane rengi (kumral) Yegen Sıñkur

16. kulum çor ekkin ara koyka sattım yegen

Kulum Çor ikisi arasında koyun için sattım. Yegen

17. sıñkur-nuñ bir iletü torku ayranka

Sıñkur'un bir ipek kumaş cemaate

18. berdim […] yegen sıñkur

verdim. […] Yegen Sinkur

19. pökpü balıkta yegen s su sıñkur

Pökpü şehrinde Yegen Su Sıñkur

20. ekki kızıl kars alıp koyka sañtı

iki kızıl yün kumaş alıp koyun için sattı.

21. bir bir iletü ayayraka sattı

Bir bir ipek Ayayraka[22]sattı.

22. meniñ yükte ekki yüz kızıl kars

Benim yükte kızıl yün

23. bar yetti yürüñ kars bar

[22] Sözlüklerde böyle bir kelime bulunamadı, özel isim olabilir.

var. Yedi beyaz yün kumaş var.

24. öñi komta on kızıl kars üç

Eşsiz/benzersiz semer için on kızıl yün kumaş üç

25. yürüñ kars bar yana birdin señkiz

beyaz yün kumaş var. Birden sekize kadar

26. kızıl kars bar

kızıl yün kumaş var.

27. yegen sıñkur-ka bir yürüñ torku

Yegen Sıñkur için bir beyaz ipek

28. bir sarıg torku sarıg torku taz-ka

bir sarı ipek taz için

29. berdi ekki torku sügçüke berdi

verdi. İki ipek Sügçi'ye verdi.

Bölüm 15 Çince Kısım

1. yeme el ötüken […]

Ve ülke Ötüken […]

2. entiri biz ekkün törümişte kara

içindeyiz. Her ikisi yaratıldığında, kara

3. bu[l]ıt ör[l]en-tük-te karalag

[bulut][23]yükseldiğinde siyahımsı

4. togan tüpin-te boz bu[l]ıt ör[l]en-

doğan dibinde, gri bulut yükseldiğinde

5. tük-te bozlug togan tüpin[te]

Boz (kül rengine çalan, grimsi) doğan dibinde

6. ilki ögümüz etmiş yagru kamagun

başlangıçtaki annemiz düzenlemiş, gizli bir şekilde hepsini

7. yaratmış teñri tavgaç kan teñri

yaratmış. Tanrı Tavgaç Han, Tanrı

8. uygur kan yarlıgıña men yaramış ınanç

Uygur Han lütfuna ben Yaramış Inanç

9. tutuk başın ulatı möke tirek

Tutuk'la baştan itibaren sırasıyla Möke Tirek,

10. ulug sañun manyak çor yoxnan tegin tug-

Urug Sañun, Mayak Çor, Yohnan Tegin doğ-

11. dı kapak apa yegen bunıknı kapak

du. Kapak Apa, Yegen Bunık'nı Kapak

12. edgü yegen ukmaz çor topulgak [şeng]

[23] Yukarıda kara olduğu için bağlamdan hareket ederek kelime bulut okunabilir. Burut kelimesine anlam verilememektedir.

Edgü Yegen Ukmaz, Çor Topulgak, Seng

13. şkri borluk it+yegen yoknan maku+çor

Şekri Borluk İtigen Yoknan Maku Çor,

14. bu kamag ya[l]avaçlar bu kutlug şaçiu

bu bütün elçiler bu kutlu Şaçiu[24]

15. ka kirdimiz teñri taypü beg yeme

ya girdik. Tanrı Taipo Beg yine

16. ayadı çiltti ögdüllükke kovka tegin-

hürmet etti ve saygı gösterdi. Övgüye ve talihe ulaş-

17. timiz b'u bu tavgaç bitigin kim

tık. Değerli bu Çin yazısını

18. okıguçı bar+erser biziñe yeme

okuyucu kim var ise bize yine

19. ödig bolzun tep bitiyü+tegintimiz

kaydolsun diye yazıp ulaştırdık.

20. men turpan-lıg an ençü tapmış

Ben Turfanlı An Ençü Tapmış

21. çigşi oklı yoxnan bir-geyin şaçiuka

Çegşi Oğlu Yoknan Birge ile Şaçiu'ya

[24] Dunhuang'ın diğer adı olan şehir

22. kirü+tegin-timiz bu kiwin savda tusuttumuz

girip ulaştık. Bu Kivin Sav'da rastlaştık.

23. kutlug kıvlıg bolmakı bolgay+erdi

Kutlu talihli olması olacak idi.

24. men yeme öz uluş-umka esen tükel teg-mek-imiz

Ben yine öz halkıma sapasağlam varmamız

25. bolmakı bolgay erdi

mümkün olacak idi.

26. men […]

Ben […]

27. men gau ulug tirek oglı maku+çor teñri yaglakır eliñ[e]

Ben Gau Ulug Tirek Oglu Maku Çor Tanrı Yaglakır ülkesine

28. bir bardım kutlug şaçiu uluşıña tört

bir kez gittim. Kutlug Şaçiu halkına dört kez

29. keltim bu+kün tegi esen tükel erür men

geldim. Bugüne kadar tamamen sağlıklı durumdayım.

30. inim kaşañ apaga inim ogşagu+çor

Kardeşim Kaşan Apaga, kardeşim Okşagu Çor,

31. alp+yegen munçaka+tegi esen tükelin erür

Alp Yegen buraya kadar hep birlikte sağlıklıyız.

Bölüm 15 Çince Ek Kısım

1. biz yeme bu sañrım-ta tüştimiz başlayu

Ve bu cemaate teslim olduk. İlk önce

2. yaramış tutuk an tirek ogul sañun

Yaramış Tutuk, An Tirek Ogul Sañun,

3. yoknan manyak çor kutlug boltı esen

Yoknan Mayak Çor ihsana kavuştu. Sapa-

4. tükel evim-mizke barır+biz bu bitigüçi

sağlam evimize varıyoruz (dönüyoruz). Bu yazıcı

5. apa+yegen bitidim yazuk bolzun bu+bir

Apa Yegen yazdım. Günah olsun. Bu bir

6. kün bitig kim okısar biziñ yeme sav

gün yazıyı kim okusa bizim de sözümüz var.

7. […]

[…]

Bölüm 16 Çince Kısım

1. […] edgü ödke

[…] iyi zaman

2. kutlug kut […] yunt

kutlu kut […] at

3. yıl beşinç ay altun el yalavaç

yılında beşinci ay Altın ülkesi'nin elçisi

4. keltimiz saçuka yüz ilig-niñ

geldik. Şaçiu'ya yüz elli adet

5. kız kolagalı kız bultumuz edgü

kız istemek için (gelip) kız bulduk. İyi

6. açıg agrıg bultumuz ög+tegi

armağan, düğün hediyesi bulduk. Annesine kadar

7. kañ+tegi yana altun el-ke

babasına kadar yine Altın halkına

8. esen tüke[l] tegmekimiz bolzun

tastamam ulaşmamız mümkün olsun.

9. kim okısar muñsuz bay bolzun

Kim okusa sıkıntısız, zengin olsun.

10. kurug tagda kaplan bolmaz kudug

Kuru dağda kaplan olmaz, kuyu

11. suvında balık bolmaz keñ ton

suyunda balık olmaz. Geniş elbise

12. opramaz keñeşlig bilig artamaz altun

Yıpranmaz (eskimez). Danışıklı bilgi eskimez (geçici olmaz). Altın

13. sarıgınta körü eşiç karası yeg yürüñ

sarısına göre kazan karası daha iyi beyaz

14. kümüşde körü ayak tolusı yeg agıl

gümüşe göre kadeh dolusu daha iyi. Çiftliğin

15. ıtı alışık bolsa böriligi töz keyik

köpeği alışık olursa kurt gibi cins geyik (av hayvanı)

16. neçe yol bilse avçı ança al bilir

ne kadar yol bilse avcı o kadar hile bilir.

17. bilge neçe karısa bilig savı yañı[l]maz

Bilge ne kadar yaşlansa bilgi sözü(nü bulmakta) yanılmaz/yolunu şaşırmaz.

18. arkar neçe karısa kaya yol-ı yañı[l]maz

Argali[25]ne kadar yaşlansa kaya yolunu bulmakta yanılmaz.

Bölüm 17 Uygurca Kısım

1. teñri ilig uygur kan

Tanrı hükümdar Uygur Han

2. yarlıgımız ıraktan isinü amranu

emrimizi uzaktan ilgilenip sevip

3. Köñül ayıtu ıdur biz

Hatır sorup göndeririz.

[25] Yaban keçisi,koyunu

4. yeme savda bar togan kuş

Yine sözde var. Doğan

5. oglı tokuz bolur tokuzın

yavrusu dokuz olur. Dokuzu

6. bir tugun bolur tokanı

birden doğmuş olur.[26]Doğanı

7. üçün tutgan bolur

için tutmuş olur.

8. kad[ı]rı üçün kapgan

Öfkesi için kapmış

9. bolur

olur.

10. yamaran teñri-m koçlug teñri-m

Yamaran Tanrım, Koçlug Tanrım,

11. sogti teñri-m çeçek teñri-m

Sogti Tanrım, Çiçek Tanrım,

12. yuçañ teñri-m esengü yarlıgımız

Yuçan Tanrım, hatır mektubumuz

13. ırak yerden yaguk köñrnrn

[26] Aynı anda doğmuş olur.

uzak yerden yakın gönülden[27]

14. isinü amranu ıdur biz

ilgilenip sevip göndeririz.

Bölüm 17 Çince Kısım Ek

1. yeme savda bar toganı

Yine sözde var. Doğanı

2. yeme savda bar togan kuş

yine sözde var doğan

3. oglı tokuz bolur tokuz

yavrusu dokuz olur.

4. bir togun bolur toganı

Dokuzu birden doğmuş olur. Doğanı

5. üçün tutgan bolur kadır-ı

için tutmuş olur. Öfkesi

6. üçün kapgan bolur begler

için kapmış olur. Beyler

7. oglı tuga bilge bolur

oğlu doğup[28]bilge olur.

[27] Köngrnrn imla hatası
[28] Tuga okundu doğup anlamı verildi

8. örtek oglı toga suvug

Ördek yavrusu doğup suyu

9. bulur

bulur.

10. sansız tümen yıl boltı

Sayısız yıllar geçti.

11. meñigü teñri yer yava

Sonsuz tanrı yer ılık…

Bölüm 18 Uygurca Kısım

1. ıt yılın yettinç ay-da yetti yegirmi

Köpek Yılının yedinci ayının on yedisin-

2. de ogşagu atlıg sart kelti erdi munta

de Ogşagu adlı tüccar gelmiş idi. Burada

3. odonta ölti ini-sin altun atlıg ogul

Hotan'da öldü. Küçük erkek kardeşini Altun adlı oğul

4. tavar alıp evige bardı to beçin yılın

malını alıp evine vardı. Toprak maymun yılı

5. tonçor ayın çu tek kelti tayagu yalrıgı

Tonçor ayında Çu tek geldi. Güven mektubunu

6. keltürdi tavar menig erdi ol tavar isteg-ler tep

getirdi. Mal benim idi. O mal istekleri diye

7. munta tile-dümüz istedümüz ku+tirek açarı

burada dilediğimiz, istediğimiz Ku Tirek, Açarı

8. el+tirek birle ınça tedi-ler çu xayşın

El Tirek ile öyle dediler. Çu Haişin

9. bir tek yıpar yartaş oglı-ña elitti bir tek

bir tek Yıpar Yartaş oğluna gönderdi. Bir tek

10. yıpar ogşagu oglıga elitti yegirmi zatır yıpar

Yıpar Okşa'yı oğluna gönderdi. Yirmi Zatır Yıpar

11. kutlug arslan el+tirek altı bir bışıg torku

Kutlug Arslan El Tirek altı işlenmiş ipeği

12. tayagu-ke ertüt kötürdi üç

itimat için/güven için hediye olarak götürdü.

Bölüm 19 Uygurca Kısım

1. […] sıñar iletü […]

Bir parça ipek kumaş.

2. […] una belek yok tep öpkeleme arkış

İşte hediye yok diye öfkelenme. Kervan

3. barır üçün anın esengü bitig ı-dtım men yeme kıdıg-

geldiğinde onunla sağ salim olduğu mektubu gönderdim. Ben yine kıyı-

4. ka tegi esen teg-dim meni üçün busan-mañ-lar çuñul-

ya kadar sağ salim ulaştım. Benim için endişelenmeyiniz. Çunul'

5. takı sav yeme edgü erür işim oñay terk bolsar

daki söz yine iyidir. İşim kolay çabucak olursa

6. terk yangay men

çabucak döneceğim ben.

Bölüm 20 Uygurca Kısım

1. yeme toga tüzün kılınu bilge tüzün kılınç-lag bilge

Yine doğuştan asil yaratılıp bilge asil davranışlar, bilge

2. biliglig edgü atı yeñgeçimiz altun yeñgeç-ke urı

bilgili, iyi adı (olan) Sevgili Yengemiz Altun Yenge'ye

3. silig kar çor yazır-dın ırak yerden yaguk köñlin

Oğul Silig Kar Çor Yazır'dan uzak yerden yakın gönlünü

4. ısinü amranu esengü-leyü üküş köñül ayıtu ıdur

ilgilenip sevip hatırını sorup çok gönül okşayıcı sözler söyleyerek göndeririz.

5. biz yeme bu bitig bitigınça edgü esen+e erür biz

Yine bu mektupça iyi ve sağlıklı oluruz.

6. amtı esengü bitig-de ne üküş sav ayu ıdalam

Şimdi nezaket mektubunda ne çok söz söyleyip gönderelim.

7. küreg kişi kelip biziñ eçik ölti eşidtimiz

Haber getiren kişi (kaçak kişi) gelip bizim abimiz öldü diye işittik.

8. anı ölür-di tep eşidtimiz anı kerikde turur

Onu öldürdü diye duyduk. Onu çarmıha koymuşlar

9. erdi sıgıtka öntümüz yazır yeme ötüken-ke

idi. Mateme/ağlamaya çıktık. (Yas töreni yaptık.) Yazır yine Ötüken'e

10. [ktin] kelti munçak[a]+ tegi edgü+ e esen+ e erür biz siz-

geldi. Bunca zamana kadar iyilik ve esenlik içinde oluruz. Siz-

11. iñ bitigiñiz-ler kelti yügürgen-te bultumuz esenıñız

in dua yazılarınız geldi. Habercide bulduk. Esenlik-

12. ler-ni eşidip üküş sevintimiz erdi yene küreg

lerinizi işitip çok sevinmiş idik. Ama yine haber getirenin

13. agzınta muntag sav eşidip ayı busantımaz altun

ağzından böyle söz işitip çok kötü şekilde endişelendik. Altun

14. yeñeç katıg-lanıñ ev bark uzkıya başlap turuñ

Yenge çabalayın, gayret edin. Ev bark çok iyi bir şekilde başlayın.

15. ayıg atlag bolmañ katıg-lanıñ men yeme kar

Kötümser olmayın. Çabalayın ben yine Kar

16. çor birle çuñul-tın yañı ay-ka tegi kamçıu

Çor ile Çunul'dan yeni ay çıkana kadar Kamçu'

17. ka kelgey biz yıparag el yarukug açınañ

ya geleceğiz. Yıparak El Yarugug'a dikkat edin.

Bölüm 21 Uygurca Kısım

1. yeme toga tüzün kılınu bilge kopka yaraglıg alkuka

Yine doğuştan asil yaratılıp bilge cemaate faydalı, hepsine

2. seviglig ayaglıg edgü atı yadılmış inimiz ısxak-ka

sevecen saygılı iyi adı yayılmış küçük kardeşimiz İskak'a

3. yeñgemiz kutlug silig kelinimiz azık-ka çeçek-ke

yengemiz Kutlu Silig, gelinimiz Azık'a Çeçek'e

4. neteg siler edgü-mü esenmü siler-niñ esenigizlerni

nasılsınız, iyi mi esen misiniz? Esenlğinizi

5. eşidip ögirer sevinür biz tagay çor üçün busanmaglar

işitip mutlu olur, seviniriz. Tagak Çor için endişe etmeyiniz.

6. arslan siñçi yik tüzün-de almış ol […] ıdur men yeme

Arslan Singci iyi asaletten almış. Onu gönderirim. Ben de

7. […] kelir erdim kelü umadım […] arkış-ta taga çor-ug

[…] gelirdim ama gelemedim. […] Kervanda Taga Çor'u

8. yeme süçyü-ke kelürgey men naxıd sañun […]

yine Suçiu'ya getireceğim. Nakid Sañun […] Vuku

9. ka serik torku savın sözledügüz türük tili amdı

'a Serik Torku sözünü söylediniz. Türk dili şimdi

10. kutlug siligke takı bir savım biz yeme bu bitig bitigınça

Kutlu Silig'e dahi bir sözü biz yine bu mektup yazısına

11. barça edgü esen biz meni üçün kurıka arkış barsa bir

kadar tamamen iyi ve sağlıklıyız. Benim için Kervan varsa batıya doğru

12. bitig ıd tuñgak berü ıd körkle yavız bo[l]tı kör

mektubu gönder. Haberler verip gönder. İyi kötü ne oldu onu gör.

13. […] baltısımız

[…] baldızımız

14. […] kürtü esengü bitigim saçuda

[…] Kürtü esenlik mektubum Saçu'da

15. […] humaru oglı Ishak-ka

Humaru oğlu Ishak'a

16. […] berzün

[…] versin.

Bölüm 22 Uygurca Kısım

1. kingtu açarı-ka şi singçi ırak yerden yaguk köñlin isinü

Kingtu Açarı'ya Şi Sinçi uzak yerden yakın gönlünü ilgilenip

2. amranu esengüleyü üküş üküş köñül ayıtu ıdur biz köñ[l]ün

esenlik dileyip çok fazla hatırını sorup göndeririz. Gönlün

3. edgümü yiniñ yenikmü neteg erür sen eñür bitig kelti bu[l]tu

iyi mi vücudundan şikâyetin var mı[29] nasılsın? Kısa bir süre önce (geçenlerde) mektup geldi. İyi/güzel

4. bultumuz çumullar kiçig toyunçın yegen silig kamag yeme

bulduk. Çumullar Kiçig Toyunçın, Yegen Silig yine hepsi

5. ırak yerden isinü amranu esengüleyü üküş üküş köñül ayıtu

uzak yerden ilgi gösterip severek esenleyip çok fazla hatır sorup

6. ıdur biz köñli edgümü neteg erür siz amtı bitigde ne

göndeririz. Gönlü iyi mi, nasılsınız? Şimdi mektupta ne

7. üküş sav ayu ıdayın siziñe anta üç torku ıdsar

çok söz söyleyip göndereyim. Size ondan üç ipek gönderse

8. nelük bermediñ amtı munta bitig temin kelti tört torku

neden vermedin? Şimdi burada mektup hemen geldi. Dört ipek

9. ötedim seniñ bitigde bir torku berdim tep bitig

ödedim. Senin mektupta bir ipek diye mektup

10. kelti bu munta bir torku almadım teyür sen bir torku kimke

geldi. Bu hususta bir ipek almadım, der. Sen bir ipek kime

11. berser tanuk tamga urduñmu sen ne belek erser barça bultuñ

versen tanıdık damga vurdun mu? Sen ne hediye ulaştırsan hepsini buldun.

12. bu şu tavar ıdmak ermez beş berser bir torkuka tegmez

[29] Sağlığından şikâyetin var mı?

Şöyle böyle mal göndermek olmaz. Beş versen bir ipeğe değmez.

13. kenki epçep tavar-ka beriñ sen ıdmış miş […]

Sonraki (hesaptaki) karışıklığı maldan düşün. Sen göndermiş

14. tegşürüp toyunçın asıg esen bultı anta yoñlag bultı ee

değiştirip Toyunçın fayda ve esenlik buldu. Orada masraf çıktı,

15. tegşürü umadımız seniñ alugma aşugma yetti

değiştiremedik. Senin aldığın gibi ulaştı.

16. -ka takı bir savım siziñ toyunçın on […]

[…]'ya dahi bir sözüm var. Sizin Toyunçın on […]

17. siz ögirmeser sen bil temiş kişike ka

siz memnun olmazsanız sen bilirsin demiş. Kişiye ka […]

18. ilig kunçuy-ka yeme vmah-ka şi sinlug kamag […]

Ülke prensesine[30]yine Vmah'a Şi Sinlug bütün

19. üküş köñül ayıtu ıdur biz tam[ga] […]

çok hatır sorup göndeririz. Dam[ga)

20. seniñ ol eder […]

senin o eyer

Bölüm 23 Uygurca Kısım

1. tüñürümüz sugdu beg tüñür kunçuy evdeki ulug

[30] İlig Kunçug

Dünürümüz Sugdu Bey, Dünür Kunçuy[31]evdeki büyük

2. kiçig-ke beg yegen bay tutuk esengü bitiğimiz

küçüğe Bey Yeğen Bay Tutuk esenlikli mektubumuz

3. ıraktan isinü amranu esengü-leyü üküş üküş

uzaktan memnun ederek sevinerek esenlik dileyerek çok fazla

4. köñül ayıtu ıdur+biz köñülüñüz-ler edgü+mü yiniñiz-

hatır sorarak göndeririz. Gönlünüz hoş mu, iyi mi?

5. ler yenik+mü neteg erür sizler edgü esen ermişiñiz-

Vücudunuzdan şikâyetiniz var mı? Nasılınız? İyi ve esenlik içinde

6. lerni eşidip anttag sevinür+biz biz yeme munta munça-

olmanızı işitip böylece seviniriz. Biz de burada bu

7. ka+tegi edgü esen erür biz amtı bitigde ne üküş

zamana kadar iyi ve esenlik içindeyiz. Şimdi mektupta ne çok

8. sav ıdalım baban çor elitmiş tavar üçün

söz gönderelim. Baban Çor göndermiş. Mal için

9. baban çor kıtay-ka barır ermiş siz yeme kanı[t]dıñız

Baban Çor Çin'e gitmiş. Siz de memnun ettiniz.

10. kanınçu-da kan kanmış tavar ol bu tavarnıñ

Kanınçu'da hükümdar mal kazanmış. O, bu malın

[31] Prenses, kişi adının bir bölümü olarak özel isim alındı.

11. ogrı neçük kılur siz biziñe bir adırtlıg bitig

hırsızına nasıl davranırsınız? Bize ayrıntılı bir mektup

12. ıdıñ biz alıp elitelim biz barkınça evdeki ulug

gönderin. Biz alıp iletelim. Biz vardığımızda evdeki büyük

13. kiçigig tañta keçe tegi erip başlañ açı[nı]ñ

küçüğü sabahtan akşama kadar ulaşmaya çalışın. Torun

14. taz elginte bir teve t[e]ñ[k]e berip ıdtımız takı

Taz vasıtasıyla bir deve dengini verip gönderdik ve iki ham ipek ve

15. ekki yig torku ekki ketmen-ka bu teve

iki kazmaya(çapaya) bu deve

16. öñreki arkış-ta baryuk ol teve ekki yig

önceki kervanda gitti. O deve iki ham

17. torku ekki ketmen birle alıp evde beriñ teve

ipek ve iki kazma ile alıp eve getirin. Karşılık olarak devenin

18. yaşıña berzün ekki yig torku ekki ketmen

gencini versin. İki ham ipek ve iki kazma

19. evde işletzün

evde işletsin.

Bölüm 24 Uygurca Kısım

1. lawkan çigşi bitigimiz el almış tarkan-ka üküş köñül

Lavhan Cigşi'nin mektubumuzu İl Almış Tarkan'a (versin). Çok hatır

2. ayıtu ıdur men negül ne kılınçıñız erdi siziñe ne yavız kılınç

sorup iletirim. Nasıl, ne şekilde davranışınız vardı, size ne kötü davranış

3. erdi kergek erkan ekki yinçke böz üç livki ekki kars berip

gösterildi? İki ince (yumuşak) bez üç livki kumaşı iki yün kumaş gerekli iken (onları) verip

4. ekki torku bergey men tep bermedin muntag ezük kılsar bolur+mu şaçiu-

iki ipek kumaşı vermeyeceğim diyip (onları) vermemek olur mu? Böyle yanlış davranış olur mu? Saçu

5. ka sizni birle barır men şaçiuda erser men bergey men tep

'ya sizinle varırım. Saçu'da olursam vereceğim diye

6. arıp kalsar bolur+mu amtı kiwin toyın-ta ekki torku altım

kandırıp durmak olur mu? Şimdi Kiwin Toyın'dan iki ipek aldım.

7. bu bitig tegser ekki edgü yig torku kiwin toyın-ka bergil

Bu mektup ulaşırsa iki iyi ham ipek Kiwin Toyın'a ver,

8. orsuz savsız bergil tört şıñ bodug tsır ayak bergey men tep

sözleşmesiz ver. (İçinde) Dört litre boya ve cila olan kap vereceğim deyip

9. yeme bermediñ amtı kiwin toyın-ka torku berser berdim tep

yine vermedin. Şimdi Kiwin Toyın'a ipek verebilirim diyip

10. bitig ıdgıl anın bitig ıdtımız

mektup gönder. Onunla mektup gönderdik.

11. kiwin toyın-ta ekki torku almış-ta tanuk kul çor

Kiwin Toyın'dan iki top/parça ipek aldığına Kul Çor tanıktır.

12. […] lawhan çigşi bitiğimiz

[…] Lawhan Çigşi'nin (getirdiği) mektubumuz

13. […] il almış tarkan-ka

[…] İl Almış Tarkan'a.

Bölüm 25 Uygurca Kısım

1. yegen köl tarkan beg bitgimiz küvin açarı-ka

Yegen Köl Tarkan Bey mektubumuzu Küvin Açarı'ya (versin).

2. sen saçuda turmışıg men eşidtim saçuda turup mente

Senin Saçu'da olduğunu işittim. Saçu'da durup bana

3. nelük kelmez seniñ kılınçlıg antag ol sen berü kelmez

nasıl gelmezsin? Senin yaptığın şöyledir: Bana gelmediğin

4. üçün men kakıp anı üçün bitig belek ıdmaz

için ben kızıp bu nedenle mektup, hediye göndermiyorum.

5. men sen bir munta kelser negül seniñ ogul kızıg

Sen bir buraya gelsen nasıl (olur)? Senin oğul kızın

6. açınkuçı kim ol sen ogul kızıg idi mu ömez sen

bakıcısı kimdir? Sen oğul kızını hiç mi düşünmezsin?

7. amtı yeme meniñ savıg algıl saña munta berim yok

Şimdi yine benim sözümü dinle sana (bundan) başka vereceğim (bir şey) yok.

8. sen yavız kişi savı alma meniñ sav algıl berü

Sen kötü kişinin sözünü alma, benim sözümü al. Beri (bana)

9. kel meniñ belekim bir kap […] arkış barır

gel. Benim hediyem bir kap […] kervan geldiği

10. üçün anın bitig ıdtımız seniñ ogul kız yeme

için onunla mektup gönderdik. Senin oğul kız yine

11. muntakıtı esen ol bir iletü yinke yinçke böz

buradaki gibi sağlıklıdır. Bir ipek kumaş yumuşak ve ince bez

12. sükin körü al edgü yegen elginte al

bohça görüp al. Edgü Yegen'in evinden al.

13. […] beg bars tarkan bitiğimiz

[…] Beg Bars Tarkan mektubumuzu

14. […] küvin toyun-ka berzün

[…] Küwin Toyın'a versin.

Bölüm 26 Uygurca Kısım

1. açıg bitiğimiz […] ıraktın üküş köñül ıdur+biz

Hediye ve mektubumuz […] uzaktan çok hatır sorarız.

2. edgü+mü esen+mü neteg sen biz yeme munta edgü

İyi misin, esen misin, nasılsın? Biz de burada iyi ve

3. esen erür+biz amtı ne üküş sav ıdalım tolı

eseniz. Şimdi ne çok söz gönderelim. Tolı

4. tükel yegen birle belek bitig bar tedim

Tükel Yegen ile hediye ve mektup var dedim.

5. ken ayıtı-p belek bitig bulmadım bu bitig

Sonra soruşturdum hediye ve mektup bulamadım. Bu mektup

6. sekizinç ay biz bir ekki yañıka bitimiş bitig

sekizinci ayda bir iki (günde) yenice yazılmış mektuptur.

7. ol kawdi elginte yüz yetti yegirmi salkım yençü

Kawdı'nın elinden yüz on yedi inci kolye

8. körü al bir bitig maha sü başı elginte

görüp al. Bir mektup Maha Subaşı elinden

9. bitig yakşıçıı ortuk elginte sen kayuka barsa

bir mektup Yakşıcı Ortuk elinden sen hangisi gelirse

10. bir bitig kamılta kod bir bitig mengerü ıd

bir mektup Kamıl'da bırak. Bir mektubu bana gönder.

11. yutı-ka üküş köñül ayıtu ıdur+biz anın bitig ıdtımız

Yutı'ya çok hatır sorarak göndeririz. Onunla mektup gönderdik.

12. belek bu tamga üze körü al

Hediyeyi bu damga üzerinde görüp al.

Bölüm 27 Uygurca Kısım

1. vapşim toyın […]

Vapşim Toyın […]

2. [kürnag] ulug ki[çig] […]

Kürnag[32] büyük küçük

3. çigşi esengümüz […]

Çigşi esenlik […]

4. ıdır+biz edgü+mü esen+mü neteg […]

göndeririz. İyi mi esen mi, nasıl […]

5. etöz birle esen […]

vücut ile esen […]

6. amtı bitigde ne üküş […]

şimdi mektupta ne çok [..]

7. yeme satıg ogrı yok […]

ve dahi satış (ticaret) hırsızı yok […]

8. yok takı ekki çigar-ı bözi ursar timin

[32] Büyük ünlü uyumu olmadığı için alışılmadık bir imla, tam okunamıyor yabancı kelime veya birleşik isim olabilir. Hamilton tarafından da tam olarak okunamamıştır. Körruh, körnuh, könnuh, könruh, kürnuk, kürrug, künnug, künrug okunabilir.Hamilton'un tespitine göre transliteasyonlar bu şekilde okunabilmektedir. Hamilton kelimeyi *kürnux, *kuianux şeklinde okunabileceğini ve Türkçede alışılmamış bir isim olduğunu belirtmektedir.

yok ve iki top bez (kumaş) teklif etse[33]hemen

9. livki bulur böz mü kelüreyin ne kılayın belgülüg

levki kumaşı bulur. Bez mi getireyim ne yapayım? İşaret

10. bitig sav ıdıñ […]

mektubunda söz gönderin.

11. alayın teser sizler birle […]

Mektupta açık bir şekilde söz gönderin. Alayım derseniz (o bezi alayım derseniz) ile […]

Bölüm 28 Uygurca Kısım

1. yeme biziñe ayaguluk agırlaguluk

Ve dahi bize saygıdeğerlik, konukseverlik

2. teg miñ ögmekke tümen alkamagka

gibi bin kez övmeye on bin kez iltifata

3. tegimlig ayaglag tüzün edgü atı

değer saygın, asil, iyi adı

4. kar erdem ınal kutıña tañkuş erdem

Kar Erdem Inal hazretine Tankuş Erdem

5. öge esengümüz yırak yerden üküş

Öge'ye selamımızı uzak yerden

[33] Ur- kelimesinin öğüt vermek önermek, teklif etmek anlamları da var.

6. köñül ayıtı ıdur biz bitigde ne üküş

çok hatır sorarak göndeririz. Mektupta ne çok

7. sav ayu ıdayın sizten bitig kelti bultum

söz söyleyip göndereyim. Sizden mektup geldi. Buldum.

8. ne sav erser barça eşidtim ol bergim

Ne söz varsa hepsini işittim. O ödemem gereken şey

9. üçün teñri kulı maña kolgalı ıd

için Tanrı Kulu bana istemek için gönder

10. tep temadi erdi tañ bir ınça tedi erdi

diye dememiş idi. Tan bir kez öylece demiş idi.

11. karda bir bergim kodtım erdi bir adında

Kar'da bir ödeyeceğim şeyi koymuş idim. Bir başka şekilde

12. tutgu teg er karabaş algıl tep tedi erdi

ödemesi için erkek köleyi al diye demiş idi.

13. takı negü kergek bolsar siz yöntürüñ

Ve ne gerekiyorsa yerine getirin.

14. maña bitig ıdıñ negü siziñ bitigde men

Bana mektup gönderin. Nasıl ki sizin mektupta (belirtiğiniz gibi)

15. yene yanturu ıdgay men tep temiş erdi yene

ben yine geri göndereceğim demiş idi. Yine

16. siziñ bitigde ınça bitimiş siz meniñ üç

sizin mektupta şöyle yazmışsınız: Benim üç

17. tört torku-lug yoñlag-lıg tavar alyuk

dört ipekli ve kullanılmaya hazır mal aldı

18. ol+tep teñri kulı almış erser men yene

diye Tanrı Kulu almış ise ben yine

19. nelük alır men teñri kulı sizinten sevinç-

nasıl alırım? Tanrı Kulu sizden sevinç

20. lig kelyük ol anı birle siz bilişgey siz

-li geldi. Birbiriyle anlaşan

21. ekki çıkan-laşgu ol satıg-dakı üç torku

iki kuzen gibi onunla siz anlaşacaksınız. O satıştaki üç ipeği

22. almadım siz biliñ […]

almadım. Siz alın. […]

23. […] kim […]

[…] Kim […]

24. […] [ka] berzün kamılta

[…] Kamıl'da

25. […] kar […] tañ kuş bitigimiz

[…] Kar […]

Bölüm 29 Uygurca Kısım

1. meñ silig küç tüzün esengü bitigimiz

Meni Silig, Küç Tüzün, Kutlug Tüzün, esenlik bildiren mektubumuzu

2. tüz yegen sañun-ka sanmış tüzünke ırak yerdin yaguk köñülin isinü amranu

Tüz Yegen Sañun'a Sanmış Tüzün'e uzak yerden yakın gönül sıcaklığı ile sevgiler sunarak,

3. esengüleyü üküş üküş köñül ayıtu ıdur biz neteg erür

esenleyerek çok çok hatır sorup göndeririz. Nasılsınız?

4. siz biz yeme munta edgü esen erür amtı bitigde ne üküş

Biz de burada iyi ve esenlik içindeyiz. Şimdi mektupta ne çok söz

5. sav ayu ıdayın kutlug tüzün takı bir savım meni çeçim

söyleyip göndereyim? Kutlug Tüzün dahi bir sözüm var: Beni Çeçim

6. birle kodup yene çeçimke bir agız savıñız yok küç tüzün

ile koyup yine Çeçim'e bir tek sözünüz yok. Küç Tüzün

7. sañunka belekimiz bir kap kurug üzüm sanmış tüzünke

Sañun'a hediyemiz bir kap kuru üzüm, Sanmış Tüzün'e

8. belekimiz bir erük kutlug yegen bars-ka kutlug bars-ka

hediyemiz bir (kap) erik, Kutlu Yegen Bars, Kutlu Bars'a

9. […] meñgüke üküş ayıtu ıdur biz kulutı it+bars yeme

[…] Mengü'ye çok (selam) söyleyerek göndeririz. Biz köleleri It Bars yine

10. köñül ayıtu teginür men küç tüzün yegen bars-ka belekim

hatır sorarak göndeririz. Küç Tüzün ve Yegen Bars'a hediyem

11. bir kap çubukan arkış tavrak barır üçün anın bitig

bir kap hünnap. Kervanın çabucak varması için onunla mektup

12. ıdtımız belek la tutukda ol

Göndeririz. Hediye Tutuk'da

13. […] kutagmış

[…] Kutagmış,

14. kutlug tüzün sañun-ka takı bir savım kutadmış yegen

Kutlug Tüzün Sañun'a ve bir sözüm Kutadmış Yegen

15. elginte yeme bitig ıdmış siz sekü üzeki yer-ig

Elgin'den yine mektup göndermişsiniz. Bayır üzerindeki toprağa

16. yeme tarıg tarıgalı kılıç[…] attı-lar men ıdmadım men sü

darı ekmek için kılıç kullandılar. Ben göndermedim. Ben askeri

17. sıdım etig küçep men tarıyur men teyür men sü ıdmasar

yendim. İhtişamlı güç kullandım. Darı ekiyorum diyorum. Asker göndermesem

18. men takı küçep tarısar tarıyur erki ol on şık konak […]

dahi güç kullanıp […] umarım ekip biçer. On şık (tahıl ölçü birimi) darıyı (tohumu)

19.barça etig evinte eltmiş açrıkka eltmemiş yagru-

bütün muhteşem evine göndermiş. Saman ambarına göndermemiş.

20. dakı ot yeme alıp kelürmiş evinte eltmiş

Yakındaki otu alıp getirmiş ve evine göndermiş.

21. şaçiu-da tüz yegen […] berzün

Şaçiu'da Tüz Yegen […] versin

22. sañun-ka […]

Sañun'a […]

Bölüm 30 Uygurca Kısım

1. sag toyın zinüçi sügçu silig evteki ulug kiçigke […]

Sag Toyın Zünici, Sügcü Silig ve evdeki büyük küçüğe […]

2. üküş üküş köñül aytu ıtur men öñre-ken bitig ıtur

çok çok hatır sorup gönderirim. Önceden mektup göndeririz.

3. biz sen-ler neñ bir bitig ıtmaz sen-ler negül saçuda kegde

Sizler hiçbir mektup göndermezsiniz. Saçu'dan gelen kâğıtta

4. yokmu sagsı toyın-ka bir savım tezek bardı edgü-ti

ne var ne yok? Sagsı Toyın'a bir sözüm vardı: Tezek'e iyice

5. açın tezek ne sav sözlese savın sıma üse tezek bilen

saygı gösterin. Tezek ne söz söylese sözünü kırmayın. Üstüne üstlük/hatta Tezek ile

6. kelgil kelü umasa tezekig mançulayu açın maña kaça kurç

gel. Gelemezse Tezek'e aynı bu şekilde saygı gösterin. Bana tabak, çelik

7. kezlik ıtgıl sente bodug yok erse kişite bir

bıçak gönder. Sende boya yok ise bir kişiden (birinden) bir

8. torkulug bodug alıp ıtgıl saña bir edgü

ipekli boya alıp gönder. Sana bir iyi

9. yig torku ıtgay men meneme sügçuda erür men

ham ipek göndereceğim. Ben de Sügçu'dayım.

10. anın belek ıtu umatım belek yok tep öpkeleme

Onunla hediye gönderemedim. Hediye yok diye öfkelenme,

11. ne ulug belek erse kenki arkış-ta ıtgay men

ne büyük hediye varsa sonraki kervanla göndereceğim.

12. […] tü […] bitigim

[…] Tü [...] (özel isim) mektubumu […]

13. […] saçuda sagsı toyın-ka berzün

[…] Saçu'da Sagsı Toyın'a versin.

Bölüm 31 Uygurca Kısım

1. […] tutuk esengü bitigimiz

[…] Tutuk esenlik mektubumuz

2. […] biziñe ayaguluk

[…] bize saygı göstermek için

3. […] inimiz

[…] küçük kardeşimiz

4. […] tutuk-ka

[…] Tutuk’a

5. […] amranu esengüleyü üküş

[…] sevgi ve saygılarımızı sunup çok

6. […] yiniñiz yenikmü […]

[…] vücudunuzdan şikâyetiniz var mı? […]

7. […] ögirer sevinür biz […]

[…] Mutlu olup seviniriz. […]

8. […] ulug kiçig […]

[…] Büyük küçük […]

9. […] ne üküş sav […]

[…] ne çok söz […]

10. […] leke kanka […]

[…] … hana (hükümdara) […]

11. […] sen kelmişiñ

[…] sen gelmişsin

12. […] ı-dtımız […] amtı

[…] gönderdik […] şimdi

Bölüm 32 Uygurca Kısım

1. […] köñli edgümü yini yenikmü neteg

[…] Gönlü hoş vücudu sağlıklı mı? Nasıl?

2. […] munta edgü erür biz amtı

[…] Biz burada iyiyiz. Şimdi

3. […] ıdalım eñür arkışta

[…] gönderelim. Kısa bir süre önce kervanda

4. […] bultumuz bitigde ne

[…] bulduk. Mektupta

5. […] eşidü yarlıgkadımız arkış

[…] ne işitip buyurduk (lütfettik)? Kervan

6. […] yarlıgkayu ıdtımız evde

[…] lütfedip gönderdik. Evde

7. […] kiçig ınal-larka

[…] küçük Inallara

8. […] ugurınta munta

[…] fırsat olursa burada (bu şekilde)

9. […] ınça tep ötünür

[…] öylece deyip dua eder (dilekte bulunur).

10. […] bergey men amtı

[…] Vereceğim şimdi.

11. […] ıdu bergey men

[…] Gönderivereceğim.

Bölüm 33 Uygurca Kısım

1. yoşı

Yoşı,

2. kamşı

Kamşı,

3. ürüñ kuş

Ürün Kuş,

4. altun

Altun,

5. yernigen farn-yegen

Yernigen Farn Yegen,

6. lükün

Lükün,

7. It sıñkur

It sıñkur,

8. küreg

kaçak (sığınmacı)

9. meñgü togdı

Mengü doğdu.

10. iligi

Hükümdarı

11. taşı

dışı

12. tom yürek

Tom Yürek.

13. kışıñ

Kışın

14. toña

Tonga,

15. tuñlı

Tunglı

Bölüm 34 Çince Kısım

1. ödig şaçiuda kaltı sügçuda bir otuz torku

Bu tutanak Saçu'da kaldı. Sügçu'da yirmi bir ipek

2. altunçıda ekki kümüş çanak ekki kümüşlüg keş

Altunçı'dan iki gümüş çanak, iki gümüşlü okluk

3. algu kaltı apsap-ta üç yig torku algu

alacağı kaldı. Apsap'tan üç ham ipek alacağı

4. kaltı mir yegen-te tört patrı yıpar kaltı

kaldı. Mir Yegen'de dört ölçü koku kaldı.

5. beg urıda beş yegirmi torku algu kaltı kuypın-

Beg Urı'dan on beş ipek alacağı kaldı. Kuypın'

6. ta tört yegirmi yig torku alku kaltı kut

dan on dört ham ipek alacağı kaldı. Kut

7. sañun-ta bir karabaş algu kaltı yegen sıñkur-

Sañun'dan bir köle alacağı kaldı. Yegen Sıñkur'

8. da bir karabaş algu kaltı böri bars-ka üçün

dan bir köle alacağı kaldı. Böri Bars için

9. üç torku ötedim kutsı-da tört torku algu

üç ipek ödedim. Kutsı'dan dört ipek alacağı

10. bar böri sañun-ta üç torku algu bar ıt yılın

var. Böri Sañun'dan üç ipek alacağı var. İt yılı (geldiğinde)

11. kutsı-nıñ kıvtu-ka bergüsi erdi kutsı

Kutsı'nın Kıvtug'a vereceği vardı. Kutsı

12. bermedi men ötedim sekiz on beş kars men

vermedi, (yerine) ben ödedim. Seksen beş yün kumaş ben

13. berdim kutsı ınça tedi sen vaçı-da tavar

verdim. Kutsı öylece dedi: Sen Vaçı (Vaçı'da) mal mülk

14. altıñ tedi men almadım tedim vaçı kelser

ve altın (aldın mı?) dedi. Ben almadım dedim. Vaçı gelse (malı)

15. tegişgey biz tedim bu munça kars kutsı-da algu

değişeceğiz, dedim. Bu böylece yün kumaşı Kutsı'dan alacaktır.

16. ol sügçuda yene yetti yegirmi torku algu kaltı

Sügçu'dan yine on yedi ipek alacağı kaldı.

17. sarıg-da bir yig torku algu bar beg urı

Sarıg'dan bir ham ipek alacağı var. Beg Urı

18. üçün targakçı kul+çor-ka tüşti

için Tarakçı Kul Çor'a gitti.

19. ödig bitig bir yıpçak atlıg ogul beş ton-

Tutanak mektubu bir Yıpçak adlı evlat (için) beş elbise-

20. kars-ka […] yürüñ üç tonlug kars-ka

lik yün kumaş […] Yürüñ (için) üç elbiselik yün kumaşa

21. yaruk-ka beş tonlug kars-ka eşi tört

Yaruk için beş elbiselik yün kumaşa, eşi (için) dört

22. tonlug kars-ka köl kunçuy altı tonluk kars-

elbiselik yün kumaşa, Kör Kunçuy (için) altı elbiselik yün kumaş-

23. ka yutay altı tonlug kars-ka yegen

a, Yutay (için) altı elbiselik yün kumaşa Yegen

24. apa üç tonlug kars-ka köl apa tört

Apa (için) üç elbiselik yün kumaşa, Köl Apa (için) dört

25. tonlug kars-ka huaçan tört tonlug kars-ka

elbiselik yün kumaşa, Huaçan (için) dört elbiselik yün kumaşa,

26. toñuz bir tonlug kars-ka kuba bir tonlug

Tonguz (için) bir elbiselik yün kumaşa, Kuba (için) bir elbiselik

27. kars-ka bir teve tokuz ton[l]ug […]

yün kumaşa ve bir Deve (için) dokuz tonluk […]

28.kerekü-ke bir tonlug […]

Kerekü (için) bir elbiselik […]

Bölüm 35 Uygurca Kısım

1. öñre tört otuz sıñar torku kirdi yene

Önce yirmi dört parça ipek girdi. Yine

2. bir yazuk atlıg kara-baş tokuz torku-ka mengü-de

bir Yazuk adlı köle dokuz (parça) ipeğe Mengü'den

3. ekki torku alıp kemiştim sevig tirek-de

iki ipek alıp bıraktım. Sevig Tirek'den

4. züñim satıgı üç yegirmi sıñar torku-lug tavar altımız

brokar (sırma kumaş) satışı (için) on üç parça ipekli mal aldık.

5. yene içi bir yig torku kelürdi tsugdu-ka berdimiz

Yine İçi, bir ham ipek getirdi. (Bu ipeği) Tsugdu'ya verdik.

6. yene bir kara-baş öntürdüm yene bir bışıg torku

Yine bir köle çıkardım (serbest bıraktım). Yine bir işlenmiş ipek

7. kelürdi munça tavar-da ekki yig torku kiryük

getirdi. Böylece maldan iki ham ipek girdi.

8. bu meniñ ödig ol

Bu benim tutanağımdır.

Bölüm 36 Uygurca Kısım

1. […] altı beş kızıl kars-ka meñgü togdı

[…] aldı. Beş kızıl yünlü kumaş (için) Mengü Togdı

2. bir koyn altı tört kızıl kars-ka bay kullukı bir

bir koyun aldı. Dört kızıl yünlü kumaş (için) Bay Kullukı bir

3. koyn altı üç kızıl bir yürü[n]g kars-ka küñsül bir

Koyun aldı. Üç kızıl bir beyaz yünlü kumaş için Küngsül bir

4. koyn altı tört kızıl kars-ka

Koyun aldı. Dört kızıl yünlü kumaş (için)

5. […] yig torku-ka

[…] ham kumaş (için)

6. […] kızıl kars üçerǘıñarúávgárü alıp […]

[…] kızıl yün kumaş […] alıp […]

7. […] kızıl kars bay kutlug kergek tep elitti

[…] kızıl yün kumaş Bay Kutlug gerekli diye gönderdi.

8. […] kızıl kars […] altı

[…] kızıl yünlü kumaş […] aldı.

4.4.2. Metin (Vinayavibhanga)

1-4. sütunlar

Üstat yüce öğretmene sunular takdim edildi.

Yaşlı bilge, kızını ve beş yüz hizmetçi kadını ustaya göndererek şöyle dedi:

5.-8. Sütunlar

Bu kızı ve beş yüz kadını Bodhisattva yolunu izleyenlerle birlikte

erdem yolunda yürümeleri için adıyorum.

9.-12. Sütunlar

Üstat dedi ki: Ne güzel ne güzel!

Bu kadınlar en yüce aydınlanmayı elde edeceklerdir.

13.-16. Sütunlar

Tüm varlıkları kurtaracaklar;

çünkü büyük merhamet onların temelidir.

17.-20. Sütunlar

Bodhisattva, aydınlanma yolunda yürürken

her zaman bilgeliğiyle tüm canlıları kurtarır...

21. Sütun

Her zaman yoksullara ve muhtaçlara destek olmayı, üstün niteliklere sahip olan Üstad'a iyi köklerle (erdemlerle) hizmet etmeyi "Ben buna sevinirim" diye söyledi.

22. Sütun:

Tüm iyi dharmalar (iyilikler, erdemli işler) dünyada daima sürsün. Çeşitli acı ve sıkıntı engellerinin karşılığını (karmasını) alsın (kişi) bunları kabul edecektir.

23. Sütun

Üstad tüm bu iyilikleri kullanarak ben de onların iyiliğine sevinerek uygulayacağım. En içten kalple (samimiyetle)

4.5. Dizin

Dizin

Sıra: a b c ç d e f g h ı i j k l m n ñ o ö p r s ş t u ü v y z

a seslenme edatı, ünlem
a. p05/19, p05/50, p09/03, pch06/05, pch19/05
[=5]
aç aç
a. p01/17
[=1]
açarı el tirek özel isim, bir erkek adı
a. birle p18/07
[=1]
açıg armağan, hediye
a. p26/01, pch16/06
[=2]
açın- saygı göstermek, hürmet etmek
a. p30/05, p30/06
a.-añ p20/17
a.-ıñ p23/13
a.-zun p05/70
[=5]
açınkuç bakıcı
a.+ı p25/06
[=1]
açrık mal, mülk
a.+ka p29/19
[=1]
açuk açık
a. pch11/03
[=1]
adasız tehlikesiz, sağlam
a. tudasız tehlikesiz tasasız, sağ salim p/ek01/25
[=1]
adgır aygır
a. p14/05
[=1]
adın başka, ve, ayrıca, bundan başka
a.+da p28/11
[=1]
adır- ayırmak
a.-ar p01/62
[=1]
adırtlıg ayrıntılı
a. p23/11
[=1]
ag- yükselmek, yukarı çıkmak
a.-mak pch08/08
[=1]

agduk acemi, değersiz, hakir, beceriksiz
a. p/ek01/47
[=1]
agdukla- acemi görmek, yanlış saymak
a.-mazunlar p/ek01/52
[=1]
agı mal, mülk, servet, hazine
a. barım mal mülk, varlık, servet p01/33
[=1]
agıl çiftlik, otlak, ağıl
a. ıtı çiftliğin köpeği pch16/14
[=1]
agır değerli, saygın
a. p/ek01/41
[=1]
agırlaguluk konukseverlik
a. (ayaguluk agırlaguluk) saygıdeğerlik konukseverlik p28/01
[=1]
agıt- yönelmek, çevirmek, değiştirmek
a.-maz erti p01/15
[=1]
agız ağız, söz
a. p29/06
a.+ın (agzın) p05/78
a.+ınta (agzınta) p20/13
[=3]
aglukran- yüksünmek
a.-mazun p14/02, p14/03
[=2]
agrıg düğün hediyesi
a. pch16/06
[=1]
ajun varlık, hayat
a. p01/64, p03/09, p03/25
a.+ınta p/ek01/09
a.+ta p/ek01/06, p/ek01/18, p01/03
a.+ta aşnu hayattan önce p01/11
a.+ta berü hayattan beri p01/25
[=9]
ak- akmak
a.-zın p05/76
[=1]
al hile
a. p25/12, p25/12, p26/08, p26/12, pch16/16
[=5]
al- almak
a.-ayın p27/11
a.-gıl p25/07
a.-gıl berü p25/08
a.-gıl tep p28/12
a.-gu pch34/03, pch34/03, pch34/05, pch34/07, pch34/08, pch34/09, pch34/10, pch34/15, pch34/16, pch34/17
a.-ıp p14/20, p18/04, p23/12, p23/17, p29/20, p30/08, p35/03, p36/06
a.-ır p28/19
a.-ır siz p01/30
a.-ku pch34/06
a.-ma p25/08
a.-madım p22/10, p28/22, pch34/14
a.-mış p21/06
a.-mış erser p28/18
a.-mışta p24/11
a.-tı p36/01, p36/02, p36/03, p36/04, p36/08
a.-tım p24/06
a.-tımız p35/04
a.-tıñ pch34/14
a.-ugma p22/15
a.-yuk ol tep p28/17
[=42]
alık güçlü, kuvvetli
a. bol- güçlü olmak p14/07
[=1]
alışık alışık
a. bol- alışık olmak pch16/15
[=1]
alkamag övme
a.+ka tegimlig övmeye değer p/ek05/08, p28/02
[=2]
alkat- kutsanmak, methedilmek, övülmek
a.-mış p/ek05/06
a.-mış bol- kutsanmış olsun p05/01, p05/02
[=3]
alkıg büyük, geniş, bol, geniş, ayrıntılı
a. (keñ alkıg) Shigan dizisinin yedinci halkasına büyük Burkan p04/09
[=1]
alkınçsız sonsuz, tükenmez
a. p02/05

[=1]
alkınçusuz bknz. alkınçsız
a. p04/01, p04/02
[=2]
alkış dua, övgü, iyi dilek, kehanet
a. pch06/14
a. aşnukı dua, övgü, iyi dilek, kehanet p05/42
[=2]
alku hepsi, topluca, tam
a. p/ek01/42, p01/18, p01/19, p01/21, p01/21, p01/55, p02/38
a.+dın p/ek03/01
a.+gun p01/50
a.+ka p21/01
a.+nız p02/12
a.+sın p01/15
[=12]
alp cesur, kahraman
a. er kahraman asker pch07/19
a. erdemlig cesur p05/53
[=2]
alp ınal özel isim, bir erkek adı
a. pch07/10
[=1]
alp kara özel isim, bir erkek adı
a. p05/64
[=1]
alp kutlug özel isim, bir erkek adı
a. p/ek05/10
[=1]
alp toña özel isim, bir erkek adı
a. p/ek01/48
[=1]
alp yegen özel isim, bir erkek adı
a. pch15/31
[=1]
altı altı
a. p01/06, p18/11, pch34/22, pch34/23
[=4]
altı yegirmi on altı
a. p02/24, p02/37
[=2]
altınç altıncı
a. p05/08
[=1]
altmış altmış
a. p14/07, p14/10
[=2]
altun altın
a. p/ek01/29, p/ek01/30, p18/03, p33/04
a. il Altun ili pch16/03, pch16/07
a. sarıgı altın sarısı pch16/12
[=7]
altun yeñeç özel isim, bir kadın adı
a. p20/13
[=1]
altun yeñgeç özel isim, bir kadın adı
a.+ke p20/02
[=1]
altunçı özel isim, bir yer adı
a.+da pch34/02
[=1]
amaç sarayın ileri gelenleri, soylu, asil
a.+lar p01/35, p01/49
a.+larıña p01/44
[=3]
amıl sakin, yumuşak, huzurlu, barış
a. (ürüg amıl) sonsuz barış p02/32
a. yavaş aşnukı huzurlu ve yumuşak öncesi p05/36, pch06/09
[=3]
amıta özel isim, bir kişi adı
a. p02/05
[=1]
amrak sevgi dolu, sevgili, sevilen şey
a. p01/45
[=1]
amran- sevmek, istemek, sevgi dolu olmak
a.-mak aşnukı sevilmek öncesi p05/32, pch06/05
a.-u (isinü amranu) ilgilenip sevmek p17/02, p17/14, p20/04, p22/02, p22/05, p23/03, p29/02
a.-u esengüleyü ilgilenip, sevip, hatırını sormak p31/05
a.-urça p01/46
[=11]
amtı şimdi
a. p01/46, p05/66, p05/74, p20/06, p21/09, p22/06, p22/08, p23/07, p24/06, p24/09, p25/07, p26/03, p27/06, p29/04, p31/12, p32/02, p32/10

[=17]
an tirek ogıl sañun özel isim, bir erkek adı
a. p/ek15/02
[=1]
añilki birincisi, ilk olarak
a. p02/14
[=1]
anlık bol
a. bol- bol olmak p14/11
[=1]
apa yegen özel isim, bir erkek adı
a. p/ek15/05
[=1]
apsap özel isim, bir yer adı
a.+ta pch34/03
[=1]
ar- kandırmak
a.-ıp p24/06
[=1]
ara ara, ortada olan
a. p01/27
a.+(n ara) arasında p14/16
[=2]
arhant rahip, peygamber
a. kutı rahibin talihi, ihsanı p02/03
a. toyun kurtuluş yolunun dördüncü aşamasında olan peygamber p02/11
[=2]
arıg temiz, arı, duru, berrak
a. p05/03, p05/17
a. turug temiz duru p/ek01/39, p02/13, p04/10
a. ulug soylu, temiz p03/02, p03/18
[=7]
arız davranış tarzı
a.+ınta p/ek01/08
[=1]
arkar argali, yaban keçisi
a. pch16/18
[=1]
arkış kervan
a. p05/79, p19/02, p21/11, p25/09, p29/11, p32/05
a.+ta p05/73, p21/07, p23/16, p30/11, p32/03
[=11]
arslan sañun özel isim, bir erkek adı
a. p13/01
[=1]
arslan siñçi özel isim, bir erkek adı
a. p21/06
[=1]
arta- eskimek
a.-maz pch16/12
[=1]
artuk çok fazla, daha güçlü şiddetli
a. p01/24, p05/63
[=2]
arzıkı rsi adlı bir yıldız adı
a. yultuz Rsi yıldızı p/ek01/33
[=1]
asıg fayda, kurtuluş
a. p/ek03/01
a. esen fayda ve esenlik p22/14
[=2]
asıñ özel isim, bir erkek adı
a. p/ek3/03
[=1]
aş- geçmek, karşı tarafa geçmek
a.-ugma p22/15
[=1]
aşnu önce, ilk olarak, …dan önce, evvelki
a. p01/11
[=1]
aşnukı önceki, daha önceki evvelki
a. p01/03, p05/04, p05/27, p05/27, p05/29, p05/29, p05/30, p05/31, p05/32, p05/33, p05/34, p05/34, p05/35, p05/36, p05/37, p05/38, p05/40, p05/40, p05/41, p05/42, p05/42, p05/43, p05/44, p05/45, p05/45, p05/67, p05/67, pch06/01, pch06/01, pch06/03, pch06/04, pch06/05, pch06/05, pch06/06, pch06/07, pch06/08, pch06/08, pch06/09, pch06/10, pch06/11, pch06/12, pch06/13, pch06/14, pch06/15
[=44]
at isim, ad
a.+ı p/ek05/03, p05/55, pch07/11
a.+ı(edgü atı) iyi adı (20/02
a.+ı (edgü at) iyi ad p/ek05/07, p28/03

a.+ı (edgü atı) iyi adı p21/02
a.+ın p02/25
a.+ıñız p05/23
a.+ları p02/20, p02/25
[=11]
at- atmak, fırlatmak, kullanmak
a.-tılar p29/16
[=1]
ata baba, ata
a.+mka p13/04
[=1]
atay çocuk, yavru
a.+larımız p/ek01/18
[=1]
atlıg adlı, isimli, denilen
a. p01/03, p01/12, p01/12, p01/23, p02/28, p04/13, p12/08, p18/02, p18/03, p35/02, pch34/19
a. (ayıg atlıg) kötümser p20/15
[=12]
avçı avcı
a. pch16/16
a.+sıña p14/11
[=2]
avtadan piskopos, rahipleri denetleyen din adamı
a. pch07/12, pch07/14, pch07/15, pch07/16, pch07/16, pch07/17
[=6]
[=1]
ay(1) 30 günlük süre
a. p/ek01/02
a. (beşinç ay) beşinci ay pch16/03
a.+da p18/01
a.+ı p05/69
a.+ın (tonçor ay) tonçor ayı p18/05
a. p26/06
[=5]
ay(2) ay, kamer
a. (tolun ay) dolunay pch07/20
a.+ka (yañı ay) yeni ay p20/16
a.+teñri ay tanrı p05/13, p05/30, pch06/04
a. teñri teg ay tanrı gibi p05/52
[=6]
ay- söylemek, emretmek, buyurmak
a.-u p14/05, p14/09, p22/07, p29/05
a.-u (sav ay-) söz söylemek p20/06, p28/07
[=6]
aya- hürmet etmek, saygı göstermek, saygılarını sumak
a.-dı pch15/16
[=1]
ayag saygı, hürmet
a. kılınç saygılı davranış p/ek01/41
[=1]
ayaglıg saygın, sayılmış, itibarlı, saygılı
a. p21/02, p28/03
a. bol- saygın olmak p05/23
[=3]
ayaguluk saygı göstermek, saygı değerlik
a. p31/02
a. agırlaguluk teg p28/01
[=2]
ayak kadeh, kap
a. p24/08, pch16/14
[=2]
ayayraka özel isim olduğu tahmin ediliyor. Anlam verilemedi
a. p14/21
[=1]
ayı çok büyük ölçüde, son derece
a. p20/13
a.+tuglum fevkalade/çok iyi sancaklı p14/02
[=2]
ayı on vartar beg yegen özel isim, bir erkek adı
a. p/ek01/11
[=1]
ayı tükel silig özel isim, bir erkek adı
a. p/ek01/11
[=1]
ayıg kötü, fena
a. p01/61
a. atlıg bol- kötümser olmak p20/15
a.+ıña (aygıña) pch08/04
a. kılınçlıg kötü davranışlı p01/24, p01/57
[=5]
ayıgla- sövüp aşağılamak
a.-yu p01/27
[=1]

ayılıg hazine
a. p01/32
[=1]
ayıt- sormak, söylemek, danışmak, bilgi almak
a.-ı (köñül ayıt-) hatır sormak p28/06, p30/02
a.-ıp p26/05
a.-u p29/09
a.-u (aytu) p30/02
a.-u (köñül ayıt-) hatır sormak p05/66, p17/03, p20/04, p22/02, p22/05, p22/19, p23/04, p24/02, p26/11, p29/03, p29/10
[=15]
ayran cemaat
a.+ka p14/17
[=1]
az az
a. pch08/07
[=1]
azık özel isim, bir kadın adı
a.+ı p14/01
a.+ka p21/03
[=2]
baba baba
b.+n p23/08, p23/09
[=2]
bahşı hoca, öğretmen, üstat
b.+lar p/ek01/51
b.+m p01/47, p01/47
b.+mın p01/62
[=4]
balık(1) şehir
b.+(uluş balık) memleket p01/30
b.+da p14/15
b.+ta p01/12, p01/58, p14/19, pch07/17
[=6]
balık(2) balık
b. pch16/11
[=1]
baltıs baldız, genç kız kardeş
b.+ımız p21/13
[=1]
bar var, var olma, mevcut
b. p09/06, p14/23, p14/23, p14/25, p14/26, p17/04, p26/04, pch17/01, pch17/02, pch34/10, pch34/10, pch34/17
b.+dı p30/04
b. ermiş pch07/03, pch07/03
b. erser p/ek01/42, p01/18, pch15/18
b. erti p02/19
b. ertiler p02/24
b.+sa p21/11
b. üçün p01/25
[=22]
bar- varmak, gitmek, ilerlemek, bulunmak
b.-dı p18/04
b.-dılar p01/22
b.-dım pch15/28
b.-ır p/ek01/43
b.-ır biz p/ek15/04
b.-ır ermiş p23/09
b.-ır men p24/05
b.-ır üçün p19/03, p25/09, p29/11
b.-kınça p23/12
b.-sa p26/09
b.-yuk p23/16
b.-zun (ketip bar-) gidip varmak p01/57
[=14]
barça hepsi, tamamen, tamamı
b. p01/31, p01/33, p21/11, p22/11, p28/08, p29/19
b.+ka p/ek01/23
[=7]
barım mal, mülk, varlık
b. (agı barım) varlık p01/33
[=1]
bark bark, mal, varlık
b.+(ev bark) ev bark p20/14
[=1]
barkar özel isim, bir yer adı
b.+ka kirü p13/02
[=1]
basut yardım, destek
b. (küç basut) güç yardım p13/03, pch11/02
[=2]
baş başlangıç, ilk, önder, yetki bakımından önde gelen, önde gelen, baş, kafa
b.+ı (sü başı) subaşı p26/08

b.+ı (yul başı) yol başı p05/18
b.+ın (özin başın) kendinden başından p01/14
b.+ın ulatı pch15/09
b. ogıl biricik oğul pch07/04
[=5]
başla- başlamak, ulaşmak, yönetmek, hâkim olmak
b.-guçı pch07/17
b.-ñ p23/13
b.-p tur- p20/14
b.-tı pch10/02, pch10/03
b.-yu p/ek15/01
[=6]
baştınkı birinci, en iyi, baştaki, ilk
b. p12/08
[=1]
batagdama bataklık
b. pch07/03
[=1]
bay zengin, zenginlik, varlıklı
b. (bay bay) zengin zengin pch07/01, pch07/07
b. bay pch07/01, pch07/07
b. bol- zengin olmak pch16/09
[=5]
bay kullukı özel isim, bir erkek adı
b. p36/02
[=1]
bay kutlug özel isim, bir erkek adı
b. p36/07
[=1]
bay tutuk özel isim, bir erkek adı
b. p23/02
[=1]
bayın bilig özel isim, bir erkek adı
b. pch07/01, pch07/03, pch07/07
[=3]
bedzenti rahip olmayan kişi
b. teg p12/05
[=1]
beg bey, prens, hükümdar
b.+ler oglı beyler oğlu pch17/06
[=1]
beg bars tarkan özel isim, bir erkek adı
b. p25/13
[=1]
beg urı özel isim, bir erkek adı
b.+da pch34/05
b. üçün pch34/17
[=2]
beg yegen özel isim, bir erkek adı
b. p23/02
[=1]
beg yegen açarı özel isim, bir erkek adı
b. p/ek01/10
[=1]
beg yegen hoşti özel isim, bir erkek adı
b. pch07/18
[=1]
begsig tutuk özel isim, bir erkek adı
b. pch07/06
[=1]
belek hediye, armağan, paket
b. p25/04, p26/04, p26/05, p26/12, p29/12, p30/10, p30/10
b. erse hediye ulaştırmak p30/11
b. erser hediye ulaştırmak p22/11
b.+im p25/09, p29/10
b.+imiz p29/07, p29/08
b. yok tep p19/02
[=14]
belgülüg işaret, görünen, açık
b. p27/09
[=1]
ber- vermek, bahşetmek, ödemek, feda etmek, bağışlamak, geri vermek
b.-di p01/21, p14/29, p14/29
b.-dim p14/18, pch34/13
b.-dim (berser ber-) p24/09
b.-dim tep p22/09
b.-dimiz p35/05
b.-eyin tep p01/19
b.-gey pch11/03
b.-gey men p32/10, p32/11
b.-gey men p24/08
b.-gey men tep p24/04, p24/05
b.-gil p24/07, p24/08
b.-gim p28/11
b.-gim üçün p28/08
b.-güsi erdi pch34/11
b.-igme (ög ber-) p05/21
b.-im yok p25/07
b.-iñ p22/13, p23/17
b.-ip p23/14, p24/03
b.-medi pch34/12

b.-medin p24/04
b.-mediñ p22/08, p24/09
b.-mekke p01/15
b.-ser p22/11, p22/12
b.-ser berdim tep p24/09
b.-ü p21/12
b.-zün p13/03, p21/16, p23/18, p25/14, p28/24, p30/13
[=41]
berü beri, geri, bana doğru, bana, ..dan bu yana, …dan beri
b. p01/01, p25/03, p25/08
b. (-da berü) pch08/07
b. (-ta berü) p01/25
[=5]
beş beş
b. p01/64, p02/15, p03/09, p03/25, p22/12, p36/01, pch07/17, pch07/17, pch34/19, pch34/21
b. teñri beş tanrı p05/06
[=11]
beş yegirmi on beş
b. pch34/05
[=1]
beşinç beşinci
b. p05/07
b. ay(1) beşinci ay pch16/03
[=2]
bışıg işlenmiş, dövülmüş, olgun
b. torku işlenmiş ipek p18/11, p35/06
[=2]
bil- bilmek, anlamak, kavramak, farkına varmak
b. p22/17
b.-iñ p28/22
b.-ir pch16/16
b.-mez siz p01/39
b.-se pch16/16
[=5]
bilen ile, birlikte
b. p30/05
[=1]
bilge bilge, bilgili kişi, bilgili, bilgelik, hikmetli
b. p/ek05/10, p04/02, p21/01, pch16/17
b. bilig bilgelik bilgi p05/51
b. bilig.aşnukı bilgelik bilgi öncesi p05/30, pch06/04
b. biliglig bilge bilgili p20/01
b. bol- bilge olmak pch17/07
b. ög(1).teñri ana tanrıça p05/05
b.+si p03/04, p03/20
b. tüzün.kılınç bilge asil davranış p20/01
[=13]
bilig bilgi
b. pch07/02, pch07/02
b. (bilge bilig) bilgelik bilgi p05/30, p05/51, pch06/04
b. (keñeşlig bilig) danışıklı bilgi pch16/12
b.+i p01/62
b.+imizni p01/54
b.+iñiz p04/02
b. savı bilgi sözü pch16/17
[=10]
biliglig bilgili
b. p02/31
b. (bilge biliglig) bilge bilgili p20/02
b. (kertgünç biliglig) inançlı bilgili p02/27
[=3]
biliş- anlaşmak
b.-gey siz p28/20
[=1]
bir(1) bir, bir adet olan, sayı
b. p/ek01/45, p02/06, p02/12, p05/62, p14/17, p14/27, p14/28, p17/06, p18/09, p18/09, p18/11, p21/10, p22/09, p22/10, p22/10, p22/12, p22/16, p23/14, p25/09, p25/11, p26/10, p28/10, p28/11, p29/05, p29/06, p29/07, p29/08, p29/11, p29/14, p30/04, p30/07, p30/08, p35/02, p35/05, p35/06, p35/06, p36/02, p36/02, p36/03, p36/03, pch15/28, pch17/04, pch34/07, pch34/08, pch34/17, pch34/19, pch34/26, pch34/26, pch34/27, pch34/28
b. (bir bir) bir bir p14/21
b. bir(1) bir bir p14/21
b.+din señkiz birden sekize p14/25
b. ekki bir iki p14/13, p26/06

b. ekkike bir ikisine pch11/08
[=56]
bir(2) belgisizlik anlamı veren herhangi bir
b. p01/23, p02/07, p05/80, p14/08, p21/11, p23/11, p25/05, p26/08, p26/10, p28/11, p30/03
b. **birke** birbirine pch11/01, pch11/02
b.+ke (bir birke) birbirine pch11/01, pch11/02
b. kün bir gün p/ek15/05
[=16]
bir otuz yirmi bir
b. pch34/01
[=1]
bir yegirminç on birinci
b. p05/13
[=1]
birle ile, birlikte, beraber
b. p/ek01/27, p01/24, p02/11, p18/08, p20/16, p23/17, p24/05, p26/04, p27/05, p27/11, p28/20, p29/06
[=12]
biti- yazmak
b.-dim p/ek15/05, p14/12
b.-geli p/ek01/03
b.-miş p/ek01/04, p26/06
b.-miş siz p28/16
b.-yü pch07/10, pch15/19
[=8]
bitig yazı, mektup, kitap, yazılı belge
b. p/ek01/45, p/ek15/06, p/ek3/03, p21/12, p22/03, p22/08, p22/09, p23/11, p24/07, p24/10, p24/10, p25/04, p25/10, p26/04, p26/05, p26/05, p26/08, p26/09, p26/10, p26/10, p26/11, p27/10, p28/07, p28/14, p29/11, p29/15, p30/02, p30/03
b. (esengü bitig) esenlik mektubu, esenlik bildiren mektup p05/81, p19/03
b. (nom bitig) öğreti kitabı p/ek01/03
b. (ödig bitig) tutanak mektubu pch34/19
b. (ötüg bitig) başvuru yazısı pch10/02
b. bitiginçe mektup yazısı p20/05
b.+bitiginçe barça p21/10
b.+de p05/66, p22/06, p22/09, p23/07, p27/06, p28/06, p28/14, p28/16, p29/04, p32/04
b.+de (esengü bitig) p20/06
b.+im p30/12
b.+im (esengü bitig) p21/14
b.+imiz p24/01, p24/12, p25/13, p26/01, p28/25, p29/01, p31/01
b.+imiz (bitgimiz) p25/01
b.+imiz (esengü bitig) p23/02
b.+in (tavgaç bitig) Çin yazısı pch15/17
b.+ince (bitig bitiginçe) p20/05, p21/10
b.+iñizler p20/11
b.+ol p26/06
[=62]
bitigüçi yazıcı
b. p/ek15/04
[=1]
bititig kitap
b. (ötüg bititig) dilek kitabı pch10/03
[=1]
bitkeçi kitap yazıcı
b. p/ek01/47
[=1]
biz biz
b. p/ek15/01, p01/56, p20/05, p21/10, p21/11, p22/02, p22/06, p22/19, p23/04, p23/06, p23/12, p23/12, p26/02, p26/06, p26/11, p27/04, p29/03, p29/04, p29/09, p30/03, p32/02, pch08/03
b.+iñ p/ek15/06, p01/37, p01/41, p01/54, p01/57, p02/07, p20/07
b.+iñe p05/21, p23/11, p28/01, p31/02, pch15/18
[=34]
bodısavat gelecekteki buda, aydınlanma varlığı, tanrı adayı
b. p02/21, p02/22, p02/22, p02/26, p02/27, p02/28, p02/29, p02/30, p02/31, p02/33, p02/34, p02/34, p02/35, p02/36, p02/37, p02/39
b.+lar p02/20, p02/25, p02/38, p03/08, p03/24
b. üçün p01/14

[=22]
bodısavata bknz. bodısavat
b. p02/30
[=1]
bodug boya
b. p24/08, p30/07, p30/08
[=3]
bodun halk
b. üze halk üstünde p09/07
[=1]
bol(ı)- olmak
b.-alık bol- güçlü olmak p14/08
b.-alışık bol- alışık olmak pch16/15
b.-alkatmış bol- kutsanmış olmak p05/01, p05/02
b.-añlık bol- bol olmak p14/11
b.-ayaglıg bol- saygın olmak p05/23
b.-ayıg atlag bol- kötümser olmak p20/15
b.-bay bol- zengin olmak pch16/09
b.-bilge bol- bilge olmak pch17/07
b.-bolmakı bol- mümkün olmak pch15/25
b.-burkan bol- burkan olucular p02/24
b.-ermeki bol- utanma duygusu olmak p/ek01/19
b.-kapgan bol- kapmış olmak p17/09, pch17/06
b.-kergek bol- gerek olmak, gerekmek p/ek01/51
b.-kıvlıg bol- talihli olmak p/ek01/49
b.-kirmeki bol- girmeyi nasip olmak p05/25
b.-kutlug bol- kutlu olmak, ihsana kavuşmak p/ek01/04, p/ek15/03, p14/06, p14/10
b.-kutlug kıvlıg bol- kutlu, talihli olmak pch15/23
b.-negü bol- nasıl olur pch07/09
b.-ödig bol- kaydolmak pch15/19
b.-ögrünçülüg bol- sevinçli olmak p01/22, p05/20
b.-ögütmiş bol- yetenekli olmak p05/22
b.-tegmek bol- ulaşmak pch16/08
b.-tegmez bol- değmez olmak p13/05
b.-terk bol- çabucak olmak p19/05
b.-tirig bol- canlı olmak p05/20
b.-tugmakı bol- doğmaları mümkün olmak p/ek01/09
b.-tugmakları bol- p/ek01/28
b.-tugun bol- doğmuş olmak p17/06, pch17/04
b.-tutgan bol- tutmuş olmak p17/07, pch17/05
b.-tükemiş bol- bitmiş olmak p05/16
b.-ülüg bol- nasip olmak p/ek01/22, p/ek01/24
b.-yarlıg bol- ferman buyurmak p05/74
b.-yavız bol- kötü olmak p21/12
b.-yavrı bol- pch07/19
b.-yazuk bol- günah olmak p/ek15/05, p05/82
[=45]
bol-
b. p02/24
b.-gay pch11/06
b.-gay (bolmakı bolgay erdi pch15/25
b.-gay erdi pch15/23
b.-guçılar (burkan p02/24
b.-makı (kıvlıg bol-) p/ek01/49
b.-makı (kutlug kıvlıg bol-) pch15/23
b.-makı bolgay erdi pch15/25
b.-mañ (ayıg atlıg bol-) p20/15
b.-maz pch16/10, pch16/11
b.-mazun (yazuk bol-) p05/82
b.-sa (alışık bol-) pch16/15
b.-sar (kergek bol-) p28/13
b.-sar (terk bol-) p19/05
b.-sar (yavrı bol-) pch07/19
b.-tı pch17/10
b.-tı (kutlug bol-) p/ek15/03
b.-tı (tükemiş bol-) p05/16
b.-tı (yarlıg bol-) p05/74
b.-tı (yavız bol-) p21/12
b.-tı erser (kergek bol-) p/ek01/51
b.-tumuz (ögrünçülüg bol-) p05/20
b.-tumuz (tirig bol-) p05/20
b.-up p01/22
b.-ur p17/05, p17/06, pch17/03
b.-ur (bilge bol-) pch17/07
b.-ur (kapgan bol-) p17/09, pch17/06
b.-ur (negü bol-) pch07/09

b.-ur (tugun bol-) pch17/04
b.-ur (tutgan bol-) p17/07, pch17/05
b.-ur mu p24/04, p24/06
b.-zun p/ek01/50, p05/26
b.-zun (alık bol-) p14/08
b.-zun (alkatmış bol-) p05/01
b.-zun (anlık bol-) p14/11
b.-zun (ayaglıg bol-) p05/23
b.-zun (bay bol-) pch16/09
b.-zun (kirmeki bol-) p05/25
b.-zun (kutlug bol-) p/ek01/04, p14/06, p14/10
b.-zun (ödig bol-tep) pch15/19
b.-zun (ögütmiş bol-) p05/22
b.-zun (tegmekimiz bol-) pch16/08
b.-zun (tegmez bol-) p13/05
b.-zun (tugmakı bol-) p/ek01/09
b.-zun (ülüg bol-) p/ek01/22, p/ek01/24
b.-zun (yazuk bol-) p/ek15/05
b.-zunlar p/ek01/21
b.-zunlar (alkatmış bol-) p05/02
b.-zunlar (ermeki bol-) p/ek01/19
b.-zunlar (tugmakları bol-) p/ek01/28
[=60]

boz kül rengine çalan, grimsi, gri
b.+bulıt pch15/04
[=1]

bozlug kül rengine çalan, grimsi
b. pch15/05
[=1]

böri bars özel isim, bir erkek adı
b.+ka üçün pch34/08
[=1]

böri sañun özel isim, bir erkek adı
b.+ta pch34/10
[=1]

börilig kurt yaratılışı, kurda benzer, kurt gibi, kurt doğası
b.+i pch16/15
[=1]

böz bez
b. (yinçke böz) p24/03, p25/11
b.+i p27/08
b.+mü p27/09
[=4]

braman braman, kutsal budaların lakabı
b. p01/23, p01/46, p01/57
b.+ka p01/36
b.+lar p01/20
b.+ta p01/35
[=6]

bu(1) sıfat
b. p/ek01/02, p/ek01/04, p/ek01/07, p/ek01/24, p/ek01/50, p/ek15/01, p/ek15/04, p/ek15/05, p01/03, p01/46, p01/50, p01/59, p02/23, p02/23, p02/37, p05/24, p13/02, p20/05, p21/10, p22/10, p23/10, p23/15, p24/07, p26/05, p26/12, pch08/04, pch15/14, pch15/14, pch15/17, pch15/22
b.+kün tegi pch15/29
[=31]

bu(2) zamir
b. p/ek01/21, p/ek01/28, p35/08, pch34/15
b. erür p02/14, p02/21, p02/25
b. mançulayu p30/06
b. munça p35/07, pch08/11, pch08/13, pch34/15
b. munça.ka tegi p23/06, pch15/31
b. munçaka tegi p20/10
b. munçulayu p01/37, p01/40
b. munta p/ek01/05, p18/02, p18/07, p22/08, p22/10, p23/06, p25/05, p25/07, p26/02, p29/04, p32/02, p32/08
b. muntag p01/59, p20/13, p24/04
b. muntag (bu muntag) p01/36
b. muntakıtı p25/11
b. munuñ p01/48
b. şu p22/12
[=36]

bu' değerli
b. pch15/17
[=1]

bul- bulmak, almak, kazanmak
b.-gay siz pch11/04
b.-madım p26/05
b.-mış p05/50, p05/51
b.-mış (kut bul-) kut bulmak, ihsan bulmak p/ek05/09, p05/49, p09/02, pch19/05

b.-mış (ülüg bul-) kısmet bulmak, nasip bulmak p09/04, pch19/05
b.-tı p22/14, p22/14
b.-tu p22/03
b.-tum p28/07
b.-tumuz p20/11, p22/04, p32/04, pch16/05, pch16/06
b.-tuñ p22/11
b.-tuñuz (kut bul-) p/ek01/34
b.-ur p27/09, pch17/09
[=23]
bulganyuk bulanık, karışık
b.+köñüllüg bulanık gönüllü, duygu durumu karışık p01/26
[=1]
bulıt bulut
b. (boz bulıt) gri bulut pch15/04
b. (kara bulıt) siyah bulut pch15/03
[=2]
bulunç fayda, kazanç
b.+(üdrülmiş bulunç) p05/43
b.+aşnukı p05/41, pch06/13
[=3]
buluñ taraf
b.+da (tört bulun) pch11/03
b.+dakı p01/20
b.+tın yıñak p04/07
[=3]
burkan buda, peygamber
b. p02/01, p02/08, p13/04
b. (ilig burkan) hükümdar Burkan p01/13
b. (mani burkan) Mani Burkan p05/01, p05/17
b. (teñri burkan) Tanrı Burkan p02/04
b.+altun Burkan Altın p/ek01/29, p/ek01/30
b.+bol- burkan olmak p02/23
b.+ka p04/08, p04/09, p04/11, p04/13
b.+kutı burkanın ihsanı p01/31, p02/02
b.+lar p05/15, p13/02
b.+lar birle p/ek01/27
b.+larda p05/49, p09/03, pch19/05
b.+larka p03/12
b.+larnıñ p03/08, p03/25, p04/05
b.+nomı burkan öğretisi p02/05
b.+yolı burkan yolu p01/04
[=28]
bursıñ rahip, din adamı
b. erdeni rahipler cevheri p03/03, p03/19
[=2]
busan- endişe etmek, endişelenmek, kederlenmek
b.-maglar p21/05
b.-mañlar p19/04
b.-tı p01/63
b.-tımaz p20/13
[=4]
buşuşsuz tehlikesiz, dertsiz, kaygısız
b. kadgusuz tehlikesiz tasasız p/ek01/25
[=1]
but Buda
b. (namo but) Buda'ya saygı p/ek01/46, p/ek3/03, pch07/08
[=3]
buyan sevap
b. p/ek01/04, p/ek01/07, p/ek01/21
[=3]
buyruk buyruk, emir
b. pch11/08
[=1]
buz kin
b. (üz buz) kin ve nefret p01/25
[=1]
buz- bozmak
b.-ar siz p01/31
[=1]
bügü büyü
b. p05/73
[=1]
bügülüg büyülü, büyüleyici, bilgili, bilgiyle donatılmış, yüce bilgi sahibi dahi
b. p02/09, p02/10, p03/13, p04/02
b. lenhua büyülü nilüfer çiçeği, Buda'nın lakabı p02/29
[=5]
çanak çanak
ç. (kümüş çanak) gümüş çanak pch34/02
[=1]
çeçek(1) özel isim, bir kadın adı

ç. p/ek3/03
ç.+teñrim p17/11
[=2]
çeçek(2) çiçek
ç.+ke p21/03
[=1]
çeçim özel isim, bir kişi adı
ç.+birle p29/05
ç.+ke p29/06
[=2]
çıgay fakir, yoksul
ç. p01/17, p01/20
[=2]
çıkanlaş- kuzen gibi anlaşmak
ç.-gu p28/21
[=1]
çigar kumaş için ölçü birimi gibi top
ç.+ı p27/08
[=1]
çigşi özel isim, bir erkek adı
ç. p27/03
[=1]
çigşi oklı yoknan birge özel isim, bir erkek adı
ç.+yin pch15/21
[=1]
çilt- saygı göstermek
ç.-ti pch15/16
[=1]
çindemüni erdeni Çindemüni cevheri, İstek Mücevheri isimli Dhara
ç.+teg p03/04, p03/21
[=2]
çoglug haşmetli, parlak
ç. p/ek05/02, p05/54, pch07/11
[=3]
çor özel isim, bir erkek adı
ç. p23/08, p23/09
[=2]
çor tirek özel isim, bir erkek adı
ç. pch07/05
[=1]
çor topulgak özel isim, bir erkek adı
ç. pch15/12
[=1]
çu özel isim, bir erkek adı
ç. p18/05
[=1]
çu hayşın özel isim, bir erkek adı
ç. p18/08
[=1]
çubukan hünnap
ç. p29/11
[=1]
çumullar kiçig toyunçın özel isim, bir erkek adı
ç. p22/04
[=1]
çuñul özel isim, bir erkek adı
ç.+takı p19/04
ç.+tın p20/16
[=2]
darm şeriat
d. (namo darm) şeriate saygı p/ek01/46, p/ek3/03
[=2]
darm vatz açarı özel isim, bir erkek adı
d. p/ek01/14
[=1]
dıdım taç
d.+ka tegimlig taca yakışır p/ek05/04, p05/56
[=2]
dram dharma
d. (namo dram) Dharma'ya saygı pch07/08
[=1]
e- i- ek filli
e.-dimiz p12/06
[=1]
eçi ağabey
e. p/ek01/17
e.+k p20/07
[=2]
eder eyer
e. p22/20
[=1]
edgü iyi
e. p24/07, p30/08, pch07/10, pch16/01, pch16/05
e. (ne edgü kılınç kıl-) p01/09, p01/09
e. at iyi adı p/ek05/07, p28/03
e. atı iyi adı p20/02, p21/02
e.+de p/ek01/19
e.+de edgüsi iyiden iyisi pch07/09
e.+e esene erür p20/10

e.+erür p19/05, p32/02
e.+esen iyilik ve esenlik p21/11
e.+esen ermiş p23/05
e.+esen erür p23/07, p26/02, p29/04
e.+esene erür p20/05
e.+ke pch11/07
e. kılınç iyi davranış, salih amel, sevap olan davranışlar p/ek01/05, p/ek01/07, p/ek01/21
e. kılınç kıl- iyi davranış, salih amel, sevap olan davranışlar yapmak p01/07, pch07/09
e. kılınçlıg iyi davranışlı, salih amelli p01/05, p01/53, p05/13
e. mü p21/04, p22/03, p22/06, p23/04, p26/02, p27/04, p32/01
e. öd iyi zaman p05/16
e. ögli p05/60
e. sakınaglı iyi fikirli p05/61
e.+si (edgüde edgüsi) iyiden iyisi pch07/09
e.+sin p05/61
e.+ti p01/48, p30/04
[=45]
edgü yegen özel isim, bir erkek adı
e. elginte p25/12
[=1]
egil
e. p12/05
[=1]
egsüklüg hatalı, kusurlu
e. yazuklug hatalı kusurlu pch08/02
[=1]
ekki iki
e. p/ek05/01, p/ek05/03, p/ek05/04, p03/11, p03/27, p05/53, p05/55, p05/56, p14/20, p14/29, p23/15, p23/15, p23/16, p23/17, p23/18, p23/18, p24/03, p24/03, p24/04, p24/06, p24/07, p24/11, p27/08, p28/21, p35/03, p35/07, pch34/02, pch34/02
e. (bir ekki) bir ikisine, birkaçına p14/13, p26/06
e.+ke (bir ekki) pch11/08
e.+miñ p02/12
e.+n ara p14/16
e.+ün (ekkün) pch15/02
[=34]
ekki yegirmi on iki
e. p05/16
[=1]
ekki yegirminç on ikinci
e. p05/15
[=1]
ekki yüz iki yüz
e. p14/22
[=1]
ekkinti ikinci
e. p05/05
[=1]
eksük eksik
e. p/ek01/50
[=1]
el tona tigin özel isim, bir erkek adı
e. p05/57
[=1]
elgin özel isim, bir erkek adı
e.+te p29/15
[=1]
elginte vasıtasıyla
e. p23/14, p25/12, p26/07, p26/08, p26/09, pch08/08
[=6]
elit- göndermek, ulaştırmak, iletmek, götürmek
e.-elim p23/12
e.-memiş (eltmemiş) p29/19
e.-miş p23/08
e.-miş (eltmiş) p29/19, p29/20
e.-sere pch07/03
e.-ti p18/09, p18/10, p36/07
e.-üt (ertüt) p18/12
[=10]
emgek eziyet, acı, sıkıntı, ızdırap
e.+inte (tamu emgekinte) cehennem ızdırabı p03/01, p03/17
[=2]
en- yükselmek
e.-mak pch08/08
[=1]
entiri içinde, içeri, içte
e. biz pch15/02
[=1]
eñür sonuncu olan, en son
e. p22/03, p32/03

[=2]
eñürki sondaki
e. p05/73
[=1]
epçep karışıklık
e. p22/13
[=1]
er erkek, asker, bey, koca, eş
e. p28/12
[=1]
er(1)- isimleri yüklem yapar
e.-di p18/06, p24/02, p24/03, pch34/11
e.-kan p24/03
e.-meki bol- p/ek01/19
e.-mez p22/12
e.-miş pch07/03, pch07/03
e.-miş sizler p01/65
e.-mişiñizlerni p23/05
e.-se p30/07, p30/11
e.-ser p/ek01/07, p/ek01/42, p01/18, p05/75, p05/78, p22/11, p28/08, pch11/06, pch15/18
e.-ti p01/04, p01/05, p01/13, p05/72
e.-tiler p02/14, p02/19, p02/24
e.-ür p02/14, p02/21, p02/26, p19/05, p22/03, p22/06, p23/05, p29/03, p29/04, p30/09, p32/02, pch15/31
e.-ür biz p20/10, p23/07, p26/03
e.-zünler p/ek01/26
[=45]
er(2)- fiilleri yüklem yapar, ulaşmak, erişmek, var olmak, bulunmak
e.-di p18/02, p20/09, p20/12, p28/10, p28/10, p28/11, p28/12, p28/15, pch15/23, pch15/25
e.-dim p21/07
e.-ip p23/13
e.-maz erti p01/15
e.-miş p01/66, p23/09
e.-mişlerniñ p12/04
e.-ser p/ek01/51, p28/18
e.-ser men p24/05
e.-ti p02/10, p02/19
e.-ur ti p01/07
e.-ür p01/47, pch07/10
e.-ür biz p20/05
e.-ür men pch15/29
e.-ürü p02/10, p02/19
[=28]
er asker, erkek
e.+(alp er) kahraman asker pch07/19
[=1]
erdem erdem, fazilet, iyilik, üstün nitelik
e.+in p/ek05/09
e.+iñiz p05/24
[=2]
erdemlig erdemli, faziletli, üstün nitelikli
e. p02/11, p04/07, p05/05
e.+(alp erdemlig) p05/53
[=4]
erdeni cevher, mücevher, değerli şey
e.+(sudur erdeni) sudur cevheri p12/08
e.+ke (bursıñ erdeni) rahipler cevheri p03/03, p03/19
e.+ke (nom erdeni) şeriat cevheri p03/16
[=4]
erdeni çeçek özel isim, bir kadın adı
e. p02/34
[=1]
erdenilik cevherli
e.+kıdıg teg cevherli kıyı
p03/06, p03/22
[=2]
eren soylu bey, kahraman
e.+ler pch07/01, pch07/07
[=2]
erinetüv özel isim, bir şehir adı
e. p01/12
[=1]
erk güç, kudret, iktidar, otorite
e.+i ol p29/18
[=1]
erkelig bknz. erklig
e. p03/27
[=1]
erki belki
e. p05/74
[=1]
erklig güçlü, kudretli, ihtişamlı
e. p03/11
e.+küçlüg p/ek05/05
[=2]
ermen wispuhr özel isim, bir erkek adı
e. pch07/17

[=1]
ernim özel isim, bir erkek adı
e. p01/03, p01/12
e. ilig Ernim adlı hükümdar p01/27, p01/43, p01/50, p01/58, p01/67
[=7]
ert- aşmak, geçmek, bırakmak, vazgeçmek
e.-ü u- p01/55
[=1]
ertiñü çok, çok fazla, aşırı derecede, iyice
e. p01/05, p01/08, p01/23, p01/26, p01/34, p01/60, p01/63
[=7]
ertürmüki özel isim, bir erkek adı
e. p01/23
[=1]
erük erik
e. p29/08
[=1]
erüş çok, çok sayıda, birçok, fazla
e. p02/18
e. üküş çok fazla p02/20
[=2]
esen sağ, sağlıklı, iyi durumda, esen
e. p27/05
e. (asıg esen) p22/14
e. (edgü esen) fayda ve esenlik p20/10, p21/11, p23/05, p23/07, p26/03, p29/04
e.+e (edgü esen) p20/05
e.+ıñızlerni p20/11
e.+igizlerni p21/04
e.+mü p26/02, p27/04
e.+müsilerniñ p21/04
e.+ol p25/11
e. teg- p19/04
e. tükel sağ salim, tamamen sağlıklı p/ek15/03, p13/03, pch15/24, pch15/29, pch16/08
e. tükel erür pch15/31
[=22]
esengü esenlik, sağlık, iyi oluş, selamet
e. p29/01, p31/01
e. bitig esenlik mektubu p05/81, p19/03, p20/06, p21/14, p23/02
e.+müz p27/03, p28/05
e. yarlıgımız hatır mektubu p17/12
[=10]
esengüle- esenlik dilemek, iyi olmasını istemek, sağlık dilemek, esenlemek, selam göndermek
e.-yü p20/04, p22/02, p22/05, p23/03, p29/03
e.-yü (amranu esengüleyü) severek esenlemek p31/05
[=6]
essiz kötü, değersiz, yararsız, bozuk
e. p01/30
[=1]
eş hayat arkadaşı
e.+i pch34/21
[=1]
eşiç kazan, kap, metal kap
e. karası kazan karası pch16/13
[=1]
eşid- işitmek, duymak, haber almak
e.-eyin p01/10
e.-geli p01/20
e.-ip p01/50, p01/60, p20/12, p20/13, p21/05, p23/06
e.-ip (sarsıg sav eşid-) p01/36
e.-tim p25/02, p28/08
e.-timiz p20/07, p20/08
e.-tükümüz p02/07
e.-türügli (eştürügli) p05/28
e.-ü p32/05
[=16]
eştür- işitmek
e.-ügli (ögrünç eştürügli) sevinci işiten pch06/02
e.-ügli (ögrünçu eştürügli) p05/68
[=2]
et- düzenlemek, yapmak, meydana getirmek
e.-miş pch15/06
[=1]
etig muhteşem, ihtişamlı
e. p29/19
e. küçe- p29/17
[=2]
etingüçi özel isim, bir erkek adı
e. teg p12/05
[=1]
etnyetkentin özel isim, bir erkek adı

e. ulatı p02/15
[=1]
etöz vücut, beden, cisim, görünüş, şekil
e. p/ek03/01
e. (kataklıg etöz) sert görünüşlü pch08/05
e. birle p27/05
e.+de p/ek01/24
e. körki p04/06
[=5]
etözlüg cisimli, bedenli, vücutlu
e. p04/10
[=1]
ev ev, hane
e. bark ev bark p20/14
e.+de p23/17, p23/19, p32/06
e.+deki p23/01, p23/12
e.+ige p18/04
e.+immizke p/ek15/04
e.+inte p29/19, p29/20
e.+teki p30/01
[=11]
evinlig mutlu, sevinçli, neşeli
e. p05/18
[=1]
evke öfke
e. p13/05
[=1]
ey kat, çok, kuvvetlendirme sözü
e. p14/01
[=1]
ezrua özel isim, bir tanrı adı
e. teñri p05/04
[=1]
ezük sapkın, yanlış yolda olan, bozulmuş, şaşırmış
e. kıl- p24/04
[=1]
friroşan özel isim, bir tanrı adı
f. teñri p05/07, p05/36, pch06/09
[=3]
fristom murwa özel isim, bir erkek adı
f. pch07/18
[=1]
frişti melek, kutsal varlık
f. (yakov frişti) yakup meleği p05/53
f.+ler (yaruk frişti) p05/02
[=2]
gau ulug tirek özel isim, bir erkek adı
g. oglı pch15/27
[=1]
gerü geri**,** tekrar**,** yeniden
g. p03/11
[=1]
hirza bağışlamak
h. (manastar hirza) günahlarımı bağışla pch08/02
[=1]
hormuzta özel isim, bir tanrı adı
h. süñüşi pch08/06
h. teñri p01/39, p05/06, p05/28, p05/68, pch06/02
[=6]
hroştag özel isim, bir tanrı adı
h. pch06/15
h. teñri p05/43
[=2]
hşnaki alp kara yinçke özel isim, bir erkek adı
h. p05/59
[=1]
hşyşpt özel isim, bir tanrı adı
h. teñri p05/39, pch06/11
[=2]
huaçan özel isim, bir erkek adı
h. pch34/25
[=1]
humar özel isim, bir erkek adı
h. p/ek01/16
[=1]
humaru özel isim, bir erkek adı
h.+oglı p21/15
[=1]
ıd- göndermek, yollamak, ulaştırmak
ı. p21/12, p21/12, p26/10
ı.-alam p20/06
ı.-alap p01/15
ı.-alım p05/69, p23/08, p26/03, p32/03
ı.-ayın p22/07, p28/07, p29/05
ı.-gay (yanturu ıd-) p28/15
ı.-gıl p24/10
ı.-ıñ p23/12, p27/10, p28/14
ı.-ır p27/04
ı.-madım p29/16
ı.-mak ermez p22/12
ı.-masar p29/17

ı.-maz p30/03
ı.-maz p25/04
ı.-mış p22/13, p29/15
ı.-sar p22/07
ı.-tep p28/09
ı.-tım men p19/03
ı.-tımız p05/81, p23/14, p24/10, p25/10, p26/11, p29/12, p31/12, p32/06
ı.-u p32/11
ı.-ur p20/04, p22/02, p22/06, p22/19, p23/04, p26/11, p29/03, p29/09, p30/02
ı.-ur biz p05/66, p17/03, p17/14, p28/06
ı.-ur biz (köñül ıd-) p26/01
ı.-ur men p21/06, p24/02, p30/02
[=54]
ıdı hiç
ı. mu p25/06
[=1]
ımırt karanlık
ı. p/ek01/32
[=1]
ınak inanç, güven, güvence, dayanak
ı.+ı (umug ınak) umut ve inanç p03/10
ı.+ı (umugı ınakı) p03/26
[=2]
ınal soylu kişi, sarayın önde gelenleri
ı.+larka p32/07
[=1]
ınanç özel isim, bir erkek adı
ı. p05/21
ı.+lar p01/35
ı.+larınta p01/59
[=3]
ınanç sañun özel isim, bir erkek adı
ı. pch07/04
[=1]
ınça öyle, o şekilde, öylece
ı. tep p01/01, p01/08, p01/11, p01/28, p01/36, p01/44
[=6]
ırak uzak
ı. p17/13, p20/03, p22/01, p22/05, p29/02
ı.+tan p17/02, p23/03
ı.+tın p05/65, p26/01
[=9]
ıshak özel isim, bir erkek adı
ı.+ka p21/02, p21/15
[=2]
ışı- ışımak
ı.-ugma (ışugma) ışıyan p05/15
[=1]
ıt köpek
ı.+ı (agıl ıtı) ağıl köpeği pch16/15
ı. yıl p18/01
ı. yılın köpek yılı pch34/10
[=3]
ıt sıñkur özel isim, bir erkek adı
ı. p33/07
[=1]
ıt- bknz. ıd-
ı.-gay p30/11
ı.-gay men p30/09
ı.-gıl p30/07, p30/08
ı.-u u- p30/10
[=5]
iç iç, iç taraf, iç kısım, iç dünya
i.+içegü p01/54
i.+inte p/ek01/50, p05/62
i.+inteki p01/33
i.+intin (yer suv içi) pch08/09
i. nom p12/03
i.+re p/ek01/20
[=7]
iç- içmek
i.-ip (yep içip) yiyip içip p05/19
[=1]
içegü iç, içeride bulunan
i. (iç içegü) p01/54
[=1]
içger- özümsemek
i.-di p01/55
[=1]
içi özel isim, bir erkek adı
i. p35/05
[=1]
igsiz hastalıksız, dertsiz, sağlıklı
i. tugasız hastalıksız sıkıntısız p/ek01/18
[=1]
il ülke, devlet, memleket, şehir
i. (altun il) altın ili pch16/03

i.+im p14/02
i.+im (tuglug il) sancaklı ülkem p14/04
i.+iñe (yaglakır ili) yaglakır devleti pch15/27
i. kan ülke hanı, devlet hükümdarıp01/34
i.+ke (altun il) pch16/07
i. ötüken ötüken ülkesi pch15/01
i. törü devlet düzeni p01/31
i. tut- devlet yönetmek p/ek05/09
[=9]
il almış tarkan özel isim, bir erkek adı
i.+ka p24/01, p24/13
[=2]
iletü parça, kumaş parçası
i. p14/17, p14/21, p19/01, p25/11
[=4]
ilig hükümdar, yönetici, kağan, han
i. p01/03, p01/39, p05/04
i. (ernim ilig) ernim adlı hükümdar p01/43, p01/59
i. (teñri ilig uygur kan) tanrı hükümdarı Uygur Hanı p17/01
i. (tört yaruk ilig teñriler) dört ışık hükümdarı tanrılar p09/01, pch10/04
i. (ulug ilig) yüce, kudretli, güçlü hükümdarp01/29
i. (yaruk ilig) ışıklı hükümdar tanrıpch08/12, pch08/14
i. burkan hükümdar burkan p01/13
i.+de (ernim ilig) ernim adlı hükümdar p01/50
i.+i p33/10
i.+ig (ernim ilig) p01/27
i.+imizni p01/42
i. kan hükümdar han p01/04, p01/12, p01/24, p01/37
i.+ke (ernim ilig) p01/67
i. kunçuy kunçuy adlı hükümdar p22/18
i.+niñ (yüz ilig) pch16/04
[=23]
ilk ilk, başlangıçtaki, baştaki
i.+i pch15/06
[=1]
illig bknz. ilig
i. p/ek05/06
i. (tört yaruk illig teñri) p05/48
[=2]
in küçük erkek kardeş
i. p/ek01/17
i.+im pch15/30, pch15/30
i.+imiz p21/02, p31/03
i.+isin p18/03
[=6]
inçip buna karşın, buna rağmen, böylece
i. p01/56
[=1]
irig iri, kaba yapılı
i. sarsıg sav iri kaba söz p01/28
[=1]
irinç acı, ıstırap, üzüntü, sıkıntı veren
i. p01/18
[=1]
isin- ilgilenmek, ilgi göstermek, yakınlık göstermek, değer vermek, gönül yakınlığı göstermek
i.-ü amranu ilgi gösterip severek, gönülden ilgilenip severek p17/02, p17/14, p20/04, p22/01, p22/05, p23/03, p29/02
[=7]
iste- istemek, dilemek, talep etmek
i.-dümüz p18/07
[=1]
isteg istek
i.+ler tep p18/06
[=1]
iş iş**,** uğraş**,** mesele, yapılacak şey
i. erser pch11/05
i.+im p19/05
[=2]
işlet- işletmek
i.-zün p23/19
[=1]
it bars özel isim, bir erkek adı
i. p29/09
[=1]
ka yakınlık, akraba
k. kadaş bütün aile p/ek01/17
[=1]
kaça kap, tabak
k. p30/06

[=1]
kaçug geçiş yeri
k. pch08/06
[=1]
kadaş aile, akraba
k.+(ka kadaş) p/ek01/17
[=1]
kadgu kaygı
k.+larık p03/17
[=1]
kadgusuz sıkıntısız kaygısız
k. (buşuşsuz kadgusuz) dertsiz tasasız p/ek01/25
[=1]
kadır öfke
k.+ı üçün p17/08, pch17/05
[=2]
kak- kızmak, öfkelenmek
k.-ıp p25/04
[=1]
kal- durmak, devam etmek, geride bulunmak, kalmak
k.-sar p24/06
k.-tı pch34/01, pch34/03, pch34/04, pch34/04, pch34/05, pch34/06, pch34/07, pch34/08, pch34/16
[=10]
kalın olgun, yaşlı
k. p02/18
[=1]
kaltı demek ki, öyle ki
k. p01/45
[=1]
kamag bütün, hep
k. p/ek01/17, p/ek01/20, p/ek01/22, p01/35, p01/44, p01/49, p01/64, p02/12, p03/03, p03/07, p03/08, p03/09, p03/12, p03/16, p03/20, p03/24, p03/24, p03/25, p03/27, p04/04, p22/04, p22/18, pch15/14
k.+an p05/46
k.+un pch15/06
[=25]
kamçıu özel isim, bir yer adı
k.+ka p20/16
[=1]
kamıl
k.+ta p26/10, p28/24
[=2]
kamşı özel isim, bir erkek adı
k. p33/02
[=1]
kan han**,** hükümdar**,** kağan
k. p23/10
k. (il kan) p01/34
k. (odon kan) Odon Han pch11/10
k. (teñri ilig uygur kan) Tanrı hükümdarı Uygur Han p17/01
k. (teñri uygur kan) Tanrı Uygur Han pch15/08
k. (uygur kan) Uygur Han p/ek05/11
k.+ag p01/40
k.+ag (ilig kan) hükümdar han p01/37
k. birle (ilig kan) p01/24
k. erti (ilig kan) p01/04, p01/13
k.+ı (kök teñri kanı) Gök Tanrı Han p05/40, pch06/13
k.+ı (teñri kanı) p05/04
k.+ı (yer teñri kanı) Yer Tanrı Hanı p05/42, pch06/14
k.+ım (teñri kanı) p14/08
k.+ımız pch07/11
k.+ka p31/10
[=19]
kan- elde etmek, kazanmak
k.-mış p23/10
[=1]
kanınçu özel isim, bir yer adı
k.+da p23/10
[=1]
kanıt- memnun etmek, tatmin etmek
k.-dıñız p23/09
[=1]
kañ baba, ata
k.+ım p/ek01/06, p/ek01/08
k.+ıña p01/46
k.+larımız p/ek01/10
k. tegi pch16/07
[=5]
kap kap, ölçü olarak, kutu
k. p25/09, p29/07, p29/11
[=3]
kap- kapmak
k.-gan bol- p17/08, pch17/06
[=2]
kapak apa özel isim, bir erkek adı

k. pch15/11
[=1]
kapak edgü yegen ukmaz özel isim, bir erkek adı
k. pch15/11
[=1]
kaplan kaplan
k. pch16/10
[=1]
kar özel isim, kişi adının bir bölümü
k. p28/25
k.+da p28/11
[=2]
kar çor özel isim, bir erkek adı
k. birle p20/15
[=1]
kar erdem ınal özel isim, bir erkek adı
k. p28/04
[=1]
kara siyah, kara
k. bulıt kara bulut pch15/02
k.+sı (eşiç karası) kazan karası pch16/13
[=2]
karabaş köle
k. p28/12, p35/02, p35/06, pch34/07, pch34/08
[=5]
karalag siyahımsı
k. pch15/03
[=1]
kararık kararmış, kederlenmiş
k. p03/17
[=1]
karı yaşlı
k. p02/18, p13/04
[=2]
karı- yaşlanmak
k.-sa pch16/17, pch16/18
[=2]
kars yün kumaş
k. p14/15, p24/03, p36/08, pch34/12, pch34/15
k. (kızıl kars) kızıl yün kumaş p14/14, p14/20, p14/22, p14/24, p14/26, p36/06, p36/07
k. (yürüñ kars) beyaz yün kumaş p14/14, p14/23, p14/25
k.+ka pch34/20, pch34/20, pch34/21, pch34/22, pch34/22, pch34/23, pch34/24, pch34/25, pch34/25, pch34/26, pch34/27
k.+ka (kızıl kars) p36/01, p36/02, p36/04
k.+ka (yürüñ kars) p36/03
[=30]
kaşañ apaga özel isim, bir erkek adı
k. pch15/30
[=1]
kat kez, misli, derece, kat
k. p14/01, p14/01
k.+a (tümen kat) p05/63
[=3]
kataglan- bknz. katıglan-
k.-ur p01/14
k.-ur üçün p01/06
[=2]
kataklıg sert, çetin
k. etöz pch08/05
[=1]
katıglan- çabalamak, gayret etmek
k.-ıñ p20/14, p20/15
[=2]
katun sevig özel isim, bir kadın adı
k. p/ek01/16
[=1]
kawdi özel isim, bir erkek adı
k. elginte p26/07
[=1]
kay- dönmek, çevirmek
k.-ıp p01/43
[=1]
kaya kaya, kayalık
k. pch16/18
[=1]
kayu hangi
k. p/ek01/06, p/ek01/37, p01/17
k.+ka p26/09
[=4]
keçe gece, akşam
k. (tañta keçe) sabahtan akşama p23/13
[=1]
keg kâğıt
k.+de p30/03
[=1]

kel- gelmek
k. p25/09
k.-gey biz p20/17
k.-gil p30/06
k.-ip p20/07
k.-ir erdim p21/07
k.-mez p25/03
k.-mez üçün p25/03
k.-mişiñ p31/11
k.-ser p25/05, pch34/14
k.-ti p01/23, p18/05, p20/10, p20/11, p22/03, p22/08, p22/10, p28/07
k.-ti erdi p18/02
k.-tiler p01/21
k.-tim pch15/29
k.-timiz pch16/04
k.-ü u p30/06
k.-ü u- p21/07
k.-ürgey men p21/08
k.-ürmiş p29/20
k.-ürügli p05/21
k.-yük p28/20
k.-zünler p01/18
[=29]
kelin gelin
k.+imiz p21/03
[=1]
kelp devir, çağ, dönem
k. p02/23
[=1]
keltür- getirmek
k.-di p18/06
[=1]
kelür- getirmek
k.-di p35/05, p35/07
k.-eyin p27/09
[=3]
kemiş- bırakmak
k.-tim p35/03
[=1]
ken sonra, ardından, sonraki
k. p/ek01/27, p26/05
[=2]
keniroşan özel isim, bir tanrı adı
k. teñri p05/14, p05/31, pch06/05
[=3]
kenki sonraki, daha sonraki
k. p22/13, p30/11
[=2]
kent şehir, kent
k.+te p02/08
[=1]
kentü kendi, öz
k. p05/73, p05/76
k.+nüñ p05/11
[=3]
keñ büyük, geniş, ulu
k. alkıg büyük yüce p04/09
k. ton geniş elbise pch16/11
[=2]
keñeşlig danışıklı, istişareli, öğütlü
k. bilig danışıklı bilgi pch16/12
[=1]
kerekü özel isim, bir erkek adı
k.+ke pch34/28
[=1]
kergek gerekli, lazım, gerek
k. p01/32, p01/49, p24/03
k. bol- p/ek01/51, p28/13
k.+in p01/19, p01/21
k. tep p36/07
[=8]
kerik çarmıh
k.+de p20/08
[=1]
kertgün- inanmak, iman etmek
k.-mek p05/09
k.-mek aşnukı inanmak öncesi p05/33, pch06/06
[=3]
kertgünç inanç
k. biliglig inanç öncesi p02/27
[=1]
kertü gerçek, doğru, hakiki
k. p05/08
k. aşnukı p05/31, pch06/04
[=3]
kesil- kesilmek
k.-ip p01/41
[=1]
keş bir ölçü birimi
k. pch34/02
[=1]
ket- gitmek
k.-ip barzun p01/57
k.-ti p12/05

[=2]
ketmen kazma, çapa
k. p23/18
k. birle p23/17
k.+ka p23/15
[=3]
keye keşip özel isim, bir erkek adı
k. p02/16
[=1]
keyik geyik, yabani av hayvanı
k. (töz keyik) cins geyik pch16/15
[=1]
kezlik parça, tomar ölçülük
k. p30/07
[=1]
kıdıg kıyı, kenar, sınır
k. (erdenilik kıdık) cevherli kıyı p03/22
k.+ka tegi p19/03
[=2]
kıl(ı)- etmek, yapmak, yaratılmak, kılınmak, davranmak
k.-edgü kılınç kıl- iyi amel yapmak p01/07, p01/07, pch07/09
k.-ezük kıl- yanlış davranış yapmak p24/04
k.-kılınç kıl- davranış yapmak p/ek01/42
k.-muñ kıl- sıkıntı vermek, eziyet etmek p01/61
k.-ne edgü kılınç kıl- p01/09
k.-neçük kıl- ne yapmak, nasıl davranmak p23/11
k.-tüzün kıl- asil yaratılmak p21/01
k.-yok yodun kıl- yok etmek, ortadan kaldırmak p01/34
[=10]
kıl-
k.-ayın p27/09
k.-mışı (kılınç kıl-) p/ek01/42
k.-mışıg p01/09
k.-mışta (edgü kılınç kıl-) pch07/09
k.-sar (ezük kıl-) p24/04
k.-tıñız p01/34
k.-ur (muñ kıl-) p01/61
k.-ur erti p01/07
k.-ur siz (neçük kıl-) p23/11
[=9]
kılıç bknz. kılınç
k. p29/16
[=1]
kılın- yaratılmak, yapılmak, meydana getirilmek
k.-u p20/01
k.-u (tüzün kılın-) asil yaratılmak p21/01
[=2]
kılınç iş, güç, emek faaliyet
k. (edgü kılınç) p/ek01/05, p/ek01/07, p/ek01/21, pch07/09
k. (edgü kılınç kıl-) iyi amel işlemek, sevap kazanmak p01/07
k. (ne edgü kılınç kıl-) p01/09
k. (yavız kılınç) kötü davranış p24/02
k.+ın pch08/03
k.+ıñız erdi p24/02
k.+lag (bilge tüzün kılınç) doğuştan asil yaratılmış p20/01
[=10]
kılınç kıl-
k.-(ayag kılınç) p/ek01/41
[=1]
kılınçlıg davranışlı, tavırlı, tutum sahibi
k. p25/03
k. (ayıg kılınçlıg) kötü davranışlı p01/24, p01/57
k. (edgü kılınçlıg) iyi amelli, salih amelli, iyi davranışlı p01/53, p05/13
k. (körksüz kılınçlıg) çirkin davranışlı p01/24
k. erti (edgü kılınçlıg) p01/05
[=7]
kış kış
k.+ıñ p33/13
[=1]
kıtay çin
k.+ka p23/09
[=1]
kıvlıg uğurlu, talihli, bahtlı
k. (kutlug kıvlıg) uğurlu ve kutlu pch15/23
k. bol- uğurlu olmak p/ek01/49
[=2]
kıvtu
k.+ka pch34/11

[=1]
kız kız, kız evlat, genç kadın
k. p01/46, p25/10, pch16/05
k.+ıg p25/05, p25/06
k. kola- kız istemek pch16/05
[=6]
kızıl kızıl
k. p36/03
k. kars p14/13, p14/20, p14/22, p14/24, p14/26, p36/01, p36/02, p36/04, p36/06, p36/07
[=11]
kiçig küçük, genç, yaşça küçük olan
k. p05/58, p27/02, p31/08, p32/07
k.+i p01/08
k.+ig p23/13
k.+ke p23/02, p30/01
[=8]
kilber yekşü ulug Kilparvrakşu Büyük Dilek Ağacı
k.+nı teg p03/05, p03/21
[=2]
kim(1) hangi, kimse anlamında soru zamiri
k. p/ek01/37, p/ek15/06, p01/39, p28/23, pch08/11, pch08/13, pch15/17, pch16/09
k.+ke p22/10
k.+ol p25/06
[=10]
kim(2) bağlaç
k. p/ek01/51, p01/17, p01/41, p01/61, p05/03, p05/08
[=6]
kingtu açarı özel isim, bir erkek adı
k.+ka p22/01
[=1]
kir- girmek, içeri girmek, dahil olmak
k.-di p35/01
k.-dimiz pch15/15
k.-diñiz p/ek01/30, p/ek01/36
k.-meki bol- p05/25
k.-ü pch15/22
k.-yük p35/07
[=7]
kirü geri, geriye doğru
k. (-ka kirü) p13/02
[=1]
kişi insan, kişi, kimse
k. p/ek01/09, p20/07
k. (yavız kişi) p25/08
k.+ke p22/17
k.+ler p01/30, pch07/01
k.+te p30/07
[=7]
kiwin sav özel isim, bir erkek adı
k.+da pch15/22
[=1]
kiwin toyın özel isim, bir erkek adı
k.+ka p24/07, p24/09
k.+ta p24/06, p24/11
[=4]
koçlug özel isim, tanrı adının bir bölümü
k. teñrim p17/10
[=1]
kod- bırakmak, terk etmek
k. p26/10
k.-tım erdi p28/11
k.-up p29/06
[=3]
kodur- bırakmak, bir durumda bırakmak, terk edilmiş halde bırakmak
k.-u p01/08
[=1]
kol yan, yan taraf
k.+uka p/ek01/37
[=1]
kol- istemek, talep etmek, rica etmek
k.-galı p28/09
k.-ur siz (kut kol-) ihsan istemek pch11/04
[=2]
kola- bknz. kol-
k.-galı (kız kola-) kız istemek pch16/05
[=1]
koltguçı dilenci, isteyici
k.+lar p01/20
[=1]
kolula- istemek, talep etmek, dilemek
k.-ñ (sakınu kolula-) p01/09
k.-yur p02/26
[=2]
kolusuz isteksiz, talepsiz
k. (ölügsüz kolusuz) ölümsüz zamansız p02/04

[=1]
komta deve semeri
k. p14/13, p14/24
[=2]
konak tahıl ölçü birimi
k. p29/18
[=1]
kop çok, birçok, hep, bütün
k. p/ek01/19, p01/21, p03/13
k.+ka p21/01
[=4]
kov talih, şans
k.+ka pch15/16
[=1]
koyn koyun
k. p36/02, p36/03, p36/04
k.+ka (koyka) p14/16, p14/20
[=5]
kök gök
k.+i p12/02
k. teñri kanı gök tanrı hanı p05/40, pch06/12
[=3]
köküz yürek
k. p01/54
[=1]
köl apa özel isim, bir erkek adı
k. pch34/24
[=1]
köl kunçuy özel isim, bir erkek adı
k. pch34/22
[=1]
kölik gölge
k.+deme pch07/02
[=1]
köni doğru, gerçek
k. küçlüg.teñri doğru gerçek tanrı p05/11
[=1]
köñül gönül
k. p01/54
k. (yaguk köñül) yakın gönül p17/13
k. ayıt- hatır sormak p05/65, p17/03, p20/04, p22/02, p22/05, p22/19, p23/04, p24/01, p26/11, p28/06, p29/03, p29/10, p30/02
k. ıd- p26/01
k.+i p01/62
k.+i (köñli) p22/06, p32/01
k.+in p29/02
k.+in (arıg turug köñlin) p/ek01/39
k.+in (yaguk köñlin) p20/03, p22/01
k.+ün (köñlün) p22/02
k.+üñüz (kövşek köñlüñüz) yumuşak gönül p01/53
k.+üñüzler p23/04
[=26]
köñüllüg gönüllü, huylu
k. (bulganyuk köñüllüg) bulanık gönüllü, duygu durumu karışık p01/26
k. (tüz köñüllüg) düzgün gönüllü p05/14, p05/37, pch06/10
[=4]
kör- görmek
k. p21/12
k.-geli p05/63
k.-ü p25/12, p26/08, p26/12
[=5]
körk görünüş, dış görünüş, şekil, güzellik
k.+iñe (etöz körki) şekil güzelliği p04/06
k.+le p21/12
k.+üñüz (körtle körk) p01/52
[=3]
körksüz çirkin, kötü
k. p01/56
k. kılınçlıg kötü davranış p01/23
[=2]
körlüg görünüş
k. p01/56
[=1]
körtk bknz. körk
k.+in p/ek03/01
[=1]
körtkür- ortaya çıkarmak
k.-üp p/ek03/01
[=1]
körtle güzel, iyi
k. p01/43, p05/52
k. körk güzel görünüş p01/52
[=3]
körtlüg görünüşlü
k.+üm pch07/20
[=1]
körü sonraki, göre

k. p05/71
k. (-de körü) pch16/14
k. (-ta körü) pch16/13
[=3]
köti kat
k. p04/14
[=1]
kötür- götürmek, kaldırmak, yer değiştirmek
k.-di p18/12
k.-ü p05/12
[=2]
kövşek yumuşak
k. köñül yumuşak gönül p01/53
[=1]
köz göz
k.+in p01/43
[=1]
közed- gözetmek, korumak
k.-ür pch11/07
k.-ürler p05/03
[=2]
közün- görünmek
k.-ür p/ek01/18
[=1]
ku tirek özel isim, bir erkek adı
k. p18/07
[=1]
kuançe im bosar özel isim, bir erkek adı
k. p/ek03/01
[=1]
kuba özel isim, bir erkek adı
k. pch34/26
[=1]
kudug kuyu
k. suvı kuyu suyu pch16/10
[=1]
kuianuh özel isim olduğu tahmin ediliyor
k. p27/02
[=1]
kul kul, kişi
k.+ı p05/64
k.+ı (teñri kulı) tanrı kulu p28/09, p28/18, p28/19
k.+ı (yavız kul) alçak, kötü kul p05/58
k.+ıntın (onmaz kul) p14/04
k.+ıntın (yavız kul) p14/03
k.+utı p29/09
[=8]
kul bars özel isim, bir erkek adı
k. p/ek01/16
[=1]
kul çor özel isim, bir erkek adı
k. p24/11
[=1]
kul yegen özel isim, bir erkek adı
k. p/ek01/12
[=1]
kulum çor özel isim, bir erkek adı
k. p14/16
[=1]
kulunçak tay
k.+ıña p14/07
[=1]
kunçuy prenses
k. p23/01
k.+ka (ilig kunçuy) ülke prensesi p22/18
[=2]
kurç çelik
k. p30/06
[=1]
kurı batı
k.+ka p21/11
[=1]
kurtgar- çıkarmak, kurtarmak
k.-dı pch08/13
[=1]
kurtul- kurtulmak
k.-magka p02/13
k.-mak p/ek01/43, p02/36
[=3]
kurug kuru
k. p29/07, pch16/10
[=2]
kuş kuş
k. p28/25
k. (togan kuş) doğan p17/04, pch17/02
[=3]
kut ihsan, hazret, inayet, talih
k. (kutlug kut) kutlu kut pch16/02
k. bul- inayet, ihsan bulmak p/ek01/33, p/ek05/09, p05/49, p09/02, pch10/04

k.+ı (arhant kutı) rahip ihsanı p02/03
k.+ı (burkan kutı) burkan ihsanı p01/31, p02/02
k.+ı (nom kut) saygıdeğer şeriat ihsanı, kutsal ruh p05/50
k.+ı (nom kutı) p02/02, p05/46
k.+ı-ña p01/13
k.+ıña p03/08, p03/13, p03/18, p03/24, p05/58, p05/77, p28/04
k.+ıña (uygur kan kutı) Uygur Han'ın talihi p/ek05/11
k. kol- ihsan istemek pch11/04
[=22]
kut sañun özel isim, bir erkek adı
k.+ta pch34/06
[=1]
kut yegen özel isim, bir erkek adı
k. p/ek01/13, p/ek01/15
[=2]
kutad- kutsanmak
k.-mış p/ek05/06
[=1]
kutadmış yegen özel isim, bir erkek adı
k. p29/14
[=1]
kutagmış özel isim, kişi adının bir bölümü
k. p29/13
[=1]
kutgar- kurtarmak
k.-kañ (kutkañ) p03/02
[=1]
kutlu yegen özel isim, bir erkek adı
k. p/ek01/15
[=1]
kutlug kutlu, ihsanlı
k. p/ek01/01, p/ek01/38, p/ek01/49, p02/22, p13/02, pch15/14
k. bol- kutlu olmak, ihsana kavuşmak p/ek01/04, p/ek15/03, p14/06, p14/10
k. kıvlıg bolmakı bol- kutlu bahtlı olmak pch15/23
k. kut kutlu kut pch16/02
k. öd mutlu zaman p/ek01/37
[=13]
kutlug arslan el tirek özel isim, bir erkek adı
k. p18/11
[=1]
kutlug bars özel isim, bir erkek adı
k.+ka p29/08
[=1]
kutlug silig özel isim, bir erkek adı
k. p21/03
k.+ke p21/10
[=2]
kutlug şaçiu özel isim, bir yer adı
k.+uluşı pch15/28
[=1]
kutlug tüzün özel isim, bir erkek adı
k. p29/05
[=1]
kutlug tüzün sañun özel isim, bir erkek adı
k.+ka p29/14
[=1]
kutlug yegen bars özel isim, bir erkek adı
k.+ka p29/08
[=1]
kutsı özel isim, bir erkek adı
k. pch34/11, pch34/13
k.+da pch34/09, pch34/15
k.+nıñ pch34/11
[=5]
kuvrag cemaat, topluluk
k. ara (ulug kuvrag) büyük cemaat p01/27
k.+ı p02/20
k.+ta üztünki p03/20
k.+tan üztünki p03/03
[=4]
kuypın ansızın, birden
k.+ta pch34/05
[=1]
kuzgun kuzgun
k. p02/09
[=1]
küç güç, kuvvet
k. pch07/02
k. (küç küç) güçlü kudretli pch07/01
k. basut destek, yardım p13/03, pch11/02
k.+i (yaruk küçi) ışık gücü pch08/11, pch08/13

k.+in p05/11
k.+inte p/ek01/05, p/ek01/07
k.+iñe p03/15, p13/05
k. küç pch07/01
[=12]
küç tüzün özel isim, bir erkek adı
k. p29/01, p29/10
[=2]
küç tüzün sañun özel isim, bir erkek adı
k.+ka p29/06
[=1]
[=1]
küçe ınal özel isim, bir erkek adı
k. p04/03
[=1]
küçe- güç kullanmak
k.-p p29/17, p29/18
k.-p (etig küçe-) p29/17
[=3]
küçlüg güçlü, kuvvetli, doğru
k. p03/12, p03/27, p05/24, pch11/01, pch11/02
k. (erklig küçlüg) p/ek05/05
k. (köni küçlüg) doğru gerçek p05/11
k. teñri gerçek tanrı p05/45
[=8]
küleş övgü
k. pch07/10
[=1]
külüg meşhur, tanınmış
k. p05/54, pch07/11
[=2]
kümüş gümüş
k. çanak gümüş tabak pch34/02
k.+de körü gümüşe göre pch16/14
[=2]
kümüşlüg gümüşlü
k. pch34/02
[=1]
kün gün, güneş
k. p/ek01/34, p/ek01/39, p05/62
k. (bir kün) bir gün p/ek15/06
k. (bu kün) bugün pch15/29
k. (tün kün) gece gündüz pch11/06
k. (yañı kün) yeni gün pch10/02, pch10/03
k. (yaruk kün) parlak güneş p05/10, p05/16
k.+iñe p/ek01/27
k.+ke p05/08
k. teñri parlak güneş tanrısı p/ek05/08, p05/30, pch06/03
k. teñri teg p05/51
[=16]
küñsül özel isim, bir erkek adı
k. p36/03
[=1]
küreg kaçak, sığınmacı, haber getiren kişi, elçi
k. p20/07, p20/12, p33/08
[=3]
kürtü özel isim, bir kadın adı
k. p21/14
[=1]
küse- istemek
k.-gli p05/61
[=1]
küsençig bilge özel isim, bir erkek adı
k. p02/32
[=1]
küsüşlüg istekli kişi
k. p05/64
[=1]
küü şöhretli
k.+si p/ek05/03, p05/54, pch07/11
[=3]
küvenyük kibirli
k. pch07/01, pch07/02
[=2]
küvin açarı özel isim, bir erkek adı
k.+ka p25/01
[=1]
küvin toyın özel isim, bir erkek adı
k.+ka p25/14
[=1]
la tutuk özel isim, bir erkek adı
l.+da ol p29/12
l. oglı p13/01
[=2]
lakşan alamet
l.+ıña p03/14
[=1]
lawhan çigşi özel isim, bir erkek adı
l. p24/01, p24/12
[=2]
leke özel isim, bir erkek adı

l. p31/10
[=1]
lenhua büyüleyici nilüfer çiçeği isimli bodısavata
l. p04/07
l. (bügülüg lenhua) büyülü nilüfer çiçeği p02/29
[=2]
livki bir kumaş adı
l. p24/03, p27/09
[=2]
loçana özel isim, bir tanrı adı
l. (teñri loçana) p04/13
[=1]
lükün özel isim, bir kişi adı
l. p33/06
[=1]
maha sü başı özel isim, bir erkek adı
m. elginte p26/08
[=1]
mahakeşip şarı özel isim, bir erkek adı
m. p02/17
[=1]
maku çor özel isim, bir tanrı adı
m. teñri pch15/27
[=1]
manastar günah
m. hirza günahlarımı bağışla pch08/02
[=1]
mançuşırı özel isim, bir erkek adı
m. p02/39
[=1]
mani mani
m. burkan mani burkan p05/01, p05/17
[=2]
manyak çor özel isim, bir erkek adı
m. pch15/10
[=1]
mar adda özel isim, bir erkek adı
m. pch07/15
[=1]
mar adda fuhar özel isim, bir erkek adı
m. pch07/14
[=1]
mar şad frazint özel isim, bir erkek adı
m. pch07/12
[=1]
mar wahman özel isim, bir erkek adı
m. pch07/14
[=1]
mar wispu yad özel isim, bir erkek adı
m. pch07/16
[=1]
mar yişo yazd ku mozak özel isim, bir erkek adı
m. pch07/13
[=1]
maytrı mehdi, gelecekteki buda
m. p02/22
m.+ta p03/07, p03/23
[=3]
men ben, kişi zamiri
m. p/ek01/02, p/ek01/47, p01/02, p01/10, p01/45, p01/45, p04/03, p20/15, p25/02, p25/04, p28/14, p28/18, p28/19, p29/16, p29/16, p29/17, p29/18, p30/09, p30/11, pch15/08, pch15/20, pch15/24, pch15/26, pch15/27, pch34/12, pch34/12, pch34/14
m.+a (maña) p01/65, p28/09, p30/06
m.+e (maña) p28/14
m.+eme p30/09
m.+gerü p26/10
m.+i p01/61, p29/05
m.+i üçün p19/04, p21/11
m.+ig erdi p18/06
m.+iñ p01/47, p01/61, p14/22, p25/07, p25/08, p25/09, p28/16, p35/08
m.+maña p01/09
m.+te p01/62, p25/02
[=49]
mengü sonsuz
m.+de p35/02
[=1]
mengülüg sonsuz
m. p04/05
[=1]
meñgü özel isim, bir erkek adı
m. p05/21, p33/09, p36/01
m.+ke p29/09
[=4]
meñi açarı özel isim, bir erkek adı
m. p/ek01/10

[=1]
meñi silig özel isim, bir erkek adı
m. p29/01
[=1]
meñigü sonsuz
m. p05/18, p05/25, pch17/11
[=3]
meñilig neşeli
m. erzünler (ögrünçülüg meñilig) neşeli olmak p/ek01/26
[=1]
meñizlig benizli, yüzlü
m. p01/56
[=1]
miñ bin
m. p/ek05/07, p05/62, p28/02
m.+(ekki miñ) p02/12
[=4]
mir yegen özel isim, bir erkek adı
m.+te pch34/04
[=1]
möke tirek özel isim, bir erkek adı
m. pch15/09
[=1]
munçulayu böyle, bu şekilde
m. p01/42
[=1]
muñ sıkıntı, keder, dert
m. kıl- sıkıntı vermek p01/61
[=1]
muñlug sıkıntılı, kederli, üzüntülü
m. p01/17
[=1]
muñsuz sıkıntısız
m. pch16/09
[=1]
mwrwa hoşti angad farroh özel isim, bir erkek adı
m. pch07/18
[=1]
nakıd sañun özel isim, bir erkek adı
n. p21/08
[=1]
namo saygı
n. p/ek3/03, p02/02, p02/02, p02/02
n. but budaya saygı p/ek01/46, p/ek3/03, pch07/08
n. darm şeriate saygı p/ek01/46, p/ek3/03
n. dram Dharma'ya saygı pch07/08
n. sañ cemaate saygı p/ek01/46, pch07/08
[=12]
ne(1) sıfat
n. p05/71, p05/75, p05/77, p22/11, p24/02, p24/02, p27/09, p30/05, p30/11, p32/04, pch11/03, pch11/04, pch11/05
n. edgü kılınç kıl- p01/09
n. negül p30/03
n. üküş p23/07, p27/06, p28/06, p31/09
[=19]
ne(2) zamir
n. p28/08
n. neçe p/ek01/41, pch16/16, pch16/17, pch16/18
n. neçük p01/41
n. neçük kıl- p23/11
n. negü p28/13, p28/14
n. negü bolur pch07/09
n. negül p24/02, p25/05
n. nelük p01/39, p22/08, p25/03, p28/19
n. neteg p26/02, p27/04, p32/01
n. neteg erür p29/03
n. teg erür p22/03, p22/06, p23/05
n. tegsiler p21/04
n. üçün p01/29, p01/37, p04/01
n. üküş p20/06, p22/06, p26/03, p29/04
[=31]
neñ hiç, hiçbir
n. p30/03
[=1]
nırvan nirvana
n.+ka p/ek01/30, p/ek01/35
[=2]
nızvanı hapishane
n.+lar pch08/06
[=1]
nom öğreti, şeriat
n. p/ek01/04, p/ek01/50, p/ek3/03, p02/01, p04/05, p04/10, pch07/17
n. (iç nom) iç şeriat p12/03

n. (taş nom) dış şeriat p12/03
n. bitig öğreti kitabı, şeriat kitabı p/ek01/03
n. erdeni şeriat cevheri p03/16
n.+ı (burkan nomı) Burkan'ın öğretisi p02/05
n. kut kutsal ruh, saygıdeğer şeriat öğretisi p05/50
n. kut ı p05/46
n. kutı p02/02
n. tilegen öğreti isteyen p/ek01/34
n. tilgen p/ek01/29
n.+ug p05/03
[=18]

nomgu özel isim olabilir, tam bir anlam verilemedi
n. p05/50
[=1]

nomla- öğüt vermek
n.-ñ p01/10
[=1]

odon özel isim, bir erkek adı
o. kan odon han pch11/10
o.+ta p18/03
[=2]

ogıl oğul, erkek evlat
o. p01/45, p18/03, p25/05, p25/06, p25/10, pch07/04, pch34/19
o. (baş ogıl) biricik oğul, baş oğul pch07/04
o.+ı (begler oglı) beyler oğlu pch17/07
o.+ı (gau ulug tirek oglı) özel isim, bir erkek adı pch15/27
o.+ı (humaru oglı) özel isim, bir erkek adı p21/15
o.+ı (la tutuk oglı) özel isim, bir erkek adı p13/01
o.+ı (oglı) p01/02
o.+ı (örtek oglı) ördek yavrusu pch17/08
o.+ı (togan kuş oglı) doğan yavrusu p17/05, pch17/03
o.+ıga (yıpar ogşagu oglıga) özel isim, bir erkek adı p18/10
o.+ıña (yıpar yartaş oglıña) özel isim, bir erkek adı p18/09
[=18]

ogrı hırsız
o. p23/11, p27/07
[=2]

ogşagu yer
o. p18/02
[=1]

ogşagu çor özel isim, bir erkek adı
o. pch15/30
[=1]

oguş yer
o.+ka tegi p/ek01/23
[=1]

okı- okumak
o.-guçı okuyucu pch15/18
o.-sar p/ek01/52, p/ek15/06, pch16/09
[=4]

ol(1) sıfat
o. p/ek01/31, p/ek01/36, p/ek01/38, p/ek01/40, p01/07, p01/10, p01/13, p01/22, p01/32, p01/35, p01/42, p01/49, p01/58, p01/66, p18/06, p22/20, p23/16, p28/21, pch34/16
[=19]

ol(2) zamir
o. p21/06, p23/10, p28/08
o. ança pch16/16
o. anı p01/16, p20/08, p20/08
o. anı birle p28/20, p28/20
o. anı üçün p01/16, p04/03, p25/04
o. anın p05/80, p19/03, p24/10, p25/10, p26/11, p29/11, p30/10
o. anta p22/07, p22/14
o. antada berü pch08/07
o. antag p23/06
o. antag ol p25/03
o. ınça p01/01, p01/08, p01/11, p01/28, p01/36, p01/44, p01/45, p05/26, p18/08, p28/10, p28/16, pch34/13
o. ınça tep p01/51, p01/60, p01/63, p01/67, p32/09
[=41]

ol(3) bildirme eki
o. p35/08
[=1]

olur- oturmak
o.-mış erür p01/47
[=1]

on on
o. p03/15, p14/24, p22/16, p29/18
[=4]
on- iyileşmek
o.-maz p/ek01/47
o.-maz kul p14/04
[=2]
ontun ondan
o. sıñarkı p04/04
[=1]
onunç onuncu
o. p05/12
[=1]
oñay kolay, çabucak
o. p19/05
[=1]
opra- yıpranmak, eskimek
o.-maz pch16/12
[=1]
ordu saray
o.+ka (tüzit ordu) eğitim sarayı p03/07, p03/23
o.+sıña p05/25
[=3]
ornaglıg yer
o. (ortun ornaglıg) p02/35
[=1]
orsuz sözleşmesiz
o. savsız sözleşmesiz p24/08
[=1]
ortu orta
o.+da p/ek01/34
o.+n ornaglıg p02/35
o.+sınta p/ek01/35
[=3]
orun yer
o.+ıña (ornıña) p01/47
o.+larka p/ek01/38
o.+nıta (ornınta) p01/50
[=3]
ot ot
o. p29/20
o. teñri ot tanrısı p05/35, pch06/09
[=3]
otuz ekki otuz iki
o. p03/14
[=1]
ozgur- kurtarmak, geçirmek
o.-taçı p03/18
[=1]
ozkur- bknz. ozgur-
o.-taçı p03/01
[=1]
ö- düşünmek
ö.-mez sen p25/06
ö.-miş p/ek01/05
ö.-yür men p01/02
[=3]
öd zaman
ö. (edgü öd) iyi zaman p05/16
ö. (kutlug öd) mutlu zaman p/ek01/37
ö.+ke pch16/01
ö.+teki pch08/04
ö.+ün p01/07, p01/10, p01/22, p01/35, p01/42, p01/49, p01/58, p02/07
[=12]
ödig tutanak
ö. pch34/01
ö. bitig tutanak mektubu pch34/19
ö. bol-tep kaydolmakpch15/19
ö. ol(3) p35/08
[=4]
ödün zaman
ö. p01/07, p01/10, p01/22, p01/35, p01/42, p01/49, p01/58, p01/66, p02/07
[=9]
ög(1) anne
ö. (bilge ög) p05/05
ö.+iñe p01/46
ö.+tegi pch16/06
ö.+teñri p05/27, p05/67, pch06/01
ö.+üm p/ek01/06, p/ek01/08
ö.+ümin p05/70
ö.+ümüz pch15/06
[=10]
ög(2) akıl
ö.+ber- akıl vermek p05/21
[=1]
ög- övmek
ö.-mek aşnukı övgü öncesi p05/42, pch06/15
ö.-mekke övgü, övmek p/ek05/07, p28/02
ö.-ü sakınu düşünüp sakınarak p/ek01/40

[=5]
ögdir övgü
ö. aşnukı övgü öncesi p05/40, pch06/13
[=2]
ögdüllük övgü
ö.+ke pch15/16
[=1]
ögir sürü
ö.+iñe p14/06
[=1]
ögir- sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak
ö.-er p31/07
ö.-er sevin- p21/05
ö.-meser p22/17
[=3]
ögli düşünceli, fikirli
ö. (edgü ögli) iyi düşünceli p05/61
[=1]
ögrünç sevinç, hoşnut, mutlu
ö.+ü p05/28
ö.+ü eştürügli hoşnut bilgili p05/68, pch06/02
[=3]
ögrünçülüg sevinçli, neşe dolu, sevgi dolu
ö. bol- p01/22, p05/20
ö. meñilig p/ek01/26
[=3]
ögüt- övülmek
ö.-miş p05/17
ö.-miş biz p05/19
ö.-miş bol- p05/22
[=3]
öl- ölmek
ö.-mak pch08/08
ö.-ti p18/03, p20/07
[=3]
ölügsüz ölümsüz
ö. kolusuz p02/04
[=1]
ölür- öldürmek
ö.-di tep p20/08
[=1]
önt- çıkmak, gitmek
ö.-ümüz p20/09
[=1]
öntür- çıkarmak, serbest bırakmak
ö.-düm p35/06
[=1]
öñ nasip, kısmet
ö. p/ek01/22, p/ek01/23
[=2]
öñi eşsiz, benzersiz
ö. p14/24
[=1]
öñre önce
ö. p35/01
ö.+ken p30/02
[=2]
öñreki önceki
ö. p23/16, pch08/04, pch08/06
[=3]
öpkele- öfkelenmek, kızmak
ö.-me p19/02, p30/10
[=2]
örlen- yükselmek
ö.-tükte pch15/03, pch15/04
[=2]
örtek ördek
ö. oglı ördek yavrusu pch17/08
[=1]
öte- ödemek
ö.-dim p22/09, pch34/09, pch34/12
[=3]
ötrü sonra
ö. p01/19
[=1]
ötüg dua
ö. p01/59, p05/24, p12/07
ö. bitig başvuru, dilek yazısı pch10/02
ö. bititig pch10/03
ö. erser dua etmek p05/78
ö. ötün- dua etmek, dilekte bulunmak p01/51
ö.+ümüz p05/60
ö.+ümüz erti p05/72
[=9]
ötüken özel isim, bir yer adı
ö. (il ötüken) ötüken ülkesi pch15/01
ö.+ke p20/09
[=2]
ötün- dua etmek, dilekte bulunmak
ö.-tiler p01/67
ö.-tiler (ötüg ötün-) dua etmek p01/52

ö.-tüm p/ek01/03
ö.-ür p32/09
[=4]
övkelig öfkeli
ö. p01/26
[=1]
öz kendi, öz
ö. p05/22, p05/76, p05/78, p13/05, pch15/24
ö.+in başın özü başı, kendinden tamamen p01/14
ö.+üñüzni p01/38
[=7]
paramıt mükemmellik
p.+ka p01/06
[=1]
patar anant özel isim, bir erkek adı
p. p/ek01/13
[=1]
patar palı özel isim, bir erkek adı
p. p02/26
[=1]
patrı ölçü
p. yıpar kokunun ölçü birimi pch34/04
[=1]
pdwhtg özel isim, bir tanrı adı
p. teñri p05/44
[=1]
pişi katun özel isim, bir kadın adı
p. p/ek01/12
[=1]
poşı sadaka
p. p01/05
[=1]
pökpü özel isim, bir yer adı
p. p14/15, p14/19
[=2]
putar mahamotgalayan özel isim, bir erkek adı
p.+ulatı p02/17
[=1]
raçgri özel isim, bir yer adı
r. p02/08
[=1]
saçu özel isim, bir erkek adı
s.+da p21/14, p25/02, p25/02, p30/03, p30/13, pch34/01
s.+ka pch16/04
[=7]
sag toyın zinüçi özel isim, bir erkek adı
s. p30/01
[=1]
sagsı toyın özel isim, bir erkek adı
s.+ka p30/04, p30/13
[=2]
sakın- sakınmak, düşünmek
s.-guluk ermiş düşünceli olmak p01/65
s.-mış pch11/05
s.-u (ögü sakınu) düşünüp taşınmak p/ek01/40
s.-u kolula- düşünüp taşınmak, çok fazla düşünmek p01/09
[=4]
sakınaglı fikirli
s. (edgü sakınaglı) iyi fikirli p05/61
[=1]
sakınç düşünce
s. (yavlak sakınç) kötü düşünce p01/25
s.+ın pch08/03
[=2]
salçı tutuk özel isim, bir erkek adı
s. p05/76
[=1]
salkım kolye
s. p26/07
[=1]
sanınç düşünce
s.+a tegimlig.in p04/14
[=1]
sanlıg sayı
s. p01/48
[=1]
sanmış tüzün özel isim, bir erkek adı
s.+ke p29/02, p29/07
[=2]
sansız sayısız
s.+tümen pch17/10
[=1]
sañ cemaat
s. (namo sañ) cemaate saygı p/ek01/46, pch07/08
[=2]
sañ- satmak

s.-tı p14/20
[=1]
sañram cemaat
s.+ta (tag sañram) p02/09
[=1]
sañrım bknz. sanram
s.+ta p/ek15/01
[=1]
sañun özel isim, bir erkek adı
s.+ka p29/22
[=1]
sarıg sarı
s.+da pch34/17
s.+ınta körü pch16/13
s. torku sarı ipek p14/28, p14/28
[=4]
sarsıg kaba
s. p01/48
s. (irig sarsıg sav) büyük kaba p01/28
s. sav eşid- kaba söz işitmek p01/36
[=3]
sart tüccar
s. p18/02
[=1]
sat- satmak
s.-tı p14/21
s.-tım p14/16
[=2]
satıg satış
s. p27/07
s.+dakı p28/21
s.+ı p35/04
[=3]
sav söz
s. p/ek15/06, p01/59, p19/05, p20/13, p22/07, p23/08, p25/08, p26/03, p27/10, p29/05, p30/05, p31/09
s. (irig sarsıg sav) büyük kaba söz p01/28
s. (sarsıg sav) p01/36
s. (tud uçuz sav) tehlikeli aşağılık söz p01/38
s. aşnukı söz öncesi p05/27, p05/67, pch06/01
s. ay- söz söylemek p20/06, p28/07
s.+da p17/04, pch17/01, pch17/02
s. erser p05/75, p28/08
s.+ı (bilig savı) bilgi sözü pch16/17
s.+ı (yavız kişi savı) kötü kişi sözü p25/08
s.+ıg p25/07
s.+ım p21/10, p22/16, p29/05, p29/14, p30/04
s.+ın p01/30, p01/48, p21/09, p30/05
s.+ınta (türk savı) p09/05
s.+ıñız p29/06
[=39]
savsız sözsüz
s. (orsuz savsız) sözleşmesiz p24/08
[=1]
sayu sayı
s. p/ek01/39
[=1]
sekiz on seksen
s. p03/14
[=1]
sekiz on beş seksen beş
s. pch34/12
[=1]
sekizinç sekizinci
s. p05/10, p26/06
[=2]
sekü bayır
s.+üzeki p29/15
[=1]
sen sen, kişi zamiri
s. p22/03, p22/10, p22/11, p22/13, p22/17, p25/02, p25/03, p25/05, p25/06, p25/08, p26/02, p26/09, p31/11, pch34/13
s.+a (saña) p25/07, p30/08
s.+iñ p22/09, p22/15, p22/20, p25/03, p25/05, p25/10
s.+ler p30/03, p30/03
s.+te p30/07
[=25]
seng şekri borluk it yegen yoknan maku çor özel isim, bir erkek adı
s. pch15/
[=1]
sentür özel isim, bir erkek adı
s. p01/03
[=1]
señkiz sekiz
s.+(birdin señkiz) p14/25
[=1]

serik torku özel isim, bir erkek adı
s. p21/09
[=1]
serin- sabretmek
s.-mek p05/10
s.-mek aşnukı sabır öncesi p05/35, pch06/08
[=3]
sevig tirek özel isim, bir erkek adı
s.+de p35/03
[=1]
seviglig sevecen
s. p21/02
[=1]
sevin- sevinmek
s.-mek p05/06
s.-timiz erdi p20/12
s.-ür biz p23/06, p31/07
s.-ür biz (ögir sevin-) p21/05
[=5]
sevinçlig sevinçli
s. p28/19
[=1]
sı- yenmek, kırmak
s.-dım p29/17
s.-ma p30/05
[=2]
sıgıt matem, ağlamak
s.+ka p20/09
[=1]
sınar parça, taraf
s. p/ek03/01, p/ek05/02, p05/54, p19/01, p35/01, p35/04
s. (din sıñar) p01/16
[=7]
sıñarkı taraftaki
s. p/ek01/31, p04/04
[=2]
silig kar çor yazır özel isim, bir erkek adı
s.+dın p20/03
[=1]
siñtsi özel isim, kişi adının bir bölümü
s. p/ek01/02
[=1]
siñtsi açarı özel isim, bir erkek adı
s. üçün p/ek01/48
[=1]
siñtsi açarı begsig kul çor özel isim, bir erkek adı
s. p/ek01/14
[=1]
siz siz, kişi zamiri
s. p01/02, p01/29, p01/38, p22/06, p22/17, p23/09, p28/13, p28/20, p28/22, p29/04, p29/15
s.+inten p28/19
s.+iñ p01/40, p01/52, p05/22, p05/24, p20/10, p22/16, p28/14, p28/16
s.+iñe p01/32, p22/07, p24/02
s.+ler p01/61, p01/62, p23/05
s.+ler birle p27/11
s.+lerke p01/45
s.+ni pch11/07
s.+ni birle p24/05
s.+ten p28/07
[=31]
sogti özel isim, bir tanrı adı
s. teñrim p17/11
[=1]
sogu harika
s. p/ek3/03
[=1]
söz söz
s.+ün pch08/03
[=1]
sözle- söylemek
s.-di p01/28
s.-dügüz p21/09
s.-gey p05/79
s.-se p30/05
s.-yür siz p01/38
[=5]
sudur özel isim
s. erdeni p12/08
[=1]
sugdu beg özel isim, bir erkek adı
s. p23/01
[=1]
sukançıg harika, sevimli
s. p/ek3/03, p01/43
[=2]
suv su
s. (tirig suv) canlı su p05/18
s. (yer suv) yeryüzü pch08/09
s.+da (yer suv) p02/23

s.+dakı (yer suv) p/ek05/05, p05/56
s.+ında (kudug suvı) kuyu suyu pch16/11
s. teñri su tanrısı p05/35, pch06/08
s.+ug pch17/08
[=9]
suy merhamet
s. p/ek01/41
[=1]
suysuz günahsız olma öncesi
s. yazuksuz aşnukı günahsız olma öncesi p05/38, pch06/11
[=2]
sü asker
s. p29/17
s. başı subaşı p26/08
s.+ke p14/08
s.+sı- p29/16
[=4]
süçi asker
s. p14/08
s.+siñe p14/09
[=2]
süçyü özel isim, bir yer adı
s.+ke p21/08
[=1]
sügçu özel isim, kişi adının bir bölümü
s.+da pch34/01, pch34/16
s.+da erür p30/09
[=3]
sügçu silig özel isim, bir erkek adı
s. p30/01
[=1]
sügçü özel isim, bir erkek adı
s.+ke p14/29
[=1]
sükin bohça
s. p25/12
[=1]
sünüş savaş
s.+inte (hormuzta süñüşi) pch08/07
[=1]
şaçiu özel isim, bir yer adı
ş.+da p24/05, p29/21
ş.+ka p24/04, pch15/14, pch15/21
[=5]
şahryar özel isim, bir erkek adı
ş. pch07/15
[=1]
şamnu Simnu, Buda'yı baştan çıkarmaya çalışan şeytanın adı
ş. yekire Şeytan Simnu pch08/05
[=1]
şık tahıl ölçü birimi
ş. p29/18
[=1]
şıñ litre
ş. p24/08
[=1]
şi sinci özel isim, bir erkek adı
ş. p22/01
[=1]
şi sinlug özel isim, bir erkek adı
ş. p22/18
[=1]
şu şu, belgisiz sıfat
ş.+(bu şu) p22/12
[=1]
tag dağ
t.+da pch16/10
t. sañram dağ manastırı p02/09
[=2]
taga çor özel isim, bir erkek adı
t.+ug p21/07
[=1]
tagay çor özel isim, bir erkek adı
t.+üçün p21/05
[=1]
takı bağlaç, ve, dahi
t. p/ek01/21, p/ek01/28, p02/24, p05/75, p19/05, p21/10, p22/16, p23/14, p27/08, p28/13, p29/05, p29/14, p29/18, pch11/09
[=14]
taklıg üzüntülü, kederli
t. p01/17
[=1]
tamga damga, mühür
t. p22/11, p22/19
t.+üze p26/12
[=3]
tamu cehennem
t. emgekinte p03/01, p03/17
[=2]
tanuk tanık, şahit, tanıdık, bilinen
t. p22/11, p24/11

[=2]
tañ tañ vakti, sabah, şafak vakti
t. p28/10, p28/25
t.+da p/ek01/32
t.+ta keçe tegi sabahtan akşama kadar p23/13
[=4]
tañkuş erdem öge özel isim, bir erkek adı
t. p28/04
[=1]
tapla- razı olmak, kabul etmek
t.-matın p01/60
[=1]
targakçı kul çor özel isim, bir erkek adı
t.+ka pch34/18
[=1]
tarı- ekmek, kullanmak
t.-galı (tarıg tarı-) mısır ekmek p29/16
t.-sar p29/18
t.-yur p29/18
t.-yur men p29/17
[=4]
tarıg mısır
t. tarı- mısır ekmek p29/16
[=1]
taş dış
t.+ı p33/11
t. nom dış şeriat p12/03
[=2]
taştın dışarı
t. (-ta taştın) p/ek01/20
[=1]
tat- tatmak, tadına bakmak
t.-ıp p05/20
[=1]
tataglıg tatlı, hoş
t. aşnukı hoşluk öncesi p05/34, pch06/07
t. til tatlı dil p01/53
[=3]
tavar mal
t. p18/04, p18/06, p18/06, p22/12, p23/10, p28/17, p35/04, pch34/13
t.+da p35/07
t.+ka p22/13
t.+nıñ p23/10
t. üçün p23/08
[=12]
tavgaç özel isim, Çin
t. bitig Çin yazısı pch15/17
[=1]
tavgaç kan özel isim, bir tanrı adı
t. (teñri tavgaç kan) pch15/07
[=1]
tavışgan tavşan
t. yıl tavşan yılı p/ek01/01
[=1]
tavrak çabucak, hızlı
t. p29/11
[=1]
tavran- davranmak, çabalamak, gayret etmek
t.-mak p05/07
[=1]
tayagu güven, itimat
t.+ke p18/12
t. yalrıg güven mektubu p18/05
[=2]
taypü beg özel isim, bir tanrı adı
t. (teñri taypü beg) pch15/15
[=1]
taz taz
t. elginte p23/14
t.+ka p14/28
[=2]
te- demek, söylemek
t.-di p01/08, p01/11, p01/28, pch34/13, pch34/14
t.-di berü p01/01
t.-di erdi p28/10, p28/12
t.-diler p01/37, p18/08
t.-dim p26/04, pch34/14, pch34/15
t.-madi erdi p28/10
t.-miş p22/17
t.-miş erdi p28/15
t.-p p01/01, p01/08, p01/11, p01/19, p01/28, p01/36, p01/44, p01/51, p01/60, p01/63, p01/67, p18/06, p19/02, p20/08, p22/09, p24/04, p24/05, p24/08, p24/09, p28/10, p28/12, p28/15, p28/18, p30/10, p32/09, p36/07, pch15/19
t.-ser p04/01, p27/11
t.-tir p01/48, p04/01, p04/03

t.-yür p22/10
t.-yür men p29/17
[=50]
teg edat, gibi, kadar
t. p01/39, p03/05, p03/06, p03/06, p03/21, p03/22, p03/22, p05/52, p05/52, p05/53, p18/05, p28/02, p28/12, pch07/20
[=14]
teg- ulaşmak, değmek
t.-dim (esen teg-) p19/04
t.-ir p/ek01/44
t.-mekimiz pch15/24
t.-mekimiz bol- pch16/08
t.-mez p22/12
t.-mez bol- p13/05
t.-mez ermiş p01/66
t.-ser p24/07
[=8]
tegi edat, kadar
t. p/ek01/23, pch15/29, pch16/06, pch16/07
t.+(-ka tegi) p19/04, p20/10, p20/16, p23/07, pch15/31
t.+(-ta tegi) p23/13
[=10]
tegimlig yakışır, layık, değer
t.+(-ka tegimlig) p/ek05/04, p/ek05/08, p05/56, p28/03
t.+in (-a tegimligin) p04/14
[=5]
tegin- ulaşmak, değinmek, meydana getirmek
t.-tim p/ek01/48, p13/02, pch07/10
t.-timiz pch15/16, pch15/19, pch15/22
t.-ür men p29/10
t.-ür üçün p05/80
[=8]
tegirmi tolu edgü kılınç utlısı Buda Loca'nın lakabı
t. p04/12
[=1]
tegiş- değişmek
t.-gey biz pch34/15
[=1]
tegleç- kovalamak
t.-güti teñri pch06/14
[=1]
teglet-
t.-güçi teñri kovalayan tanrı p05/41
[=1]
tegşür- değiştirmek
t.-ü umadımız değiştirememek p22/15
t.-üp p22/14
[=2]
tegür- ulaştırmak
t.-deçi p03/02, p03/19
t.-ür pch11/07
[=3]
tegzinç bölüm
t. p/ek01/45, p02/06
[=2]
tek tek, bir başına
t. p18/09, p18/09
[=2]
temin demin, hemen
t. p22/08
[=1]
teñ denk
t.+ke (teve teñke) deve dengi p23/14
[=1]
teñri tanrı
t. p/ek01/43, p01/01, p01/02, p01/08, p01/11, p02/01, p03/26, p03/27, p04/11, p05/25, pch07/12, pch07/13, pch08/03, pch11/02, pch11/06, pch11/08, pch17/11
t. (ay teñri) ay tanrı p05/13, p05/31, p05/52, pch06/04
t. (beş teñri) beş tanrı p05/07
t. (bilge ög teñri) ana tanrıça p05/05
t. (ezrua teñri) p05/04
t. (friroşan teñri) friroşan tanrı p05/07, p05/37, pch06/10
t. (hormuzta teñri) hormuzta tanrı p05/06, p05/28, p05/68, pch06/02
t. (hroştag teñri) hroştag tanrı p05/43
t. (hşyşpt teñri) p05/39, pch06/12
t. (keniroşan teñri) p05/14, p05/31, pch06/05
t. (kök teñri) p05/40, pch06/12
t. (köni küçlüg teñri) p05/11
t. (küçlüg teñri) p05/45
t. (kün teñri) p05/30, p05/52, pch06/04

t. (maku çor teñri) pch15/27
t. (ot teñri) p05/36, pch06/09
t. (ög teñri) p05/27, p05/67, pch06/01
t. (pdwhtg teñri) p05/44
t. (suv teñri) p05/35, pch06/08
t. (tegleçgüti teñri) pch06/14
t. (tegletgüçi teñri) p05/42
t. (tın tura teñri) p05/32, pch06/06
t. (tug teñri) p02/31
t. (uygur teñri) p/ek05/10
t. (vaçar teñri) p/ek01/08
t. (vam teñri) p05/08, p05/38, pch06/11
t. (wişparkar teñri) p05/29, pch06/03, pch06/13
t. (wşgny teñri) p05/41
t. (yaruk kün teñri) p05/10
t. (yaruk teñri) p05/01, p05/34, pch06/07
t. (yaşın teñri) p05/14
t. (yel teñri) p05/33, pch06/07
t. (yer teñri) p05/42, pch06/14
t. burkan p02/04
t.+de p05/51
t.+de (kün teñri) p/ek05/08
t.+g (yenik teñrig) hafif olan tanrı p05/12
t. ilig uygur kan p17/01
t. kanı p05/04, p14/08
t. kulı p28/09, p28/18, p28/19
t.+ler p03/12, pch08/11, pch08/13
t.+lerde pch08/12, pch08/14
t.+lerde.(tört yaruk ilig teñriler) p09/02
t.+lerde (tört yaruk ilig teñriler) pch10/04
t.+lerde (tört yaruk illig teñri) p05/49
t. loçana p04/13
t.+m p/ek01/30, p/ek01/33, p/ek01/36, p01/52, p01/55, p05/23, p05/57, p05/69, p05/71, p05/77, p05/79, p05/82, pch07/06, pch08/02
t.+m (çeçek teñri) p17/11
t.+m (koçlug teñri) p17/10
t.+m (sogti teñri) p17/11
t.+m (yamaran teñri) p17/10
t.+m (yuçañ teñri) p17/12
t.+ñ pch08/09
t.+si (teñri teñrisi) p02/08
t. tavgaç.kan pch15/07
t. taypü beg pch15/15
t.+teg (hormuzta teñri) p01/39
t.+teñrisi p02/08
t. uygur kan pch15/07
t.+yeri p03/11
[=122]
teñridem tanrısal, kutsal
t. p05/03
[=1]
teñriken Tanrıkan
t. p05/57, pch07/06
[=2]
teñrilik tanrılar için yeni yerler, cennet
t. p05/09
[=1]
tep diye
t. p01/01, p01/08, p01/11, p01/19, p01/28, p01/36, p01/44, p01/51, p01/60, p01/63, p01/67, p18/06, p19/02, p20/08, p22/09, p24/04, p24/05, p24/08, p24/09, p28/10, p28/12, p28/15, p28/18, p30/10, p32/09, p36/07, pch15/19
[=27]
ter- derlemek, toplamak
t.-iñ p12/04
[=1]
terk çabucak olmak
t. p19/06
t.+bol- p19/05
[=2]
tet- denilmek
t.-ir siz p01/34
[=1]
teve deve
t. p23/15, p23/16, p23/17, pch34/27
t. teñke p23/14
[=5]
tevir- döndürmek
t.-diñiz p/ek01/29, p/ek01/35
[=2]
tezek özel isim, bir erkek adı
t. p30/04, p30/05
t. bilen p30/05
t.+ig p30/06

[=4]
tın tura bir tanrı adı, gök yaşam
t. teñri p05/32, pch06/06
[=2]
tınlıg canlı
t. p/ek01/38, p/ek01/41
t.+lar p01/18
t.+larınta p01/64
t.+larka (tınlaklarka) p/ek03/01
t.+larnıñ p03/10, p03/26
[=7]
tıñla- dinlemek
t.-mış p01/49
t.-ñ p01/01
[=2]
til dil
t.+i türük tili) türk dili p21/09
t.+iñiz p01/40
t.+iñiz (tataglıg til) tatlı dil p01/53
[=3]
tile- dilemek, istemek
t.-dümüz p18/07
t.-genin (nom tilgen) öğreti çarkı p/ek01/29
t.-genin (tilgenin) p/ek01/34
t.-yür üçün p01/04
[=4]
timin hemen
t. p27/08
[=1]
tire- kaldırmak
t.-yü p05/12
[=1]
tirig canlı, diri
t. bol- dirilmek p05/19
t. suv canlı su p05/18
[=2]
tit- vazgeçmek, bırakmak, pes etmek
t.-mezün p05/71
[=1]
to beçin bir yıl adı, toprak maymun
t. yıl toprak maymun yılı p18/04
[=1]
togan doğan, doğan kuş
t. pch15/04, pch15/05
t.+ı pch17/01
t.+ı üçün pch17/04
t. kuş oglı doğan yavrusu p17/04, pch17/02
[=6]
tokın- karşı karşıya gelmek
t.-tım pch08/07
[=1]
tokuz dokuz
t. p17/05, p35/02, pch17/03, pch17/03, pch34/27
t.+ın p17/05
[=6]
tokuz on doksan
t. p13/04, p14/01
[=2]
tokuzunç dokuzuncu
t. p05/10
[=1]
tolı tükel yegen özel isim, bir erkek adı
t.+birle p26/03
[=1]
tolu dolu
t.+sı pch16/14
[=1]
tolun bütün, eksiksiz, yuvarlak
t. ay(2) teg dolunay gibi pch07/20
[=1]
tom yürek özel isim, bir erkek adı
t. p33/12
[=1]
ton elbise
t. (keñ ton) geniş elbise pch16/11
t. (yaruk ton) saf ışık p05/44
[=2]
tonçor ay adı
t. ay(1) p18/05
[=1]
tonlug elbiselik
t. pch34/19, pch34/20, pch34/21, pch34/22, pch34/22, pch34/23, pch34/24, pch34/25, pch34/25, pch34/26, pch34/26, pch34/27, pch34/28
[=13]
toña özel isim, kişi adının bir bölümü ve bir erkek adı
t. p33/14
[=1]
toñuz özel isim, bir erkek adı

t. pch34/26
[=1]
torku ipek
t. p14/17, p14/29, p22/07, p22/08, p22/09, p22/10, p22/10, p24/04, p24/06, p24/09, p24/11, p28/21, p35/01, p35/03, pch34/01, pch34/05, pch34/09, pch34/09, pch34/10, pch34/16, pch34/17
t. (bışıg torku) işlenmiş ipek p18/11, p35/06
t. (sarıg torku) sarı ipek p14/28, p14/28
t. (yig torku) ham ipek p23/15, p23/17, p23/18, p24/07, p30/09, p35/05, p35/07, pch34/03, pch34/06
t. (yürüñ torku) beyaz ipek p14/27
t.+ka p22/12, p35/02
t.+ka (yig torku) p36/05
[=38]
torkulug ipekli
t. p28/17, p30/08, p35/04
[=3]
toyun rahip
t.+lar p02/15
t.+lar birle (arhant toyun) arhant rahipleri p02/11
[=2]
toyunçın özel isim, bir erkek adı
t. p22/14, p22/16
[=2]
törlüg türlü, çeşitli
t. p01/21
t.+ke p/ek05/03, p05/55
[=3]
tört dört
t. p/ek01/31, p01/19, p03/11, p03/27, p05/47, p14/15, p22/08, p24/08, p28/17, p36/02, p36/04, pch15/28, pch34/04, pch34/09, pch34/21, pch34/24, pch34/25
t. buluñda pch11/03
t.+din sınar dört taraf p01/16
t. sınar dört taraf p/ek05/02, p05/54
t. yaruk ilig teñriler dört ışık hükümdar tanrılar p09/01
t. yaruk ilig teñrilerde pch10/04
t. yaruk illig teñri p05/48
[=24]
tört otuz yirmi dört
t. p35/01
[=1]
tört yegirmi on dört
t. p14/14, pch34/06
[=2]
törtünç dördüncü
t. p/ek01/01, p05/06
[=2]
törü kanun, yasa
t. (il törü) krallık p01/31
[=1]
törü- yaratılmak
t.-mişte pch15/02
[=1]
törüsüz kanunsuz
t. p01/34
[=1]
töz cins
t. keyik cins geyik, av hayvanı pch16/15
[=1]
tözlüg asil, cevherli, soylu
t. p02/25, p02/36, p04/05, p04/10
[=4]
tsır cila
t. p24/08
[=1]
tsugdu özel isim, bir erkek adı
t.+ka p35/05
[=1]
tsuın günah, suç
t. takı p13/01
[=1]
tud tehlikesiz
t. uçuz sav tehlikeli aşağılık söz p01/38
[=1]
tuda- aşağılamak, sövüp saymak, hakaret etmek
t.-dı p01/27
t.-dıñız p01/42
t.-yur siz p01/40
[=3]
tudasız tehlikesiz

t. (adasız tudasız) tehlikesiz tasasız p/ek01/25
[=1]
tug özel isim, bir tanrı adı
t.+teñri p02/31
[=1]
tug- doğmak
t.-a p20/01, p21/01, pch17/07, pch17/08
t.-anı üçün p17/06
t.-dı p33/09, p36/01, pch15/10
t.-duñuz p/ek01/32
t.-mak pch08/09
t.-makı bol- p/ek01/09
t.-makı erser p/ek01/06
t.-makları bol- p/ek01/28
t.-un bol- p17/06, pch17/04
[=15]
tugasız hastalıksız
t. (idsiz tugasız) hastalanmadan doğmak p/ek01/19
[=1]
tuglug sancaklı
t. il p14/03
[=1]
tuglum sancaklı
t. (ayı tuglum) çok iyi sancaklı p14/02
[=1]
tun özel isim, bir tanrı adı
t. pch07/04
[=1]
tuñgak haber
t. p21/12
[=1]
tuñlı özel isim, bir kişi adı
t. p33/15
[=1]
tur- kalmak, durmak
t.-karu p05/60
t.-mazun p01/58
t.-mışıg p25/02
t.-sar p/ek01/40
t.-uñ (başlap tur-) p20/14
t.-up p01/51, p25/02
t.-ur erdi p20/08
[=8]
turpanlıg an ençü tapmış özel isim, bir erkek adı
t. pch15/20
[=1]
turug duru, temiz
t. (arıg turug) arı duru p/ek01/39, p02/13, p04/10
[=3]
tusut- rastlaşmak
t.-tumuz pch15/22
[=1]
tut- tutmak
t.-ar p05/12
t.-gan bol- p17/07, pch17/05
t.-gu teg p28/12
t.-mañ pch07/01, pch07/02
t.-mış (il tut-) p/ek05/09
t.-sar pch07/02
t.-tı pch08/09
t.-uñ p12/03
[=10]
tutuk özel isim, bir erkek adı
t. p31/01, pch15/09
t.+ka p31/04
[=3]
tük pekiştirme, çok sayıda
t. (tümen tük) on binlerce pch08/10
[=1]
tüke- bitmek, sona ermek
t.-miş bol- p05/16
[=1]
tükel mükemmel, donatılmış, tam, emin, güvenilir, tamamen
t. p05/49, p09/02, pch10/04, pch11/04
t. (esen tükel) p/ek15/04, p13/03, pch15/24, pch15/29, pch16/08
t.+in (esen tükel) pch15/31
t. urunçaklıg aşnukı p05/39, pch06/12
[=12]
tükellig mükemmellik, donatılmış, tam, hepsi
t. p/ek05/04, p03/13, p05/55, pch11/06
t. aşnukı mükemmellik öncesi p05/33, pch06/07
t. ertiler p02/14
t.+ler ol p05/46
[=8]
tümen sayısız, on binlerce, yüz binlerce

t. p/ek05/07, p02/12, p14/06, p14/07, p14/09, p14/11, p28/02
t. (sansız tümen) sayısız pch17/10
t. kat p05/63
t.+tük pch08/10
[=10]
tün gece
t. p/ek01/35
t. kün gece gündüz pch11/06
[=2]
tünerig gece gündüz
t. pch07/06
[=1]
tüñür dünür
t. p23/01
t.+ümüz p23/01
[=2]
tüp dip
t.+inte pch15/04, pch15/05
t.+tüz p05/19
[=3]
türk Türk
t. p12/07
t. savınta Türk sözü p09/05
[=2]
türük türk
t. tili Türk sözü p21/09
[=1]
tüş- düşmek, teslim olmak, gitmek
t.-mez p01/41
t.-ti pch34/18
t.-timiz p/ek15/01
[=3]
tüz düz, düzgün
t. (tüp tüz) dümdüz p05/19
t. köñüllüg düzgün gönüllü p05/14
t. köñüllüg aşnukı düz gönüllülük öncesi pch06/10
t. köñüllüg aşnukı p05/37
[=4]
tüz yegen özel isim, bir erkek adı
t. p29/21
[=1]
tüz yegen sañun özel isim, bir erkek adı
t.+ka p29/02
[=1]
tüzit eğitim
t. ordu eğitim sarayı p03/07, p03/23
[=2]
tüzü her yer
t. tüzün p02/21, p02/38
[=2]
tüzün asil
t. p01/02, p02/21, p02/26, p03/02, p03/18, p20/01, p28/03
t. (bilge tüzün) bilge asil p20/01
t. (tüzü tüzün) her yerde asil p02/21, p02/38
t.+de p21/06
t.+i p03/04, p03/20
t. kılın- doğuştan asil p21/01
[=14]
u- yapabilmek, ebilmek, muktedir olmak
u.-madım (kelü u-) p21/07
u.-madımız (tegşürü u-) p22/15
u.-masa (kelü u-) p30/06
u.-matım (ıtu u-) p30/10
u.-matımız p01/55
[=5]
ucuzla- hor görmek, küçümsemek
u.-mazun p14/04
[=1]
uçuz aşağılık
u. (tud uçuz sav) tehlikeli aşağılık söz p01/38
[=1]
ugan muktedir
u. p05/74
u.+ka p/ek01/32
[=2]
ugrayukı tam, doğru
u. p12/06
[=1]
ugrınta münasebetiyle, fırsatıyla
u. pch10/02
[=1]
ugurınta bknz ugrınta
u. p32/08
[=1]
ugurlug şans getiren, uğurlu, şans müjdeleyen
u. p05/72, p05/75, p05/77
[=3]
ulatı ve, ve benzeri, itibaren, başlayarak
u. p01/05, p01/54, p02/15, p02/18, p02/23, p03/07, p03/23

u.+(-ın ulatı) pch15/09
[=8]
ulbırva keşip özel isim, bir erkek adı
u. p02/16
[=1]
ulug büyük, yüce
u. p/ek05/05, p/ek05/10, p01/04, p02/10, p03/08, p03/13, p03/15, p03/24, p05/04, p05/46, p23/01, p23/12, p27/02, p30/01, p30/11, p31/08
u. (arıg ulug) temiz ulu p03/02, p03/18
u.+ı p01/01, p01/10, p02/15, p05/18
u. ilig büyük hükümdar p01/29
u. kuvrag büyük cemaat p01/27
u. ulug büyük büyük p01/06
[=25]
ulug sañun özel isim, bir erkek adı
u. pch15/10
[=1]
ulugluk çok büyük, görkemli
u. p12/02
[=1]
uluş halk
u. p01/57
u. balık(1) memleket p01/30
u.+ıña (kutlug saçiu uluşı) kutlu saçiu halkı pch15/28
u.+umka pch15/24
[=4]
umug umut
u.+ı ınakı umut ve inanç p03/10, p03/26
[=2]
una işte
u. p19/02
[=1]
ur- vurmak, öğüt vermek, önermek, teklif etmek
u.-duñmu p22/11
u.-sar p27/08
[=2]
urunçak vasiyet
u.+ı p03/09, p03/25
[=2]
urunçaklıg emanet, emin, güvenilir
u. (tükel urunçaklıg) sonsuz emanet p05/39, pch06/12
[=2]
utar- yenmek
u.-gay siz pch11/05
[=1]
uygur özel isim, uygur
u. (teñri ilig uygur kan) p17/01
u. (teñri uygur kan) pch15/08
u. kan kutı uygur han talihi p/ek05/11
u. teñri p/ek05/10
[=4]
uz iyilik
u. ermiş iyiliğe ulaşmak p12/04
[=1]
uzkıya olağanüstü derecede, çok iyi
u. p05/70, p20/14
[=2]
üç üç
ü. p03/01, p03/01, p03/17, p03/18, p14/24, p18/12, p22/07, p24/03, p28/16, p28/21, p36/03, pch34/03, pch34/09, pch34/10, pch34/20, pch34/24
[=16]
üç yegirmi on üç
ü. p35/04
[=1]
üçün edat, için
ü. p/ek01/49, p01/05, p01/06, p01/14, p01/16, p01/26, p01/29, p01/37, p04/01, p04/03, p05/80, p17/07, p17/08, p21/05, p21/11, p23/08, p25/04, p25/04, p28/09, p29/11, pch17/05, pch17/06, pch34/08, pch34/18
ü.+(-ır üçün) p25/10
ü.+(-i üçün) p19/04
[=26]
üçünç üçüncü
ü. p05/05
[=1]
üdrülmiş seçkin
ü. bulunç aşnukı seçkin rahip rahibe öncesi p05/43
[=1]
üküş çok

ü. p01/11, p01/25, p05/69, p20/04, p20/12, p22/19, p24/01, p26/01, p26/11, p28/05, p29/09, p31/05
ü. (erüş üküş) çok fazla p02/20
ü. (ne üküş) ne çok p20/06, p22/07, p23/07, p26/03, p27/06, p28/06, p29/04, p31/09
ü. (üküş üküş) çok çok p05/65, p22/02, p22/05, p23/03, p29/03, p30/02
ü. üküş p05/65, p22/02, p22/05, p23/03, p29/03, p30/02
[=33]
ülüg kısmet, nasip, mutluluk, pay
ü. p05/50
ü. bol- kısmet olmak p/ek01/22, p/ek01/24
ü. bul- kısmet bulmak pch19/05
ü. bulmış p09/03
[=5]
ün ses
ü. aşnukı ses öncesi p05/27, p05/67, pch06/01
[=3]
ürüg sonsuz
ü.+amıl sonsuz barış p02/32
[=1]
ürüñ kuş özel isim, bir erkek adı
ü. p33/03
[=1]
üs üstüne üstlük, hatta
ü.+e p30/05
[=1]
üz kin
ü. buz kin, nefret p01/25
[=1]
üze üstte
ü. p26/12
[=1]
üze (bodun üze) halk üstünde
ü. p09/07
[=1]
üze (yer üze) yer üstünde
ü. p09/06
[=1]
üzeki üstteki, üzerindeki
ü. p/ek01/43, p05/47, p05/48, p09/01, p29/15, pch08/12, pch08/14, pch10/04
[=8]
üztünki üstteki, üzerindeki
ü. (-ta üztünki) p03/20
ü. (-tan üztünki) p03/04
[=2]
üzüm üzüm
ü. p29/07
[=1]
vaçar özel isim, bir tanrı adı
v. teñri p/ek01/08
[=1]
vaçı özel isim, bir erkek adı
v. pch34/14
v.+da pch34/13
[=2]
vaht zaman, vakit
v.+ı pch07/03
[=1]
vam özel isim, bir tanrı adı
v.+teñri p05/08, p05/37, pch06/10
[=3]
vanısız ihtirassız
v. p02/13
[=1]
vapşim toyın özel isim, bir erkek adı
v. p27/01
[=1]
vardu açarı özel isim, bir erkek adı
v. p/ek01/10
[=1]
vıroçan özel isim, Buda adı
v. p04/11
[=1]
vmah özel isim, bir erkek adı
v.+ka p22/18
[=1]
vuku özel isim, bir erkek adı
v.+ka p21/08
[=1]
wişparkar özel isim, bir tanrı adı
w. p05/09, p05/68
w. teñri p05/29, pch06/03, pch06/13
[=5]
wşgny özel isim, bir tanrı adı
w. teñri p05/41

[=1]
ya ünlem, ey
y. p01/02
[=1]
yadıl- yayılmak, anılmak
y.-mış p/ek05/03, p05/55, p21/02
y.-zun pch07/11
[=4]
yagı düşman
y. (yavlak yagı) fena düşman pch08/05
y.+g pch11/05
[=2]
yaglakır özel isim, bir yer adı
y. ili yaglakır ülkesi pch15/27
[=1]
yagru gizli, ambar
y. pch15/06
y.+dakı p29/19
[=2]
yaguk yakın
y. p29/02
y. köñül yakın gönül p17/13, p20/03, p22/01
[=4]
yakov yakup
y. frişti teg yakup meleği gibi p05/53
[=1]
yakşıçı ortuk özel isim, bir erkek adı
y. elginte p26/09
[=1]
yalañ çıplak, yalın
y. p01/18
[=1]
yalavaç elçi
y. pch16/03
y.+lar pch15/14
[=2]
yalñuz yalnız, sadece
y. mu p01/32
[=1]
yamaran özel isim, bir tanrı adı
y. teñrim p17/10
[=1]
yan- dönmek
y.-gay men p19/06
[=1]
yana bknz. yene
y. p14/25, pch16/07
[=2]
yanıl- yanılmak, yolunu şaşmak
y.-maz pch16/17, pch16/18
[=2]
yantur- döndürmek, göndermek
y.-u ıdgay men tep geri göndermek p28/15
[=1]
yañı yeni, acemi, bayram
y. p/ek01/47, p05/08
y. ay(2) tegi p20/16
y.+ka p26/06
y. kün pch10/02, pch10/03
[=6]
yañırtı geçenlerde
y. p12/07
[=1]
yapıg yer altı
y.+ı pch08/06
[=1]
yaraglıg faydalı, yararlı
y. p21/01
[=1]
yaralaglı yetenekli
y. p05/22
[=1]
yaramış ınanç özel isim, bir erkek adı
y. pch15/08
[=1]
yaramış tutuk
y. p/ek15/02
[=1]
yarat- yaratmak
y.-ır p05/09
y.-mış pch15/07
[=2]
yaratıglık şekilli
y. p03/15
[=1]
yarın yarın
y.+ta p/ek01/38
[=1]
yarlıg(1) emir, buyruk
y. p01/50
y.+ımız p17/02
y.+ıña pch08/04
y. yarlıgka(1)- p01/60, p01/63

y. yarlıgka- p01/16, p01/44
[=7]
yarlıg(2) lütuf, ihsan
y. p01/18
y. bol- p05/74
y.+ımız (esengü yarlıgımız) hatır mektubu p17/12
y.+ınta p01/55
y.+ıña pch15/08
[=5]
yarlıg mektup
y.+ı (tayagu yalrıgı) güven mektubu, metatez p18/05
[=1]
yarlıgka(1)- emir vermek, emretmek
y.-dı p01/16
y.-dı (yarlıg-yarlıgka-) p01/44
y.-dı (yarlıg yarlıgka-) p01/60, p01/63
y.-yarlıg yarlıgka- p01/63
y.-yur pch11/08
[=6]
yarlıgka(2)- lütufta bulunmak
y.-dımız p32/05
y.-mış p02/01, p02/04
y.-mış erti p02/10, p02/19
y.-yu p32/06
[=6]
yaruk ışık, parlak
y. p05/13, p05/15, p05/17, p05/52, pch06/03
y. (tört yaruk ilig teñriler) dört ışık hükümdar tanrı p09/01, pch10/04
y. (tört yaruk illig teñri) p05/48
y. aşnukı ışık öncesi p05/45
y. frişti ışık melekleri p05/02
y.+ıña p03/15
y. ilig ışık hükümdarı pch08/12, pch08/14
y.+ka pch34/21
y. küçi ışık gücü pch08/11, pch08/13
y. kün parlak güneş p05/16
y. kün teñri parlak güneş tanrısı p05/10
y. teñri p05/01, p05/34, pch06/07
y. ton aşnukı saf ışık öncesi p05/44
[=22]
yaruk çeçek özel isim, bir kadın adı
y. p02/30
[=1]
yaş taze, genç
y. p05/60
y.+ıña p23/18
[=2]
yaşa- yaşamak
y.-r p02/05
y.-yur p13/04
[=2]
yaşın şimşek
y. teñri şimşek tanrısı p05/14
[=1]
yava ılık
y. pch17/11
[=1]
yavaş yumuşak
y. (amıl yavaş) huzurlu ve yumuşak p05/36, pch06/09
[=2]
yavız kötü
y. bol- kötü olmak p21/12
y. kılınç erdi kötü şekilde davranmak p24/02
y. kişi kötü kişi p25/08
y. kul kötü kul p14/03
y. kulı p05/58
[=5]
yavlak fena, kötü
y. p01/29, pch11/04
y. sakınç kötü düşünceler p01/25
y.+ta taştın p/ek01/20
y. yagı fena düşman pch08/05
[=5]
yavrı güçsüz
y. bol- güçsüz olmak pch07/19
[=1]
yazır özel isim, bir erkek adı
y. p20/09
[=1]
yazuk günah
y. p35/02
y. bol- günah olmak p/ek15/05, p05/81
[=3]
yazuklug günahkâr
y. (egsüklüg yazuklug) hatalı ve günahkâr pch08/02
[=1]

yazuksuz günahsız
y.+da (suysuz yazuksuz) günahsız p05/38, pch06/11
[=2]
ye- yemek
y.-p iç-ip p05/19
[=1]
yeg daha iyi
y. pch16/13, pch16/14
[=2]
yeged- galip gelmek, daha iyi olmak
y.-miş p/ek05/06
y.-miş biliglig p02/31
[=2]
yegen özel isim, bir erkek adının bir bölümü
y. p12/06
[=1]
yegen apa özel isim, bir erkek adı
y. pch34/23
[=1]
yegen bars özel isim, bir erkek adı
y.+ka p29/10
[=1]
yegen bunıknı özel isim, bir erkek adı
y. pch15/11
[=1]
yegen köl tarkan beg özel isim, bir erkek adı
y. p25/01
[=1]
yegen sıñkur özel isim, bir erkek adı
y. p14/15, p14/18
y.+da pch34/07
y.+ka p14/27
y.+nuñ p14/16
[=5]
yegen silig özel isim, bir erkek adı
y. p22/04
[=1]
yegen su sıñkur özel isim, bir erkek adı
y. p14/19
[=1]
yegirmi zatır yıpar özel isim, bir erkek adı
y. p18/10
[=1]
yegren kestane rengi
y. p14/05
[=1]
yek şeytan
y. p01/56, pch07/02, pch07/03
y. elginte pch08/08
[=4]
yekire Buda'yı baştan çıkarmak isteyen şeytanın adı
y. (şamnu yekire) Şimnu Yekire pch08/05
[=1]
yel rüzgar
y. teñri rüzgar tanrısı p05/33, pch06/06
[=2]
yeme yine, ve
y. p/ek01/01, p/ek01/06, p/ek15/01, p/ek15/06, p01/01, p01/10, p02/07, p02/19, p02/24, p04/02, p05/02, p05/23, p05/47, p05/48, p09/01, p09/05, p17/04, p19/03, p19/05, p20/01, p20/05, p20/09, p20/15, p21/01, p21/06, p21/08, p21/10, p22/04, p23/06, p23/09, p24/09, p25/07, p25/10, p26/02, p27/07, p28/01, p29/04, p29/09, p29/15, p29/16, p29/20, pch08/01, pch08/12, pch08/14, pch10/01, pch10/02, pch10/03, pch10/04, pch15/01, pch15/15, pch15/18, pch15/24, pch17/01, pch17/02
[=54]
yençü inci
y. p26/07
[=1]
yençülüg incili
y. p14/05
[=1]
yene ve, yine
y. p01/67, p20/12, p28/15, p28/15, p28/18, p29/06, p35/01, p35/05, p35/06, p35/06, pch34/16
[=11]
yenge yenge
y.+miz p21/03
[=1]
yenik şikâyeti olmak, hasta, güçsüz, hafif
y. mü p22/03, p23/05, p31/06, p32/01

y. teñrig p05/12
[=5]
yeñgeç yenge
y.+imiz p20/02
[=1]
yer yer
y. pch17/11
y.+de p01/41
y.+den p17/13, p20/03, p22/01, p22/05, p28/05
y.+din p29/02
y.+i gerü (teñri yeri) p03/11
y.+ig p29/15
y.+inte p/ek01/08
y.+iñe p/ek01/43
y.+riñerü p03/27
y. suv yer olan su p/ek05/05, p02/23, p05/56
y. suv içintin pch08/09
y. teñri kanı yer tanrı hanı p05/42, pch06/14
y. üze yer üstünde p09/06
[=20]
yerinti yeryüzü
y. p01/63
[=1]
yernigen farn yegen özel isim, bir erkek adı
y. p33/05
[=1]
yet- ulaşmak, yetişmek
y.-ti p22/15
[=1]
yetmiş yetmiş
y. p14/06, p14/09
[=2]
yetti yedi
y. p14/23
[=1]
yetti yegirmi on yedi
y. p18/01, pch34/16
y.+ke p/ek01/02
[=3]
yettinç yedinci
y. p/ek01/23, p05/09, p18/01
[=3]
yıl yıl, sene
y. pch17/10
y. (tavışgan yıl) tavşan yılı p/ek01/01
y. (yunt yıl) at yılı pch16/03
y.+ın (ıt yıl) köpek yılı p18/01
y.+ın (ıt yılın) pch34/10
y.+ın (to bein yıl) p18/04
[=6]
yılar yular
y.+ı p14/05
[=1]
yıñak yana, tarafında
y. (-dın yıñak) p04/09
y. (-tın yıñak) p04/07
[=2]
yıpar özel isim, kişi adının bir bölümü
y. (patrı yıpar) pch34/04
[=1]
yıpar ogşagu özel isim, bir erkek adı
y.+oglı p18/10
[=1]
yıpar yartaş özel isim, bir erkek adı
y.+oglı p18/09
[=1]
yıparag el yarukug özel isim, bir erkek adı
y. p20/17
[=1]
yıparlıg yaña güzel kokulu mücevher
y. p02/33
[=1]
yıpçak özel isim, bir erkek adı
y. pch34/19
[=1]
yırak uzak
y. p28/05
[=1]
yig ham
y. pch34/17
y. torku işlenmemiş ipekp23/15, p23/16, p23/18, p24/07, p30/09, p35/05, p35/07, p36/05, pch34/03, pch34/06
[=11]
yik bknz. yek
y. p21/06
[=1]
yin vücut
y.+i p32/01
y.+iñ p22/03

y.+iñiz p31/06
y.+iñizler p23/04
[=4]
yinçke yumuşak, ince
y. böz yumuşak bez p24/03, p25/11
[=2]
yinçürü saygı
y. yükün- p01/51
[=1]
yinke ipek kumaş
y. p25/11
[=1]
yodun yok, var olmayan, yok edilmiş
y. (yok yodun kıl-) yok etmek p01/33
[=1]
yohnan tegin özel isim, bir erkek adı
y. pch15/10
[=1]
yok yok
y. p01/17, p01/20, p25/07, p27/07, p27/08, p29/06
y. erse p30/07
y. mu p30/04
y. tep p30/10
y. yodun kıl- yok etmek p01/33
[=10]
yok kurug ilig bir bodısavat adı, boşluğun kralı
y. p02/28
[=1]
yokad- yok etmek
y.-ur p/ek01/42
[=1]
yokadtur- yok etmek
y.-taçı p03/17
[=1]
yokkaru yukarı
y.+dın yıñak p04/08
[=1]
yoknan özel isim, bir kişi adı
y. p14/12
[=1]
yoknan manyak çor özel isim, bir erkek adı
y. p/ek15/03
[=1]
yol yol
y. p09/06, pch16/16
y.+ı pch16/18
y.+ın (burkan yolı) Burkan yolu p01/04
y.+ka p/ek01/44
y.+uñuz pch11/03
[=6]
yoñakçı dolandırıcı
y. p01/29
[=1]
yoñlag masraf
y. p22/14
[=1]
yoñlaglıg kullanılmaya hazır mal
y. p28/17
[=1]
yorıgın tıda yorıyur Buda'nın lakabı, yolunu engelleyerek yürüyen Buda
y. p02/35
[=1]
yorıt- yürütmek
y.-sar p14/09
[=1]
yoşı özel isim, bir kişi adı
y. p33/01
[=1]
yöntür- getirmek
y.-üñ p28/13
[=1]
yörüg tefsir, anlam
y. p12/04
y. aşnukı tefsir öncesi p05/29, pch06/03
[=3]
yuçañ özel isim, bir tanrı adı
y. teñrim p17/12
[=1]
yul yol
y. başı p05/17
[=1]
yultuz yıldız
y.+ta (arzıkı yultuz) Rsi Yıldızı p/ek01/33
[=1]
yultuzlıg yıldızlı
y. p02/32
[=1]
yunt at
y. yıl at yılı pch16/02

[=1]
yutay özel isim, bir kişi adı
y. pch34/23
[=1]
yutı özel isim, bir kişi adı
y.+ka p26/11
[=1]
yügür- yürümek
y.-ü p05/79
[=1]
yügürgen haberci
y.+te p20/11
[=1]
yük yük, taşınan şey
y.+te p14/22
[=1]
yükün- eğilmek, saygı duymak
y.-ü p/ek01/40
y.-üp (yinçürü yükün-) saygıyla eğilmek p01/51
y.-ür men saygı duymak p/ek01/31, p/ek01/36, p03/03, p03/06, p03/11, p03/12, p03/16, p03/19, p03/22, p03/26, p04/04, p04/06, p04/08, p04/09, p04/11, p04/14
[=18]
yükünç saygı
y. p/ek01/44
[=1]
yürüñ beyaz
y. pch16/13, pch34/20
y. kars beyaz yün kumaş p14/14, p14/23, p14/25, p36/03
y. torku beyaz ipek p14/27
[=7]
yüz yüz
y. p04/14
y. ilig pch16/04
[=2]
yüz yegirmi yüz yirmi
y. p14/13
[=1]
yüz yetti yegirmi yüz on yedi
y. p26/07
[=1]
züñim brokar, sırma kumaş
z. p35/04
[=1]

Toplam kelime: 4008
Geçerli kelime: 4008
Geçersiz kelime: 0
Alt madde: 2193
Madde başı: 1031

BÖLÜM V: SONUÇ

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada Dunhuang'da bulunan 9.-10. yüzyıllarda yazılmış Uygur yazmaları, Aranemi Jataka ile Burkancı Uygur edebiyatından diğer bir eser olan Vineyavibhanga üzerinden Türk Dili ve edebiyatı incelenmiş olup eserlerin çevirisi ve dizinine yer verilmiştir. Çalışma sırasında literatür tarama ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Eserler üzerinden dil incelemesi yapılmış metinlerden örneklere yer verilmiştir. Sonrasında eserin gramatikal dizini çıkarılmış, dizinde kelimenin karşısında anlamı verilip kelimenin kökeni olan dil belirtilmiştir.

Budist Uygur edebiyatı, dinî metinlerin ön planda olduğu bir edebiyattır. Bu dönemde Budizm kuralları anlatılmış ve insanlar bu konu hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Din; iyi insan olmayı, yanlış davranışlardan, günahlardan uzak durmayı öğütler. Dinî öğretiler barındıran Budist Uygur edebiyatında da dinin bu yönü sebebiyle iyi ahlaklı insan özelliklerini anlatan içerisinde kıssadan hisse niteliğinde hikayelere yer veren metinler bulunmaktadır. Bu dinî metinler yukarıda bahsedilen işlevleri yerine getirmenin yanı sıra çalışmamızda incelediğimiz toplumsal düzen eğitimi, bireysel disiplin eğitimi gibi amaçlara da hizmet etmiştir. İncelediğimiz metinlerde ibadetin yanı sıra güzel ahlak ve iyi insan özellikleri ön plana çıkmaktadır.

Metinlere bakıldığında 9.-10. yüzyıl Duhang'da bulunan eserlere benzer özellikler gösterdiği görülür. Aranemi Jataka ve Vineyavibhanga benzer özelliklere sahip eserlerdir. Eserlere bakıldığında Budizm etkisinde olan Uygurca'nın dili ve eğitim yönü hakkında şunlar söylenebilir:

Metinlerde sade bir Türkçe kullanılmıştır. Çince ve Sanskritçe kelimelerin sayısı görece azdır. Yabancı sözcükler daha çok unvan ve özel isimlerde bulunmaktadır. Cins isimlerde Çince bir kumaş adı olan livki kumaşı gibi birkaç örnek vardır. Anlatım açıktır. Budist öğretinin topluma ulaşabilmesi ve toplumun eğitilmesi için açık ve duru bir Türkçe kullanıldığı düşünülebilir. Eserlerde genel olarak istek ve emir kipi kullanılmıştır. Bu

kiplerin tercihi topluma verilen mesajların ve eserlerin eğitim yönünü açıkça belli etmektedir. Görülen geçmiş zaman da kıssadan hisse niteliği taşıyan hikayelerde tespit edilen diğer bir kiptir.

Metinlerin anlatımı didaktiktir. Eserlerde bazen direkt olarak emir kipiyle öğüt verilmiş bazen de hükümdar veya o dönemdeki önemli kişilerin iyi özellikleri açıklanarak anlatılıp çalışmamızda tespit ettiğimiz sözcükler üzerinden vurgulanarak topluma örnek olması amaçlanmıştır. Bu yönleriyle metinler Türk dili ve edebiyatı eğitiminde önemli bir rol oynar. Alanımızın yanı sıra Vatandaşlık gibi diğer dersler için bile öğretici metin olarak seçilebilir.

5.2. Tartışma

Bu bölümde, çalışmamızdan elde edilen bulgular Budist Uygur edebiyatı, vinaya ve jataka geleneği, eğitici metin geleneği bağlamında tartışılmaktadır. Bulguların alanyazındaki benzer çalışmalarla ilişkisi ve çalışmanın özgün yönleri değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, Vineyavibhanga ve Aranemi Jataka metinlerinin yalnızca manastır kurallarını anlatan metinler olmadığını aynı zamanda başta ahlaki eğitim olmak üzere öğretici metinler bağlamında değerlendirilebileceğini ortaya koymuştur. Bu, Budist Uygur geleneğine ait dinî metinlerin birer eğitim aracı olarak değerlendirmesiyle tutarlıdır. Alanyazında vinayaların, rahiplere ve topluma manastır kurallarını öğretip hem bireysel hem toplumsal ahlakı düzenlemek için oluşturulduğu sıkça belirtilmiştir. Çalışmada ortaya çıkan bulgular da bu görüşü desteklemektedir.

Vineyavibhanga'da, her kural gerekçelendirilmiş ve örnek olaylarla somutlaştırılmıştır. Bu yaklaşım, günümüz eğitim teorilerinde "gerekçe temelli öğrenme" ve "örnek olay yöntemi" olarak tanımlanan tekniklerle örtüşür. Böylece Vineyavibhanga, hem kendi döneminde eğitici bir özellik taşır hem de günümüzün modern tekniklerine uyarlanabilir.

Bulgular, Arenemi Jataka'nın hikâye biçiminin Budist eğitim sisteminde bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Anlatı içinde kahraman davranışlarının sonuçları açıkça verilir; bu yöntem, çocuk hatta yetişkin eğitiminin en eski yöntemlerinden biri olan "kıssadan hisse" yönteminin klasik örneklerinden biridir.

Çalışmamızı diğer çalışmalardan ayıran yönlerden biri Vineyavibhanga'nın transliterasyon ve transkripsiyonunun daha önce yapılmamış olmasıdır. Arenemi Jataka ve Dunhuang'da bulunan diğer metinleri için ise eğitici yönler vurgulanarak bütüncül bir kaynak sağlanmak ve kelime odaklı çeviri yapılarak orijinale mümkün olduğunca bağlı kalmak amaçlanmıştır.

5.3. Öneriler

Bu çalışmada, Budist Uygur edebiyatına ait iki metin olan Aranemi Jataka Vineyavibhanga metinlerinin çevirisi, dizini ve içerik çözümlemesi üzerinden Budist Uygur dönemindeki eğitim anlayışının günümüz Türk dili ve edebiyatına katkısı ortaya konmuştur. Bu bulgular ışığında ileride yapılacak çalışmalara ve alanın gelişimine yönelik aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

Budist Uygur edebiyatına ait diğer eğitim içerikli metinlerin de bilim dünyasına kazandırılması için yeni çeviri çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Eğitim kavramlarını taşıyan sözcüklerin etimolojik incelemesi yapılarak, Uygurların kültürel temasları ve kavram alışverişi daha net biçimde izlenebilir.

Budist metinlerdeki eğitim anlayışı ile modern eğitim teorileri (örneğin karakter eğitimi, değer eğitimi, yapılandırmacı yaklaşım) arasında ilişki kuran analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (2009). Her Yönüyle Dil. Ankara: TDK Yayınları

Aktaş, Ş. (2009). Edebî Metin ve Özellikleri. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (39), 187-200.

Alyazlı, Ö. ve Ölmez, M. (2011). Eski Uygurca Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan Yöntemler ve İşaretler. Orta Asya'dan Alfabeler Dergisi, 43-83.

Clauson, S. G. (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish V Oxford: Clarendon Press.

Elverskog, J. (2020). Budist Uygur Edebiyatı (Çev. M. Ağca & D. Uzunkaya). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. Bican, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara 2022.

Ercilasun, A. Bican, Akkoyunlu, Ziyat, Kâşgarlı Mahmut Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş Metin Çeviri Notlar Dizin, TDK Yayınları, Ankara 2014.

Ergin, M. Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2013.

Gabain, A. Von, Eski Türkçenin Grameri, (çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu

Yayınları, Ankara 1988.

Gömleksiz, N. M. ve Kan Ülkü, A. (2012). Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Öğrenme. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (1), 1159-1177.

Hamilton, J. R. (1986). Manuscrits ouigours dıı lXe-Xe siécle de Touen-houang, I, Paris 1986, Manuscrits oıiigoıırs du IXe- Xe siécle de Touen-houang, II.

Korkmaz, Z. (2019). Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi. Ankara: TDK Yayınları.

Memiş, Demiroğlu, A. (2020). Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkçe Öğretim Programları. Akyol, H., Şahin, A. Türkçe Öğretimi. (s. 2-27). Ankara: Pegem Akademi.

Şen, Mesut, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, Post Yayın, İstanbul 2021.

Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Wilkens, J. (2021). Handwörterbuch des Altuigurischen. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Wilkens, J. (2021). Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch-Deutsch-Türkisch. Universitetsverlag Göttingen.

Yıldırım, A., Şimşek H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

EKLER

TIPKIBASIM (Vinayavibhanga)

